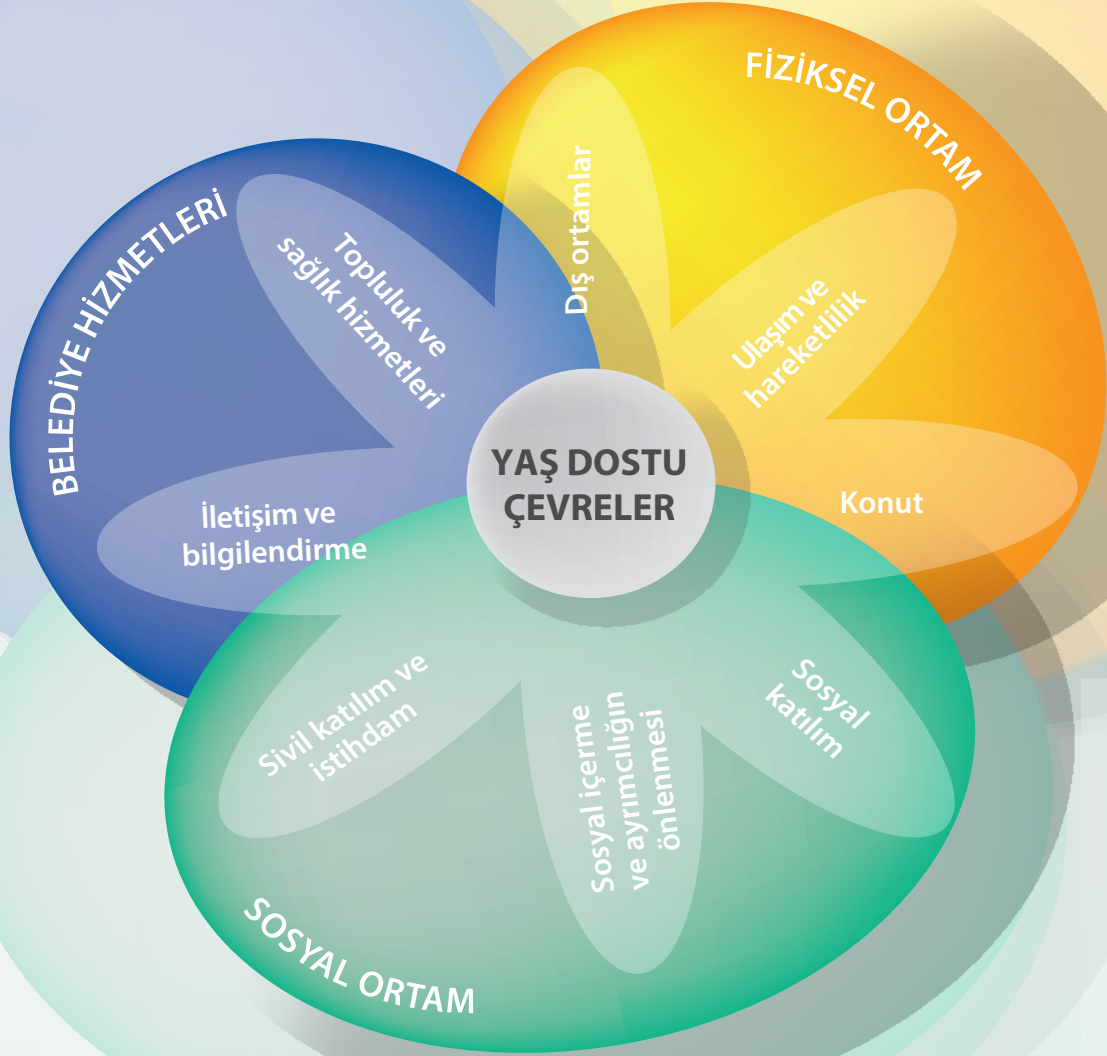

World Health
Organization

REGIONAL OFFICE FOR Europe

Avrupa'da yaş dostu çevreler oluşturmak

Politika yapıcılar ve planlamacılar için bir araç

Daha iyi Yaş dostu çevrelerin oluşturulmasına dönük politikalar, giderek artan sayıda kentlerin ve toplumların, yerel mercilerin ve bölgesel hükümetlerin katılım gösterdiği Avrupa'da ve dünyada güçlü bir hareket haline gelmiştir. Bu politikalar, çevre, ulaşım, konutla ilgili fiziksel ortamı geliştirmek ve saygı, sosyal içme ve topluma katılımı artırmak ile kamu hizmetlerine yatırım yapmak arasındaki sinerjileri araştırmaktadır. Bu yayında, yerel politika yapıcılara ve planlamacılara, insanların aktif ve sağlıklı yaşlanmasına, böylelikle kendileri için önemli olan şeyleri yapmalarına ve içinde yaşadıkları topluma katkıda bulunmalarına destek olacak olan yaş dostu politikalar ve müdahaleler geliştirmek, uygulamak ve değerlendirmek konusunda rehberlik sağlayacak bir araç verilmektedir. Bu yayında Avrupa'da halihazırda mevcut olan yaş dostu inisiyatiflerden öğrenilen dersler ışığında politika sürecinin dört safhası olan dahil etme, planlama, uygulama ve değerlendirme aşamaları içerisinde başarılı inisiyatifler oluşturmak ve sürdürmek için gerekli kilit faktörler özetlenmektedir. Birçok örnek sayesinde yerel hükümetlerin yaş dostu eylem ilkelerini nasıl hayata geçirdikleri gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler

URBAN HEALTH
AGEING
AGED
HEALTH POLICY
STRATEGIC PLANNING
EUROPE

Döküman Numarası:

WHO/EURO:2021-4153-43912-61850

© World Health Organization 2021

Bazı hakları gizlidir. Bu yayına, Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 IGO licence'tan (CC BY-NC-SA 3.0 IGO; <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo>) ulaşılabilir.

Bu lisansın koşulları doğrultusunda, çalışma, yayına uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, ticari amaç gütmeyen kopyalanabilir, yeniden dağıtılabilir ve adapte edilebilir. Bu çalışma kullanılırken DSÖ'nün, herhangi bir spesifik kuruluş, ürün veya hizmeti onayladığı ima edilmemelidir. DSÖ logosunun kullanılması yasaktır. Çalışmanın adapte edilmesi durumunda çalışmanın, Creative Commons lisansı ile ya da eşdeğer bir lisansla lisanslanması gerekmektedir. Çalışmanın tercüme edilmesi durumunda, önerilen atıfta bulunma şekline ek olarak belirtilen sorumluluk reddi ibaresinin eklenmesi gerekmektedir: "Bu tercüme, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından yapılmamıştır. DSÖ, tercümenin içeriğinden veya doğruluğundan sorumlu değildir. Orijinal İngilizce versiyon bağlayıcıdır ve özgün versiyondur: Creating age-friendly environments in Europe: a tool for local policy-makers and planners. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2016".

Lisans kapsamında ortaya çıkan anlaşmazlıklara ilişkin her türlü arabuluculuk, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün arabuluculuk kurallarına göre yürütülmelidir. (<http://www.wipo.int/amc/en/mediation/rules/>).

Önerilen atıf şekli: Avrupa'da yaş dostu çevreler oluşturmak: Politika yapıcılar ve planlamacılar için bir araç. Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi; 2021. Lisans: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

Yayın içinde kataloglama (CIP) verisi: CIP verisine şu adresten ulaşılabilir: <http://apps.who.int/iris>. Satışlar, haklar ve lisans: DSÖ yayınlarını satın almak için şu adresi ziyaret ediniz: <http://apps.who.int/bookorders>. Ticari amaçlı kullanım talepleri ve haklar ve lisans ile ilgili sorular için şu adresi ziyaret ediniz: <http://www.who.int/about/licensing>.

Üçüncü şahıslara ait materyaller: Tablolar, şekiller veya görseller gibi bu çalışmada yer alan ve üçüncü bir şahsa ait olan bir materyali yeniden kullanmak isterseniz, söz konusu materyalin yeniden kullanımı için izne gerek olup olmadığını belirlemek ve telif hakkı sahibinden izin almak sizin sorumluluğunuzdadır. Çalışmadaki herhangi bir üçüncü şahsa ait bileşenin ihlalden kaynaklanan hak talepleri ile bağlantılı risklerden yalnızca kullanıcı sorumludur.

Genel sorumluluk retleri: Yayında kullanılan isimler ve materyaller, Dünya Sağlık Örgütü'nün herhangi bir ülkenin, bölgenin, şehrin veya alanın ya da ilgili makamların hukuki durumuna veya sınır ya da hudutların belirlenmesine dair fikrinin ifade edildiği şekilde yorumlanamaz. Haritalar üzerinde nokta ve kesik çizgili ile gösterilen hatlar, üzerinde tam mutabakat sağlanamamış olan yaklaşık sınır hatlarını temsil eder.

Belli şirketlerden veya belli üreticilere ait ürünlerden bahsedilmesi, söz konusu şirketlerin ve ürünlerin Dünya Sağlık Örgütü tarafından onaylandığı veya benzer özelliklere sahip oldukları halde bu belgede bahsedilmeyen şirket ve ürünler yerine bahsi geçen şirket ve ürünlerin önerildiği anlamına gelmez. Hatalar ve eksiklikler dışında tescilli ürünlerin isimleri ilk harfleri büyük olacak şekilde verilmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü, bu yayında geçen bilgilerin doğruluğunu teyit etmek için gerekli tüm önlemleri almıştır. Bununla birlikte, yayımlanan bu belge, doğrudan veya dolaylı olarak bir garanti vermez. Materyalin yorumlanması ve kullanımına ilişkin her türlü sorumluluk okuyucuya aittir. DSÖ hiçbir koşulda, materyalin kullanılmasından kaynaklanan tazminattan sorumlu tutulamaz.

Fotoğraf kaynakları: sayfa 1, 9, 10, 18, 25, 26, 31, 32, 47, 51, 53, 54 ve 57: eu.fotolia.com; sayfa 20: thinkstockphotos.com; sayfa 7 ve 40: © Manchester Institute for Collaborative Research on Ageing (MICRA)/Chris Foster Photography.

Avrupa'da yaş dostu çevreler oluşturmak

Politika yapıcılar ve planlamacılar için bir araç

Şekil ve kutu listesi	iv
Önsöz	v
Teşekkür	vi
1. Giriş	1
Yaş dostu çevrelere duyulan ihtiyaç	2
Yaş dostu çevrelerin yaratılması	2
Bu Doküman hakkında	3
Arka plan ve metodoloji	4
Süreçler, ilkeler ve başarı faktörleri: dört aşamalı bir model	5
Bu araç nasıl kullanılır	6
Araçlar ve okuma önerileri: yaş dostu ortam yaratma rehberleri	6
2. Yaş dostu yaklaşım: genel ilkeler	10
Yaşlıların katılımı	11
Hakkaniyete odaklanma	12
Sektörler arası işbirliği	12
Yaşam boyu yaklaşımı	14
Çoklu seviyeli yönetim	14
Araçlar ve okuma önerileri	16
3. Dahil etme ve anlama	19
Yerel bir yönlendirme veya çalışma grubu oluşturma	20
Katılımcı yaş dostu değerlendirmeler yapma	20
Sağlıklı yaşlanma profili de dahil olmak üzere bir mevcut durum değerlendirmesi yapma	21
Değerlendirmeyi sunma ve sonuçlarını duyurma	21
Siyasi taahhüt/destek alma	21
Araçlar ve okuma önerileri	22
3. Stratejik planlama	24
Paydaşları ortak bir vizyon etrafında birleştirme	25
Güçlü ve zayıf yönleri analiz etme ve öncelikleri tanımlama	25
Genel hedeflerin ve takvimin tanımlandığı kapsamlı bir strateji geliştirme	25
Hedefleri tanımlama ve onay alma	26
Sorumlulukları tanımlama	27
Araçlar ve okuma önerileri	28
5. Eyleme geçme ve uygulama	29
Operasyonel planı tasarlama	30
Eylem planını istişare etme ve yaşlıları her aşamaya dahil etme	31
Destek ve kaynak bulma	31
Planı uygulama	32
Başarılı uygulamaları yaygınlaştırma	33
Araçlar ve okuma önerileri	35
6. İlerlemeyi değerlendirme ve izleme	36
Üniversite ve enstitüler ile ortaklıklar kurma	37
Süreçleri sürekli izleme	38
Sonuç ve etki değerlendirmesi yapma	38
Eylemleri kanıta dayalı biçimde sürdürme ve iyileştirme	39
Ulusal ve Uluslararası başarılı eylemlerden ders çıkarma	39
Araçlar ve okuma önerileri	40

Kaynaklar	42
Ek 1. Yaş dostu olma süreçleri kontrol listeleri: belediyeler için öz değerlendirme	49
Ek 2. Yerel eylem planları için taslak şablon	52

Şekil ve kutu listesi

Şekiller

Şekil 1. Destekleyici yerel ortamların üç boyutu içerisinde konumlandırılmış 8 yaş dostu eylem alanı	13
Şekil 2. Yaş dostu çevre oluşturmaya yönelik ilke ve adım modeli	15
Şekil 3. Yaş dostu çevreler oluşturmaya yönelik paralel yollar	22

Kutular

Kutu 1. Ortak inşa ve Manchester’de dışlanma riski altındaki yaşlılara ulaşma	23
Kutu 2. Gruplar arasında yaş dostu özellikler ölçülürken gruplar arasındaki farklılıklar bakımından hakkaniyet	23
Kutu 3. Riga’nın halk sağlığı stratejisinde sağlığın bütün politikalara dahil edilmesi ilkesi	25
Kutu 4. Ljubljana’da Yaş dostu çevrelerin anaakımlaştırılması	26
Kutu 5. Newcastle’da yaşam boyu yaklaşımına geçiş	27
Kutu 6. Kuzey İrlanda’da yaş dostu eylemin önündeki engellerin aşılması	27
Kutu 7. Tuymazy’de bölgesel bir hareket için siyasi liderlik	27
Kutu 8. Prag’da katılımcı değerlendirme	31
Kutu 9. Rijeka’nın sağlıklı yaşlanma profili: sınır ötesi deneyimlerin paylaşılması	32
Kutu 10. DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı	33
Kutu 11. Avrupa girişimleri, Yaş dostu çevrelere yönelik siyasi kararlılığı destekliyor	33
Kutu 12. Avrupa’daki toplumların vizyonlarından örnekler	36
Kutu 13. Brno’nun aktif yaşlanma stratejisi geliştirme süreci	37
Kutu 14. Eylem planlarının içerikleri: AARP rehberi örneği	41
Kutu 15. Alfândega da Fé ve Paris’ten katılımcı bütçe örnekleri	42
Kutu 16. Yaş dostu bütçelere yönelik kilit yaklaşımların özeti	43
Kutu 17 . New York Kenti: toplumun bütününe dahil etmenin değişim üzerindeki kaldıraç etkisi	44
Kutu 18 . Devlet dışı aktörlerce proje uygulaması: Ukrayna’dan bir vaka çalışması	44
Kutu 19 . Yaygınlaştırma örnekleri: Stockholm’den İsveç’in bütününe	45
Kutu 20. Belçika Yaşlılık Araştırmaları projesi: üniversiteler, yerel merciler ve yaşlılar arasında işbirlikleri	48
Kutu 21. Barselona’nın “Yaşlı planı”nın izlenmesi ve değerlendirilmesi	50
Kutu 22. Udine’nin değerlendirmeye dayalı sürdürülebilir eylemi	51
Kutu 23. Ağlar halinde işbirliği yapan kentler daha aktif: Almanya’dan bir inceleme	51

Dirençli toplumlar ve destekleyici ortamlar yaratmak, Avrupa'da sağlık ve iyilik hali DSÖ politika çerçevesi olan Sağlık 2020'nin de kilit ilkelerini teşkil etmektedir. DSÖ Avrupa Bölge Ofisi, yaşlanan toplumların getirdiği zorlukların kent ortamlarını canlandıracak, sosyal uyumu ve sivil katılımı güçlendirecek ve hükümet kurumlarının farklı birimleri ve düzeyleri arasında yeni işbirliği yolları bulunmasını sağlayacak şekilde bir dönüşüm gerçekleştirilmesi adına Üye Devletler ve yerel merciler ile birlikte çalışma konusunda köklü bir geleneğe sahiptir. Yaş dostu çevreler insanlara daha sağlıklı yaşlanma ve iş ya da gönüllü çalışmalar da dahil olmak üzere farklı rollerde aktif bir yaşam sürdürme konusunda yardımcı olmaktadır.

DSÖ Bölge Ofisi, Avrupa sağlıklı yaşlanma strateji ve eylem planı 2012–2020 çerçevesinde, Avrupa'da yaş dostu kent ve toplumlara yönelik dinamik hareketi desteklemek adına yerel idareler ve Üye Devletler ile olan çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Üye Devletler, 2016 yılındaki yaşlanma ve sağlıkla ilgili küresel strateji ve eylem planını onaylayarak, destekleyici ortamların küresel olarak yaşlanan nüfusları destekleyen önemli bir stratejik politika alanı olduğunu teyit etmişlerdir.

DSÖ Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı'nın ve DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplamlar Küresel Ağı'nın pek çok üyesi bu politika alanında lider konumundadır. Bu yayının da gösterdiği üzere, kentlerin son yıllarda başlatmış olduğu yenilikçi politikalardan öğrendiğimiz pek çok şey vardır.

Bu yayın, Avrupa Komisyonu İstihdam, Sosyal İşler ve İçerme Genel Müdürlüğü ile DSÖ Avrupa Bölge Ofisinin ortaklaşa yürüttüğü bir proje neticesinde hazırlanmıştır. DSÖ'nün kent sağlığına ilişkin yayınlarını destekler bir nitelik taşıyan bu dokümanın ana hedef grubu yaş dostu politika yapıcılar ve planlamacılarıdır. DSÖ'nün Avrupa Komisyonu tarafından başlatılan Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Avrupa İnovasyon Ortaklığına katılımının temel amacı, Yaş dostu çevreler/çevreler konusunda yeni araçlar sağlamak ve mevcut çerçeveyi güncellemektir.

DSÖ'nün bu dokümanda detaylandırılan Yaş dostu çevrelere yönelik eylem ilkeleri, yerel yönetim aktörlerinin farklı birimlerini bir araya getirerek kent ve toplumların Avrupa genelindeki demografik değişime daha iyi yanıt vermeye yönelik politika ve planlar üzerinde çalışmalarını amaçlamaktadır. Odağında yaşlıların katılımı bulunan ve Yaş dostu çevreler/çevreler oluşturmayı hedefleyen yaşam boyu yaklaşımları ve sektörler arası işbirliği girişimleri, Sağlık 2020 vizyonunun ve eylem ilkelerinin en önde gelen örnekleri arasındadır.

Zsuzsanna Jakab
DSÖ Avrupa Bölge Direktörü

Teşekkür

Bu yayın Manfred Huber rehberliğinde Josephine Jackisch tarafından hazırlanmıştır. Her iki uzman da DSÖ Avrupa Bölge Ofisinde görevlidir. DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı üyeleri stratejilerini, eylem planlarını ve ilerleme raporlarını DSÖ ile paylaşmak ve ayrıca Küresel Ağı'nın "Yaş dostu dünya" e-Portalına açmak suretiyle bu rapora çok değerli katkıda bulunmuşlardır. Bu yayında yer verilen çalışmalarını nedeniyle DSÖ Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı uzmanlarına ve Ağı'nın Sağlıklı Yaşlanma Görev Gücüne teşekkürü borç biliriz. Avrupa Sağlıklı Kentler hareketinin 5. Aşamasında (2009-2013) değerlendirilmek üzere sunulan vaka çalışmaları, bu araç için çok önemli bir kanıt bileşeni olmuştur. Ayrıca, yaşlılar için daha içermeci çevrelerin oluşturulmasına yönelik yaklaşımlar ve Görev Gücünün son 10 yıl içerisindeki deneyimlerini paylaşması, bu sentez çalışması için bir esin kaynağı olmuştur. Görev Gücü bunun dışında Avrupa'da Yaş dostu çevreler projesinin geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır.

Görev Gücünün aşağıda sayılan üyeleri 2014 ve 2015 yıllarındaki toplantılara katılmış, anketleri ve vaka çalışmalarını doldurmuş, faydalı öneriler ve fikirler sunmuşlardır:

- Furio Honsell, Stefania Pascut ve Gianna Zamaro (Sağlıklı Yaşlanma Görev Gücü lider kenti Udine, İtalya);
- Maria Miklosyne Bertalanfy ve Eric Szabo (Győr, Macaristan);
- Birgitta Brännström Forss (Kristianstad, İsveç ve İsveç Ulusal Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı)
- Anne McCusker ve Gillian McEvoy (Belfast, Birleşik Krallık);
- Ivana Draholova (Brno, Çek Cumhuriyeti);
- Barbara Douglas ve Helen Wilding (Newcastle upon Tyne, Birleşik Krallık);
- Iwona Iwanicka (Lodz, Polonya);
- Inge Kristiansen ve Peter Soenen (Horsens, Danimarka);
- Tanja Hodnik, Danči Maraž ve Darija Božnik (Ljubljana, Slovenya)
- Paul McGarry (Manchester, Birleşik Krallık);
- Eva Maria Martin de la Pena (Villanueva de la Cañada, İspanya ve İspanya Ulusal Avrupa Sağlıklı

Kentler Ağı);

- Ankica Perhat (Rijeka, Hırvatistan);
- Serdar Sepetcioğlu (Karşıyaka, Türkiye); ve
- Özlem Tugac (İzmir, Türkiye).

Bu yayında yer verilen vaka çalışmalarına katkıda bulunan uzmanlara ve Avrupa Yaş dostu çevreler projesinin pilot uygulama koordinatörlerine teşekkür ederiz; yorumları ve deneyimleri bu aracın iyileştirilmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

- Anne Berit Rafoss (Oslo, Norveç);
- Elma Greer (Sağlıklı Yaşlanma Ortaklığı, Belfast, Birleşik Krallık) ve Joan Devlin (Belfast, Sağlıklı Kent, Birleşik Krallık);
- Furio Honsell ve Stefania Pascut (Udine, İtalya);
- İkbâl Polat Polat, Kadıköy Akademi (Kadıköy Belediyesi, Türkiye);
- Judith Kurth (Stoke-on-Trent City Kent Konseyi, Birleşik Krallık);
- Katarzyna Ziemann (Gdynia, Polonya);
- Nikola Tilgale-Platace (Refah İdaresi, Riga Kent Konseyi, Letonya).

Süreç modeline katkıda bulunan fikirleri geliştiren ve bu dokümanın hazırlanmasında yardımcı olan Geoffrey Green' (Sheffi Hallam Üniversitesi), Gianna Zamaro'ya (Udine, İtalya) ve Casimiro Dias'a (eski DSÖ Avrupa Bölge Ofisi çalışanı) özellikle teşekkür ederiz. Bunun yanı sıra yapıcı yorumları ve önerileri için Alana Office ve Lisa Warth'a (DSÖ Merkez, Cenevre) ve DSÖ Avrupa Bölge Ofisinden akran değerlendirmecileri Nils Fietje ve Susanna Kugelberg'e ile teşvik ve destekleri için Gauden Galea'ya (Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar ve Yaşam Boyu Sağlığın Geliştirilmesi Bölümü Direktörü) müteşekkirimiz.

Bu yayında emeği geçen değerli çeviri editörlerimize ayrıca teşekkürlerimizi sunarız.

- Prof. Dr. Toker Ergüder (DSÖ Türkiye Ofisi, Ankara, Türkiye)

- Doç. Dr. Tufan Nayir (DSÖ Türkiye Ofisi, Ankara, Türkiye)

Bu yayın için Avrupa Komisyonu İstihdam, Sosyal İşler ve İçerme Genel Müdürlüğü tarafından mali destek sağlanmıştır (katkı anlaşması no: VS/2013/0260).

1. Giriş

Kent ve toplumların yaş dostu çevrelere/ortamlara ilgisinin giderek artması, toplumların yaş dostu hale gelmesine yönelik politika süreçlerinin tasarlanmasına yol gösterecek yayınlara olan ihtiyacı da artırmaktadır. Bu doküman, DSÖ Avrupa Bölge Ofisi ile Avrupa Komisyonu tarafından 2013–2016 yılları arasında ortaklaşa yürütülen Avrupa’da Yaş dostu çevreler (AFEE) projesi kapsamında geliştirilmiştir. Bu yayın, “Avrupa’da Yaş dostu çevreler: politika eylemi alanları için bir el kitabı”na (1) eşlik eden bir çalışma niteliğindedir ve Avrupa’da yaş dostu çevrelere ihtiyaç duyulduğu ve hangi alanlarda çalışıldığı konularına bir giriş yapılmaktadır. Bu dokümanın amacı, AFEE el kitabını somut adımlar ve ayrıca toplumlarını daha yaş dostu hale getirmeye başlayan yerel yönetimlerden edinilen dersleri içeren eyleme dönük, pratik bir araç ile tamamlamaktır. Bu yayın içermeci, destekleyici ortamlara yönelik sürdürülebilir müdahaleler oluşturma yolunda yerel ve bölgesel mercilere rehberlik edecek bir yol haritası olarak tasarlanmıştır.

Yaş dostu çevrelere duyulan ihtiyaç

Yaşlanmanın sağlığın bozulmasına, engelliliğe, başkalarına bağımlı hale gelmeye veya yalnızlığa yol açıp açmayacağı hususu yalnızca kişinin işlevsel kapasitesine değil, ayrıca içinde yaşadığı fiziksel ve sosyal çevrenin durumuna da bağlıdır. Destekleyici ortamlar insanlara önemsedikleri şeyleri yapma yeteneğini sürdürme konusunda farklı şekillerde yardımcı olur (2).

Yerel toplumlar, ortamları doğru politika ve hizmetlerle destekleyici ve içermeci mekanlar haline getirerek sağlıklı yaşlanmanın faydalarını çoğaltabilirler. Demografik değişime uyum sağlanamaması topluma büyük maliyetler getirecektir (2). DSÖ’nün yaşlanma ve sağlık (2) raporunda ve Yaşlanma ve sağlık küresel strateji ve eylem planı 2016–2020’de (3) yer verilen taahhütlerde yaş dostu çevrelerin neden yaşlanan nüfusa yönelik en önemli halk sağlığı yanıtları arasında olduğunu ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır. AFEE el kitabı (1) ve aracı Yaş dostu çevreler oluşturulmasının yollarına ilişkin somut bir rehberlik sağlamaktadır.

Yaş dostu çevrelerin amacı yaşlılıkta sağlığı optimal düzeye getirmek, içermeyi teşvik etmek ve iyilik halini sağlamak suretiyle aktif ve sağlıklı yaşlanmayı teşvik etmektir. Yaş dostu çevreler bu amaca yaşam boyu yaklaşımıyla içsel kapasitenin oluşturularak sürdürülmesi ve kapasite düzeyli farklı olan kişilerin değer verdikleri şeyleri yapmalarına imkan verecek işlevsel yeteneklerin geliştirilmesi yoluyla olmak üzere iki yolla ulaşabilir. (2) Dolayısıyla, Yaş dostu çevreler, çevrenin kapasite düzeyleri farklı yaşlılar için daha içermeci ve destekleyici hale getirilmesi adına ideal olarak üç boyut üzerinde durmaktadır: fiziksel çevreler, sosyal çevreler ve belediye hizmetleri. DSÖ, birbirine bağlı bu üç boyut içerisinde sekiz alan belirlemiştir. Bu sekiz alan farklı sektörlerin sorumluluğunda bulunan kilit çalışma alanlarıdır (Şekil 1). Yaş dostu ortam, idealde sekiz alanın ve üç boyutun

bütününde entegre bir şekilde engelleri değerlendiren ve yapıları adapte eden bir bağlantı noktası görevi görür. Yaş dostu çevrelere yönelik müdahaleler, bu kompleks ağın merkezinde faaliyet göstererek sağlıklı ve aktif yaşlanmanın önünde bulunan sosyal soyutlanma ve yalnızlık, yaralanma ve düşme, hareketsizlik, yaşlılara kötü muamele ve ruh sağlığı gibi büyük güçlüklerin bazılarının önünün alınmasına yardımcı olabilir.

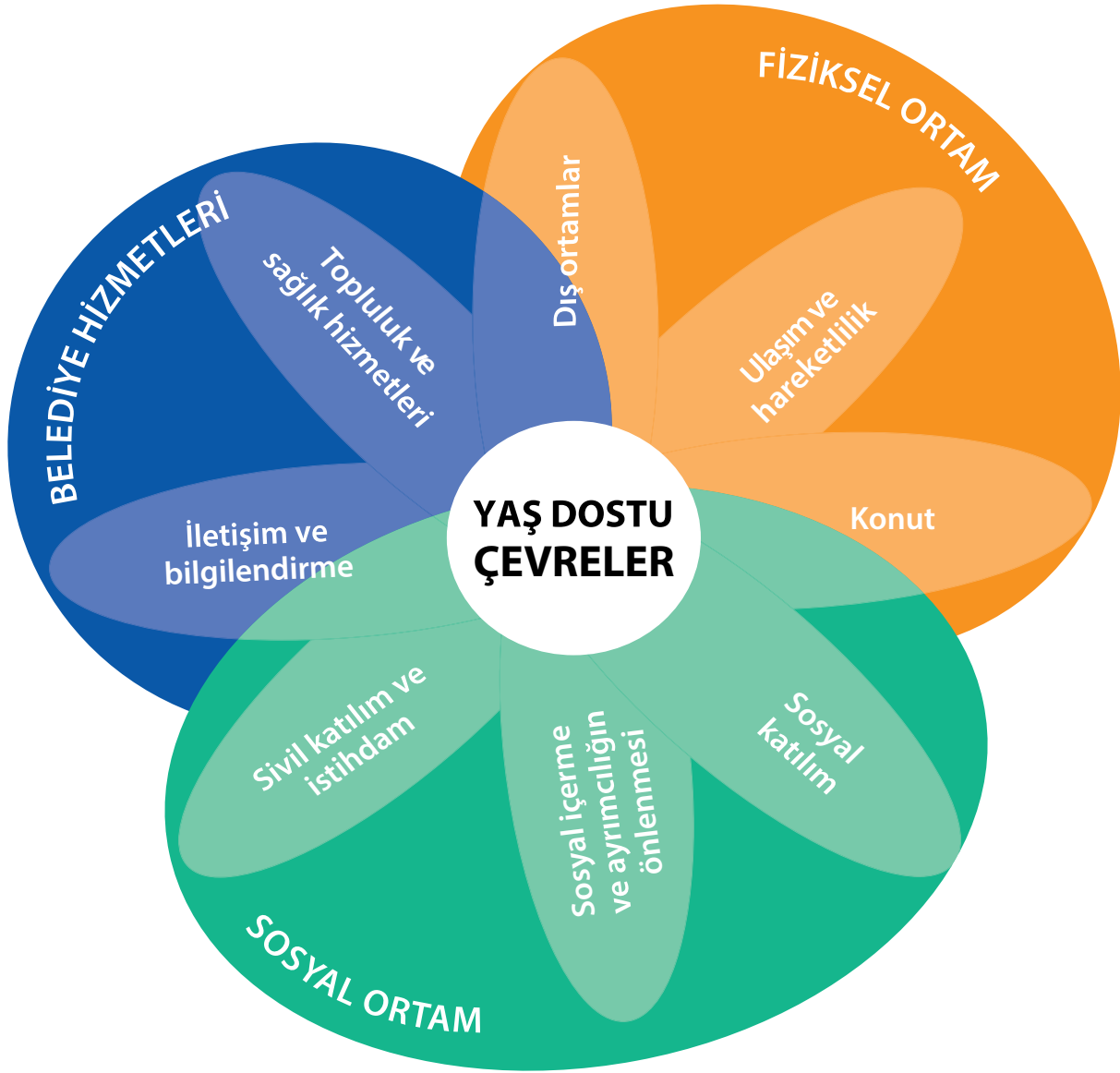
Yaş dostu çevrelerin yaratılması

Destekleyici ortamlara yönelik dönüşümün gerçekleşmesi için politika, müdahale ve projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araç, yerel mercilerin bunları nasıl uygulamaya koyabileceğine ve değişimi nasıl sürdürebileceğine odaklanmaktadır. Politika süreci genellikle planlama, uygulama ve değerlendirme adımlarından oluşan bir döngü olarak tanımlanmaktadır (6). Deneyimler, politika yapma sürecinin karmaşık gerçeklikleri göz önünde bulundurulduğunda atılacak adımların ve takvimlerin toplumdan topluma değiştiğini göstermektedir. Dolayısıyla, yerel politika geliştirmede başarı için her toplumu kendi başlangıç noktalarını tespit etme ve yerel duruma uygun fırsat pencerelerini görme konusunda yönlendirecek esnek bir çerçeve gereklidir.

AFEE projesi, Yaş dostu çevrelere yönelik dört aşamalı bir model geliştirmiştir: dahil etme ve anlama, stratejik planlama yapma, eyleme geçme ve uygulama, izleme ve değerlendirme. Bu aşamalar, sırayla takip edilmesi gerekmekle birlikte Yaş dostu çevrelere ilişkin program döngüsünü açıklamaktadır. DSÖ Avrupa Bölgesindeki toplumlar ve kentler çok çeşitlilik arz etmektedir. Bu nedenle, tek bir yaklaşımın her yere uygun olması mümkün değildir. Bölgesel ve yerel merciler bu çerçeveyi süreçleri anlayıp izlemelerine, iyileştirilmesi gerekli alanları tanımlamalarına yardımcı olacak yapılandırılmış bir model olarak kullanabilir ve yerel durum ve ihtiyaçlarına göre adapte edebilirler.

Bu doküman, Yaş dostu çevreler oluşturulmasına yönelik mevcut rehberlerin, strateji ve eylem planlarının ve özellikle Avrupa’daki kent ağları arasındaki bilgi alışverişi sonucu edinilen deneyim üzerine inşa edilmiştir. DSÖ Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı’nın (EHCN) katılımcılarının raporları bu konuda temel bilgi kaynağı niteliğindedir: Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı, politika süreçlerine rehberlik etme ve bu politikaları izleme konusunda uzun süreli bir deneyime sahiptir. EHCN’ye Üye Kentlere ait Sağlıklı Yaşlanma Görev Gücü, 2012 yılından bu yana yaş dostu politikalar oluşturma ve idame ettirme ile ilgili başarı faktörlerini belirleme yönünde çalışmalar yürütmektedir. AFEE projesi, aynı zamanda Avrupa Komisyonu’nun Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma üzerine Avrupa Yenilikçilik Ortaklığı kapsamındaki ortaklarla – Yaş Dostu Binalar, Şehirler ve Çevreler için Yenilik üzerine çalışan D4 Eylem Grubu ile yapılan istişarelerden de faydalanmıştır.

Şekil 1. Destekleyici yerel ortamların üç boyutu içerisinde konumlandırılmış 8 yaş dostu eylem

Kaynak: Jackisch vd. (4) ve DSÖ'den uyarlama (5).

Dünyanın diğer bölgelerinde Avrupa deneyimini tamamlar nitelikte önemli araştırmalar yapılmaktadır: bu konuda özellikle Avustralya, Kanada ve ABD zengin bir kaynak teşkil etmektedir.

Bu Doküman hakkında

Yaş dostu bir kent veya toplum olmak tanımlanmış bir durum veya sonlanma noktası olmayıp yapıların ve süreçlerin yaşlıların sağlık ve iyilik halini destekleyecek şekilde sürekli adapte edildiği bir yolculuktur. Yaş

dostu çevrelere dönük çalışmalar bütün vatandaşlarla sinerji içerisinde ve kendilerine fayda getirecek genel bir eylemin parçası olarak yürütülmelidir. Aşağıdaki bölümlerde -yaş dostu yolculuk- olarak adlandırılan yerel yönetimler düzeyinde yaş dostu çevrelerin oluşturulması ve sürdürülmesinde söz konusu kompleks süreçlerin uygulanmasında rehberlik edecek bir yol haritası sunulmaktadır.

2. Bölümde bu hareketin temel ilkelerine değinmek suretiyle zemin oluşturulmaktadır. Bu temel ilkeler, mevcut yerel strateji ve eylem planlarından elde edilen kanıtlara dayalı olmanın yanısıra Sağlık 2020 (Avrupa sağlık ve iyilik hali politika çerçevesi ve stratejisi) (8) kapsamında yerel düzeyde eylem üzerine yapılan son yayınlarla da bağlantılıdır. Bu temel ilkeler arasında şunlar yer almaktadır:

- yaşlıların katılımı
- sektörler arası işbirliği
- hakkaniyete odaklanma
- yaşam boyu süren bir yaklaşım
- çok seviyeli yönetim.

3 ila 6. Bölümlerin amacı, Yaş dostu çevrelere ilişkin politika sürecinin dört aşamasının her birine rehberlik edecek erişilebilir ve uygulanabilir bilgiler sunmaktır:

- 3. Bölüm: dahil etme ve anlama
- 4. Bölüm: stratejik planlama yapma
- 5. Bölüm: eyleme geçme ve uygulama
- 6. Bölüm: ilerlemeyi değerlendirme ve izleme.

Anılan bölümlerde, daha destekleyici Yaş dostu çevreler için çıkılan veya sürdürülen yolculukta toplumlara kapsamlı bir çerçevenin genel yapısı takdim edilmektedir. Bu bölümlerde, kentlerin bu yolculuğun her bir adımında kritik olarak kaydettiği başarı faktörleri ve önemli süreçler özetlenmektedir. Ana eylem noktalarını izah edici vaka çalışmalarına da yer verilmektedir.

Ek 1’de, kentlerin yapı ve süreçlerin öz değerlendirmesi ve ileri düzey eylemler için potansiyel giriş noktası olarak kullanabilecekleri noktaların yer aldığı bir kontrol listesi yer almaktadır. EHCN Sağlıklı Yaşlanma Görev Gücü, bu faktörlerle ilgili kaydedilen ilerlemenin düzenli izlenmesinin kaynak önceliklendirme ve siyasi kararlılığı devam ettirme adına ve ayrıca akranlar arası deneyim alışverişinin sağlanması konusunda yararlı olduğunu ortaya koymuştur. Ek 2’de belediye eylem planları için bir özet şablon yer almaktadır.

Arka plan ve metodoloji

DSÖ’nün “Küresel yaş dostu kentler: bir rehber” (5) adlı çalışmasından itibaren başlatılan pek çok girişim, birlikte çalışmanın ve referans noktası teşkil edecek ortak araçların kullanılmasının ve hem yaş dostu girişimleri oluştururken yerel görevlerin süreçlere entegre edilmesi hemde sonuçların paylaşılarak ortak iyileştirme gayretleri yürütülmesinin yapılan çalışmalara katma değer sağladığını göstermiştir. (9).

Bu yayın, DSÖ’nün hem EHCN (10) bağlamında hem Yaş Dostu Kentler ve Toplamlar Küresel Ağı (6) tarafından kullanılan “sürekli iyileştirme döngüsü” çerçevesini temel almaktadır. AFEE projesi bu döngüyü daha da genişleterek Yaş dostu çevreler oluşturulmasının ilkelerini, aşamalarını ve başarı faktörlerini içeren daha ayrıntılı bir model sunmaktadır.

EHCN Sağlıklı Yaşlanma Görev Gücünün üyeleri, başlangıçta sağlıklı yaşlanmaya yönelik yerel politika geliştirme konusunda bir dizi başarı faktörü geliştirmişlerdir. DSÖ, yaş dostu kentlere ilişkin mevcut 23 ulusal, alt ulusal ve yerel rehberin yanısıra seçilen 6 uluslararası çerçeveyi gözden geçirmiş ve bunlara ilişkin nitel bir analiz çalışması yapmıştır. Bu çalışma ışığında yukarıda sözü edilen başarı faktörlerini genişleterek tam kapsamlı bir süreç modeli geliştirmiştir (bkz. bu bölümün sonundaki araçlar ve okuma önerileri). Bu çalışmayı tamamlar nitelikte bir akademik literatür incelemesi yürütülmüştür. Mevcut yaş dostu rehberlerdeki ipuçları ve adımlar, kent ve toplumlardaki uygulama deneyimlerine ilişkin vaka çalışmalarından ve politika dokümanlarından elde edilen bilgiler ışığında kontrol edilmiştir. DSÖ, Avrupa Bölgesi genelinde 31 yaş dostu strateji, eylem planı ve rapor belirlemiştir. Bunlarda geliştirme süreçleri de tanımlanmış idi. Bunun dışında, EHCN’nin sağlıklı yaşlanmaya ilişkin 25 yıllık kamu politikalarından derlediği kanıtlar, başarı faktörleri ve destekleyici süreçler ile ilgili bilgiler içeren çok sayıda vaka çalışmasını bir araya getirmiştir ve bu deneyimler yıllık raporlarda ve yıllık toplantılarda özetlenmiştir. Bahsedilen nitel analiz, katılımcı kentlerin EHCN’nin performansının periyodik değerlendirmesi için sunduğu 33 vaka çalışmasını içermektedir (4).

EHCN Sağlıklı Yaşlanma Görev Gücü sağlıklı yaşlanma alanında özellikle son 10 yıl üzerine odaklanan bir çalışma gerçekleştirmiştir (11); bu aracın geliştirilmesine, bu zengin deneyim ve 2014 - 2016 yılları arasında yürütülen 4 toplantı ve istişare çalışmaları önemli katkılarda bulunmuştur. Tüm bu kaynaklardan edinilen dersler bu araçta sentezlenmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan çerçeve ile mevcut rehberler, örnek ve kullanacak yerel toplumların çeşitliliğine karşılık verebilecek şekilde anaakımlaştırılmaya çalışılmıştır.

Avrupa genelinde yaş dostu hale gelme sürecinin farklı aşamalarında bulunan 7 kent, taslakları okumak ve kendi uygulamaları çerçevesinde test etmek suretiyle bu aracın pilot uygulamasını yürütmüştür. Pilot kentler ayrıca vaka çalışmaları sunarak Avrupa’da yerel politika geliştirme ve yaş dostu girişimlerin karmaşıklığının ve değişkenliğinin anlaşılmasına ciddi bir katkı sağlamıştır. Vaka çalışması örnekleri, halihazırda devam etmekte olup gelecekte bilgi kaynağı işlevi görebilecek bazı girişimleri de gözler önüne sermektedir. Diğer bir esin ve rehberlik kaynağı da toplumların DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplamlar Küresel Ağı’nın “Yaş dostu dünya” e-Portali kanalıyla karşılıklı öğrenme adına bilgi alışverişinde

bulunma taahhütleri çerçevesinde paylaştıkları deneyim ve eylem planlarına ilişkin kullanıcı derlemesidir (12).

Süreçler, ilkeler ve başarı faktörleri: dört aşamalı bir model

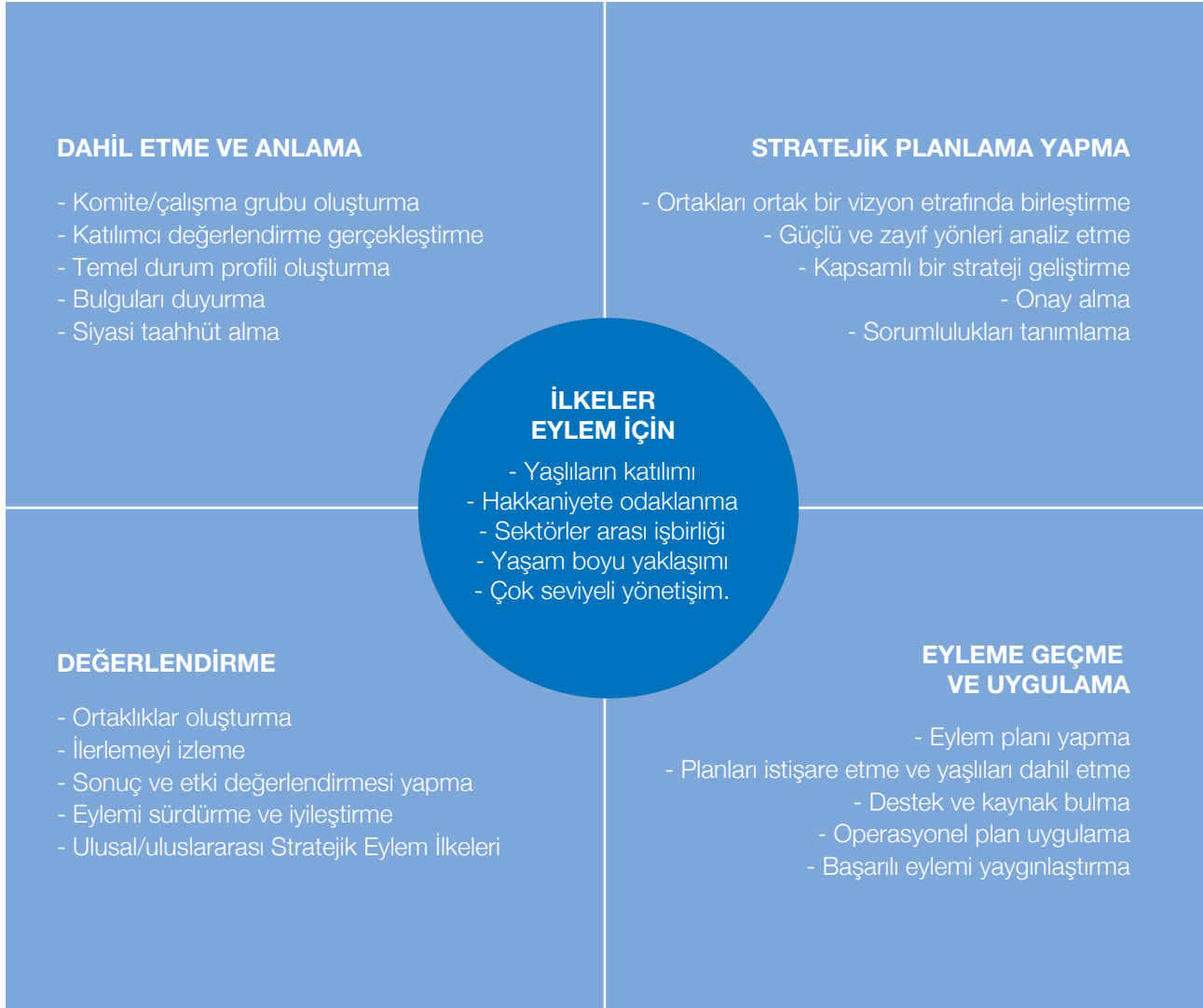
AFEE projesi Yaş dostu çevreler oluşturulmasına ilişkin mevcut rehberliği ve iyi uygulamaları ve ayrıca EHCN Sağlıklı Yaşlanma Görev Gücü tarafından paylaşılan politika rehberlerini ve deneyimleri bir araya getirmiştir. Bunlardan yararlanarak, kapsamlı ve sürdürülebilir bir yaş dostu toplum programının başarıyla yönetimi için gerekli bir dizi başarı faktörü geliştirmiştir. Ortaya çıkan model (Şekil 2), Yaş dostu çevreler için kapsamlı ve stratejik müdahaleler geliştirme ve politika yapma amacına yönelik, beş genel ilke ve 20 adımdan müteşekkil 25 başarı faktörü sunmaktadır. Bundan amaç, yerel yönetimlerin Yaş dostu çevreler veya bireysel konular ile ilgili planlama ve eylem yöntemlerinin bir sentezini sağlamaktır. Beş stratejik eylem ilkeleri bütün süreçler için kesişen konuları teşkil ederken, 20 adım ise müdahale ve politika süreçlerinin dört

aşaması ile uyumludur. Bu dört aşama döngüsel bir şekilde yinelenmektedir ve yeni adımlar her bir döngüde güçlendirilebilir ve uygulanabilir.

Eylem için farklı giriş noktaları bulunan dinamik bir model

Adım adım uygulama modellerinin politika süreçleri ve uygulanmaları önerilenden daha karmaşıktır. 25 başarı faktörü bir yönerge kılavuzu gibi algılanmamalıdır: bunlar yerel bağlamlarda doğrudan uygulanamayabilir. Eylemin ilk yıllarında ilke ve başarı faktörlerin bütününe katı biçimde uygulanması gerekli olmayabilir. Aşama ve süreçler yinelendikçe sürekli olarak iyileştirilebilir. Sonuç olarak, daha yaş dostu hale gelmek sürekli bir yolculuktur ve ilk eylem planı bunun son noktası değildir. Şekil 2’de yer verilen dört aşamalı model, önceden önerilen modelleri entegre etmekle birlikte aktiviteleri diğer rehberlerden farklı gruplandırmaktadır (bkz. bu bölümün sonunda araçlar ve okuma önerileri). Sözgelimi, Quebec (Kanada) ve İrlanda rehberleri, süreçlerle ilgili detaylı tavsiyeler içermektedir.

Şekil 2. Yaş dostu ortam oluşturmaya yönelik stratejik eylem ilkeleri ve adımlar modeli

Avrupa'daki eylem analizi, yaş dostu olma sürecinin herhangi bir aşamada başlayabileceğini göstermiştir. Bu nedenle, aşama ve adımlar, yerel güçlü ve zayıf yönleri en uygun giriş noktasının kullanılmasını sağlayan dinamik bir model olarak düşünülebilir. Bu yolculuğun dört adımı içerisinde bulunan kilit adımlar birbirini takiben veya paralel olarak yürütülebilir. Örneğin, durum değerlendirme çalışması ile eşzamanlı olarak sayesinde farkındalık yaratma ve siyasi ilgi uyandırma çalışmaları yürütülebilir.

Yaş dostu yolculuğuna yeni çıkan toplumlar saat yönü yaklaşımını benimseyebilir ve planlama, eylem ve izleme aşaması öncesinde sol üst köşeden, yani dahil etme ve anlama aşamasıyla başlayabilir. Yerel merciler buna genelde sıfırdan başlamamakta, çevrelerin/ ortamların inşa ve idamesine ilişkin mevcut projeleri üzerinden yürümektedirler. Toplumlar, başarılı olmak için fırsat pencerelerini değerlendirmeli ve eylemi kendi yerel durumlarına uyarlamalıdır. Mevcut projeler, politika çerçeveleri, hedef ve taahhütler ile bağlantı ve sinerji kurarken daha içermeci ve destekleyici ortamlar oluşturmaya yönelik tamamlayıcı açılar belirlemek iyi bir başlangıç noktası olacaktır.

Aslında; yeni uygulanan bir proje, değerlendirme, istişare danışma veya planlama aktivitesi gibi başlatılmış herhangi bir politika süreci ve adımlar bu yolculuk için potansiyel bir başlangıç noktası olabilir. Örneğin, toplumlar mevcut bir projeyi değerlendirerek bir başlangıç yapabilir. Bu değerlendirmenin sonuçları siyasi kararlılığın güçlendirilmesi ve değişimin başlatılması amacıyla kullanılabilir. Her bir toplumun süreci kendine özgü olduğu için yerel uygulayıcılar bu çerçeveyi yerel ihtiyaçlara adapte etme ve yerel bağlama uygun süreçleri ve sonuçları iyileştirme adına sürekli gayret sarf etmelidir. Bununla birlikte; kamuoyu farkındalığı oluşturmak, siyasi destek ve vatandaşların katılımını sağlamak adına kapsamlı bir sağlıklı yaşlanma profili çıkarmak da yaygın eylemler arasında yer almaktadır.

Önerilen çerçevenin amacı bu yolculuğun her aşamasında yerel toplumlara sürekli iyileştirme ve sistematik bir yaklaşım inşa ederek bazı yaygın engellerden kaçınma konusunda yardımcı olmaktır. Gerçekten de pek çok toplum kapsamlı bir strateji veya profil oluşturmadan yaş dostu programlar geliştirmiştir. Bazı stratejiler ve eylem planları kapsamlı değerlendirmelere ve durum analizine dayalıdır; bazıları geliştirildikten sonra ancak kısmen uygulanmaktadır. Ayrıca, titiz değerlendirme kültürü pek çok ülkede yeni oluşmaktadır. Başarılı sonuçlar asıl olarak birbiriyle bağlantılı, esnek ve gelişime açık siyasi, sosyal ve kurumsal süreçlerin ardından gelmektedir. Gelen bölümlerde takdim edilen adımlarda sürecin akamete uğramasını engelleyebilecek başarı faktörleri özetlenmektedir.

Bu araç nasıl kullanılır

Bu dokümanın temel hedef kitlesi yerel ve bölgesel düzeyde Yaş dostu çevreleri geliştirmeye ve iyileştirmeye dönük proje ve girişimler yürüten politika yapıcılar ve planlamacılarıdır. Bazı durumlarda yerel politika yapıcılar ve sivil toplum örgütleri (STK'lar) bu dokümanı kaydedilen ilerlemeyi izlemeye dönük bir süreç değerlendirme aracı gibi de kullanabilirler (sözelimi, toplumda yürütülen faaliyetler konusunda Ek 1'de yer alan öz değerlendirme kontrol listesini kullanarak kanıt ve ilerleme raporları istemek suretiyle faaliyetlerini kapsamlı biçimde değerlendirebilirler). Bu araç, sahada yaş dostu politikalar üzerine çalışan diğer profesyoneller ve araştırmacılara eksiksiz olmamakla birlikte kapsamlı bir genel bakış ve referans seçenekleri sunabilir.

Gelecek bölümler, bu yolculuğa yeni çıkan topluluklar için adım adım takip edilebilecek başarı faktörlerinin bir kontrol listesi görevi görebilir. Ancak, her adımın uygulanabilirliği ve kapsamı yerel bağlama göre değerlendirilmeli ve yereldeki güçlü yönlerden azami şekilde yararlanacak ve maksimum etkiyi yaratacak şekilde adapte edilmelidir.

Bazı toplumlarda halihazırda yaş dostu stratejisi ya da yaşlılarla ilgili yayımlanmış profiller veya eylem planları mevcut olabilir. İlerlemeyi değerlendirme ve izleme sürecinin genelde dahil etme ve anlama aşamasıyla paralel yürüdüğü daha deneyimli toplumlarda bu araç görevlerin gözden geçirilerek iyileştirilmesinde kullanılabilir. Örneğin, sağlıklı yaşlanma profilinin yeniden çıkarılması ve Yaş dostu çevrelerin yeniden değerlendirilmesi, değişikliklerin gözden geçirilmesini ve ayrıca farklı sektörlerin katkılarının siyasi desteğin canlandırılmasını sağlayabilir. Bu araç ayrıca bu tür toplumlar için ana ilkeleri gözden geçirmesi ve ilerlemenin herkes için daha içermeci ve destekleyici bir çevre bağlamında değerlendirilmesi açısından da yararlıdır. Hakkaniyet göstergelerinin analizi, toplumun bütün kesimlerinin değişikliklerden yararlanıp yararlanmadığı sorusunun yanıtlanmasında yardımcı olurken, yaşlılar ile istişare/danışma süreçleri yaşlıların değişen ihtiyaçlarının saptanmasını sağlayabilir.

Araçlar ve okuma önerileri: yaş dostu ortam yaratma rehberleri

Uluslararası kuruluşlar

Merkezi Avrupa Projesi (2011). Yerel düzeyde aktif yaşlanmayı teşvik eden test edilmiş çözüm araç seti Ujbuda: Ujbuda Belediyesi (<http://www.qageing.eu>, erişim: 4 Mayıs 2016).

Avrupa Komisyonu, Funka Nu (2013). A compilation of good practices, fi edition (iyi uygulama derlemesi, birinci basım). Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayınlar Ofisi, (<http://ec.europa.eu/research/innovation->

union/index_en.cfm?section=active-healthy-ageing&pg=documents, erişim 19 Temmuz 2016).

Avrupa Komisyonu (2015). European Scaling-up Strategy in Active and Healthy Ageing (Avrupa Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Stratejisi). Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayınlar Ofisi (http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=active-healthy-ageing&pg=documents, erişim: 19 Temmuz 2016).

Ferry M, Baker R (2006). Regional strategies and demographic ageing: Age Proofing Toolkit (Bölgesel stratejiler ve demografik yaşlanma: Dirençli Yaşlanma Araç Seti). Brüksel: Bölgeler Komitesi (http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences/demographicchallenge_jan07/doc/presentations/ageproofi Erişim: 4 Mayıs 2016).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (2015). Ageing in cities (Kentlerde yaşlanma). Paris: OECD Yayınları. (http://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/ageing-in-cities_9789264231160-en, erişim: 4 Mayıs 2016).

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (1997). Twenty steps for developing a Healthy Cities project, third edition (Sağlıklı Şehirler için 20 adım projesi, üçüncü basım). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<https://extranet.who.int/iris/restricted/handle/10665/107961>, erişim: 4 Mayıs 2016).

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (2009). Zagreb Sağlıklı Kentler Bildirgesi. Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/publications/2009/zagreb-declaration-for-healthy-cities>, erişim: 4 Mayıs 2016).

Dünya Sağlık Örgütü (2007) Global age-friendly cities: a guide (Küresel yaş dostu kentler: bir rehber). Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü (http://www.who.int/ageing/age_friendly_cities_guide/en/, erişim: 4 Mayıs 2016).

Avustralya

Güney Avustralya Hükümeti (2012). Age-friendly neighborhoods: guidelines and toolkit for local government (Yaş dostu mahalleler: yerel yönetim için rehberve araç seti). Adelaide: GüneyAvustralyaHükümeti (<http://www.sahealth.sa.gov.au/wps/wcm/connect/Public+Content/SA+Health+Internet/About+us/Department+of+Health/Offi+Resources+about+ageing>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Victoria Eyalet Hükümeti (2015). Good practice guide: improving liveability for older people in small towns (İyi uygulama rehberi: küçük kentlerin/kasabaların yaşlılar için yaşabilirliğini iyileştirme). Melbourne: Victoria Eyalet Hükümeti (<https://www.seniorsonline.vic.gov.au/get-involved/grants/improving-liveability-for-older-people>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Kanada

Alberta Hükümeti (2012). Building age-friendly communities: a guide for local action (Yaş dostu topluluklar inşa etme: yerel eylem rehberi). Edmonton: Alberta Hükümeti (<http://www.seniors.alberta.ca/seniors/age-friendly-become.html>, erişim: 5 Mayıs 2016).

British Columbia Sağlık Bakanlığı (2014). Becoming an age-friendly community: local government guide (Yaş dostu bir toplum olmak: yerel yönetim rehberi). Victoria: British Columbia Sağlık Bakanlığı (<http://www2.gov.bc.ca/gov/content/family-social-supports/seniors/about-seniorsbc/seniors-related-initiatives/age-friendly-bc/age-friendly-communities/how-to-become-age-friendly>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Ottawa Yaşlanma Konseyi(2014). Yaş dostu Ottawa [web sitesi]. Ottawa: Ottawa Yaşlanma Konseyi (<http://coaottawa.ca/afo/>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Mahaffey A (2010). Planning for the future: age-friendly and disability-friendly official community plans (Geleceği planlama: yaş dostu ve engelli dostu resmi toplum planları). Richmond: BC Belediyeler Birliği (<http://www.ubcm.ca/EN/main/resolutions/policy-areas/healthy-communities/policy-documents-and-resources.html>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Ontario (2013). Finding the right fit: age-friendly community planning (Doğru yaklaşımı bulmak: yaş dostu toplum planlaması). Toronto: Ontario Yaşlılık Sekreteryası (<http://www.seniors.gov.on.ca/en/afc/guide.php>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Kanada Halk Sağlığı Kurumu (2007). Age-friendly rural and remote communities: a guide (Yaş dostu kırsal topluluklar: bir rehber). Ottawa: Kanada Halk Sağlığı Kurumu (<http://www.phac-aspc.gc.ca/seniors-aines/publications/public/afc-caa/rural-rurales/index-eng.php>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Kanada Halk Sağlığı Kurumu (2012). Age-friendly communities in Canada: community implementation guide and toolbox (Kanada'da yaş dostu toplumlar: toplum uygulama rehberi ve araç seti). Ottawa: Kanada Halk Sağlığı Kurumu (<http://www.phac-aspc.gc.ca/seniors-aines/publications/public/afc-caa/guide/index-eng.php>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Quebec Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2014). Guide to implementing the age-friendly municipality initiative (Yaş dostu belediye girişimini uygulama rehberi). Quebec Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (<http://www.madaquebec.com/en/library/guides/category/37-quebec-s-guide>, erişim: 27 Haziran 2016).

Fransa

Lefebvre P, Chapon P, editör. Guide Français des villes amies des aînés [Fransa yaş dostu kent rehberi] (Fransızca). Paris: La documentation française (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/catalogue/9782110097736/index.shtml>, erişim: 4 Mayıs 2016).

İrlanda

Age Friendly Ireland (Yaş Dostu İrlanda) (2014). Age Friendly Cities and Counties Programme handbook (Yaş Dostu İl ve İlçe Programı el kitabı). Dublin: Yaş Dostu İrlanda (<http://www.cardi.ie/publications/agefriendlycitiesandcountiesprogrammehandbook>, erişim: 4 Mayıs 2016).

Ireland's Age Friendly Cities and Counties Programme (İrlanda Yaş Dostu İl ve İlçe Programı)(2013). Age friendly towns (Yaş dostu kentler). Dublin: Yaş Dostu İrlanda (<http://agefriendlyireland.ie/wp-content/uploads/2015/03/AFT-Summary-Report-2013.pdf>, erişim: 4 Mayıs 2016).

İspanya

Barrio E, Tomasena A, Indart A, Elortza G, Llana L, San- cho M (2014) Euskadi Lagunkoia: practical guide to implement and use in municipalities (Belediyelerde uygulama ve kullanım için pratik rehber). Vitoria: Basque Hükümeti, İstihdam ve Sosyal Politika İdaresi (<http://euskadilagunkoia.net/es/noticias/noticias-internacionales-lagunkoia/416-guia-para-la-implementacion-y-uso-en-municipios-en-ingles>, erişim: 13 Mayıs 2016).

Birleşik Krallık

Handler S (2014). A research and evaluation framework for age-friendly cities (Yaş dostu kentler için araştırma ve değerlendirme çerçevesi). Manchester: Birleşik Krallık Kentsel Yaşlanma Konsorsiyumu (<http://www.scie-socialcareonline.org.uk/a-research-and-evaluation-framework-for-age-friendly-cities/r/a11G0000005nCXDIA2>, erişim: 4 Mayıs 2016).

Janjua A, Goss S (2012). Ageing well: an asset based approach (İyi yaşlanmak: varlık temelli bir yaklaşım). Londra: Kamu Yönetimi Ofisi (<http://www.opm.co.uk/publications/ageing-well-an-asset-based-approach/>, erişim: 4 Mayıs 2016).

Yerel Yönetim Birliği (2012). Developing dementia-friendly communities: learning and guidance for local authorities (Demans dostu toplumlar geliştirmek: yerel merciler için öğretiler ve rehberlik). Londra: Yerel Yönetim Birliği (http://www.local.gov.uk/ageing-well/what-makes/-/journal_content/56/10180/3489659/ARTICLE, erişim: 4 Mayıs 2016).

Birleşik Krallık Kentsel Yaşlanma Konsorsiyumu (2008). Creating age-friendly places: a guide for cities, boroughs, towns or counties, councils, partners and communities (Yaş dostu mekanlar yaratmak: kentler, ilçeler, kasabalar, konseyler, ortaklar ve toplumlar için bir rehber). Manchester: Birleşik Krallık Kentsel Yaşlanma Konsorsiyumu (<http://www.ifa-fi.org/wp-content/uploads/2015/03/4.1-Manchester-The-UK-Urban-Ageing-Consortium.pdf>, erişim: 4 Mayıs 2016).

Amerika Birleşik Devletleri

Age-friendly NYC (Yaş dostu New York Kenti) (2012). Creating an age-friendly NYC one neighborhood at a time: a toolkit for establishing an aging improvement district in your community (Mahalle mahalle yaş dostu bir New York yaratmak: toplumunuz için yaşlanma dostu alanlar oluşturmak). New York: New York Tıp Akademisi (<http://www.agefriendlynyc.org/tools-and-resources.html>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Farber N, Shinkle D, Lynott J, Fox-Grage W, Harrell R (2011). Aging in place: a state survey of livability policies

and practices (Yerinde yaşlanmak: Eyalet yaşanabilirlik politika ve uygulamaları araştırması). Washington DC: AARP Kamu Politikaları Enstitüsü (<http://www.aarp.org/home-garden/livable-communities/info-11-2011/Aging-In-Place.html>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Grantmakers in Aging (Yaşlanma konusunda hibe bağışçıları)(2013). Aging power tools: a curated selection of resources to promote stronger, age friendly communities (Yaşlılıkla ilgili güçlü araçlar: daha güçlü, yaş dostu toplumlar için seçilmiş kaynaklar). Arlington, VA: Grantmakers in Aging (<http://www.giaging.org/programs-events/community-agenda/community-agenda-resources>, erişim: 5 Mayıs 2016).

Partners for Livable Communities (Yaşanabilir Toplumlar için Ortaklar) (2007). A blueprint for action: developing a livable community for all ages (Eylem kılavuzu: her yaşta yaşanabilir toplumlar geliştirme). Washington DC: Yaşanabilir Toplumlar için Ortaklar (<http://www.livable.org/livability-resources/reports-a-publications/184>).

2. Yaş dostu yaklaşım: genel ilkeler

Aşağıda yer verilen beş ilke, yaş dostu politika ve uygulama vizyonuna ve değerlerine dayalı kesişen yaklaşımlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu ilkeler bütün aşama ve süreçlere uygundur ve bunlara katma değer sağlamaktadır. Bu ilkelere DSÖ Avrupa Bölgesindeki kent ve toplumlarda başarılı olan pek çok stratejiden yararlanılmıştır. Bunlar ayrıca Sağlık 2020 ile Avrupa sağlıklı yaşlanma strateji ve eylem planı 2012– 2020'nin yerel yaklaşımının vizyonu ile de uyumludur (8, 13).

Yaşlıların katılımı

Yaşlıların yaş dostu ortamlar oluşturulmasına ilişkin bütün kararlara ve süreçlere dahil olması ve katılımı en önemli ilkedir.

Yaş dostu çevreler sistematik olarak yaşlıları dahil etmeye ve deneyimlerinin yaş dostu girişimler geliştirmede bir başlangıç noktası olması amacıyla kendilerini güçlendirmeye çalışmaktadır (14). Tabandan yukarı yapılandırılan hareketlerden esinle, “Bizim için bizziz olmaz!” sloganı yaş dostu stratejilerin de sloganı haline gelmiştir. Bu slogan, yaşlılar için profesyoneller ve politika yapıcılar tarafından planlama yapılmasından ve karar alınmasından yaşlıların sorunların tanımlanmasına, Yaş dostu çevrelerin oluşturulmasına, uygulanmasına ve değerlendirmesine dahil edilmesi yönünde bir paradigma değişikliği olduğunu göstermektedir. Yaşlılar, yaş dostu programlara ilişkin kritik beceri ve deneyimleri bulunan kilit aktörlerdir (15).

Yaş dostu çevrelerle ilgili başarılı stratejilerin ve eylemin özünde ana hedef grubunun politika sürecinin bütün aşamalarına dahil edilmesi yer almaktadır (ayrıca bkz. AFEE el kitabı, Alan 5 ve 6). DSÖ'nün tanımı ışığında (16), bu bağlamda katılım aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

insanların kendilerini ilgilendiren sorunların tanımlanmasına, yaşamlarını etkileyen faktörlerle ilgili kararların alınmasına, politikaların geliştirilmesine ve uygulanmasına, hizmet sunumu planlamasına ve geliştirilmesine değişime yönelik eylemlere aktif biçimde ve gerçek anlamda dahil olmaları süreci.

Pek çok yerel merci, bu katılımı odak grupları (17) ve toplum forumları gibi katılımcı planlama mekanizmaları biçiminde kurumsallaştırmıştır. Ancak, buradaki güçlük, katılımı daha kalıcı hale getirerek yaşlıların yerel yönetim yapısı içerisinde karar alma işlevlerine dahil olmalarını kolaylaştırmakta veya dinamik modelin dört aşamasının hepsinde tavsiyeler üretebilecekleri katılımcı mekanizmaları kurumsallaştırmaktadır. Yaşlıların değişim öznesi olarak aktif katılımı zaman alır ve bunun aktif biçimde desteklenmesi gerekir. Fakat, bu doğru yapılırsa belediye teşkilatlarının kültürünü yaşlıların katkılarına değer verecek ve bu katkıları teşvik edecek şekilde değiştirecek önemli bir unsur olacaktır.

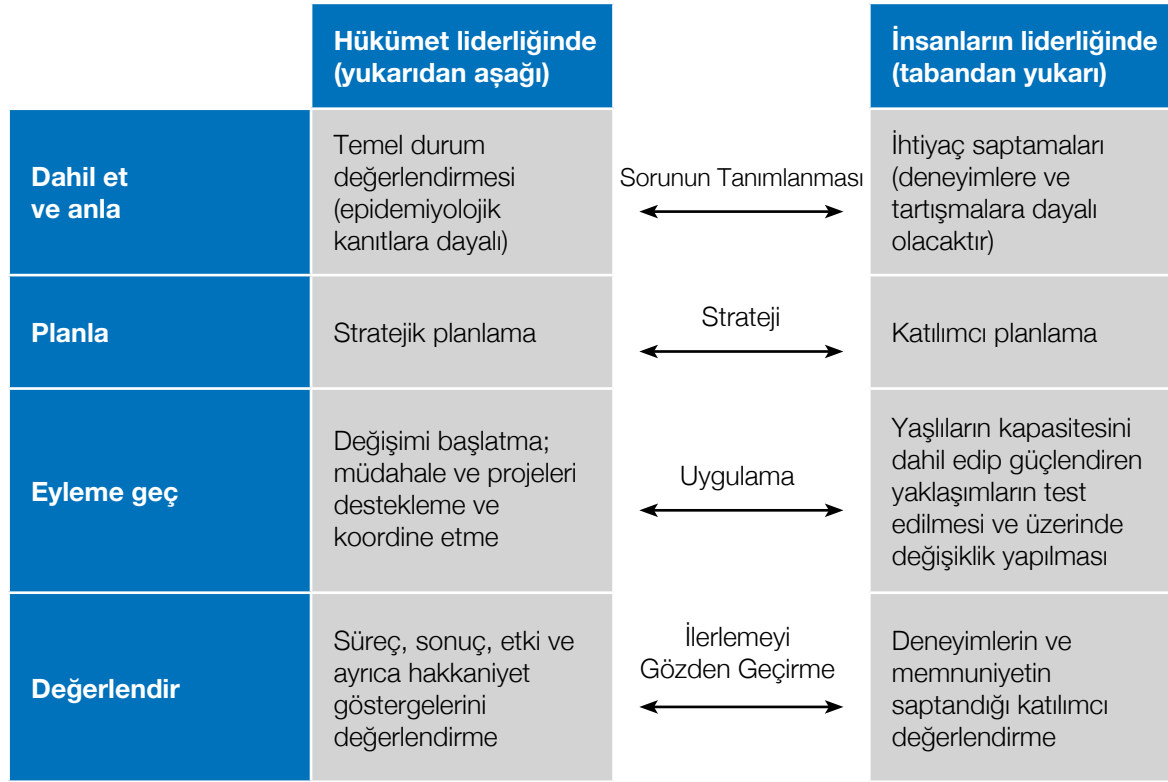
Yaş dostu programlar, liderlik eden veya oluşturan aktörlere bağlı olarak tabandan yukarı veya yukarıdan aşağı şeklinde tarif edilmektedir (18, 19). Yukarıdan aşağı programları genellikle politika yapıcı kişi veya kuruluşlar yönlendirilmektedir. Hedef grupların seçilmesi ve kendilerine ulaşma yöntemleri de dahil olmak üzere programın hedef ve önceliklerinin belirlenmesi, tasarımı, uygulama araçları ve değerlendirmesi bu lider aktörler tarafından gerçekleştirilir. Tabandan yukarı programlar güçlendirme gibi kavramlarla yakından ilintilidir. Bu programlarda ilgili kişiler kendi sağlıklarını ve yaşamlarını etkileyen kararlar üzerinde denetim sahibidir. Yaşlılar ve STK'lar, bakım verenler veya akademisyenler gibi yaşlı savunucuları önem arz eden sorunları belirler ve profesyonellerin de desteğiyle bu sorunların çözümüne yönelik stratejilerin geliştirilmesine katılırlar (20). Bu yaklaşımlar arasında bazı zıtlıklar olabilir. Ancak, çoğu yaş dostu girişimleri bir orta yol bulmaktadır (bkz. Şekil 3).

En başarılı yaş dostu programları genellikle politikacılarla toplulukların bir arada hareket ettiği programlardır. Güçlü siyasi destek ve stratejik liderlikle katılımcı süreçlerin ve toplum temelli projelerin en başından itibaren ve tüm aşamalarda bir arada yürüdüğü toplumlarda yukarıdan aşağı ve tabandan yukarı yaklaşımlar paralel biçimde veya birbirinin ardından başarıyla uygulanabilir. Bu sürece zaman zaman Yaş dostu çevrelerin “ortak inşası” denmektedir (21).

Paralel yol modeli, yukarıdan aşağı ve tabandan yukarı süreçlerinin birbirini nasıl güçlendirebileceğini göstermektedir. Hem toplum hem politika liderliğinde gerçekleşen eylem, politika yapma sürecinin her bir aşamasında süreci sürükleyen önemli etkenlerdir ve birbirini tamamlarlar. Örneğin, yaş dostu değerlendirmesi, epidemiyolojik ve sosyal göstergeleri (örn. sağlık profilleri) kullanarak güçlüklerin tanımlanması yoluyla veya yaşlıların kendileriyle düzenlenecek forum veya odak grup etkinlikleri yoluyla bir ihtiyaç ve ilgi alanı saptaması yürütülerek başlatılabilir. Her iki yaklaşımın bir araya getirilmesi katma değer doğuracaktır. Ancak, yaşlıların dahil edilmesi bununla sınırlı olmamalıdır. Bu aşamada tesis edilecek ilişkiler planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında sürdürülmeli ve güçlendirilmelidir.

Ulaşması güç kişiler için ve bu kişilerle birlikte çözüm üretmek toplumları için zor olabilir. Özellikle yaşlılar arasında marjinalleştirilmiş veya dezavantajlı gruplar genellikle katılımcı süreçlerde yeterince temsil edilmemektedir. Oysa bu gruplar aktif ve sağlıklı yaşlanma konusunda daha fazla engel ve güçlüklerle karşılaşmaktadır. Katılımcı ve istişari mekanizmalara ihtiyaçları çok fazla olan bu insanların dahil olmamasına ve en fazla marjinalleştirilmiş grupların ihtiyaç ve ilgilerini dile getirmekte güçlük yaşamasına karşın, bu görüşler yaş dostu programların dışında tutulmamalıdır. En savunmasız insanlara ulaşmak ve seslerini duyurmalarını sağlamak esastır ve sivil toplum ile işbirliği içerisinde yapılabilir (bkz. Kutu 1).

Şekil 3. Yaş dostu ortamlar oluşturmaya yönelik paralel yollar modeli

Kaynak : Laverack ve Labonte'den (20) uyarlanmıştır.

12

Yaş dostu çevreler, ancak toplum içerisinde ve toplumlar arasında sağlık eşitsizliklerini azaltmaya katkıda bulundukları ölçüde sürdürülebilir. Sağlıklı ve aktif yaşlanma politikalarının gruplar ve coğrafik bölgeler arasındaki farklılıklar üzerinde sistematik biçimde çalışması ve bunları gidermesi gereklidir.

Hakkaniyete odaklanma

Hakkaniyet, grupların sosyal, ekonomik veya demografik ya da coğrafi bakımdan tanımlarına bakılmaksızın aralarında önlenebilir veya düzeltilebilir farklılıkların ve adaletsizliğin olmamasıdır. Sağlık 2020 ile DSÖ Avrupa Bölgesine üye 53 devlet sağlık eşitsizliklerini azaltma ve herkesin (sağlık durumlarına uygun biçimde) sağlıkları ile ilgili tam potansiyeline ulaşma konusunda hakkaniyetli bir fırsata sahip olma yönündeki temel haklarına dair taahhüt verme konusunda mutabakata varmıştır (8).

Eşitsizlikler yaşam boyu birikerek yaşlılık döneminde insanların ihtiyaç ve durumlarında büyük farklılıklara yol açabilmektedir. Yaş dostu politika ve programlar, ihtiyaçları en fazla olanların müdahalelerden yararlanmasını sağlamak adına farklı ihtiyaçlara karşı duyarlı olmalıdır. Yaş dostu çevreler; ekonomik, cinsiyet veya etnik faktörlerle ilgili eşitsizlikler de dahil olmak üzere sağlık eşitsizliklerini analiz etmek ve bu boşlukları gidermek suretiyle hakkaniyete katkıda bulunabilir (bkz. Kutu 2).

Gerçek değişim ve anlamlı bir etki doğurmak adına Yaş dostu çevrelerin ihtiyaçları en fazla olan insanlara ulaşması gereklidir. Ancak, dışlayıcı süreçler çok karmaşık olduğu için politika yapıcılar dezavantajlı insanlara ulaşmada farklı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Maddi yoksunluklar ve sağlık sorunları çevresel tehlikeler, hareket kabiliyetinin azalması, çaresizlik duygusu gibi diğer dezavantajları tetikleyebilmekte ya da bu dezavantajlara eşlik edebilmektedir. Bu ise kimsesizlik, sosyal soyutlanmışlık duygularının yanısıra çok farklı engellere ve dezavantajlara yol açmaktadır. Bu süreçlerin nasıl işlediğini daha iyi anlamak için sonuç ve temel durum göstergelerinde eşitsizliklerin değerlendirilmesi ve nüfus genelinde hakkaniyet konusunda ilerleme kaydedilip kaydedilmediğinin analiz edilmesi hayati öneme sahiptir.

Hakkaniyet kavramına nesiller arası hakkaniyet de dahildir. Bu kavram, müdahalelerin etkilerinin yalnızca yaşlı erkek ve kadınlar değil diğer yaş grupları üzerindeki etkilerinin de göz önünde bulundurulmasını kapsar. Nesiller arası hakkaniyet çerçevesinde, gelecek nesillerin olanak ve imkanlarını yok etmemek adına çevresel sürdürülebilirlik ihmal edilmemelidir.

Sektörler arası işbirliği

Yaş dostu girişimlerin temel ilkelerinden biri, yaşlıların dahil edilmesi ve kendilerine danışılmasının yanısıra farklı sektörlerle ve toplum paydaşlarıyla ortaklıklar kurulması ve sürdürülmesidir (18, 26). Yaş dostu çevrelere yönelik başarılı plan ve programlarda, toplum genelindeki farklı paydaşlar arasında yakın işbirliği bulunmaktadır. Kutu

Kutu 1. Ortak inşa ve Manchester’de dışlanma riski altındaki yaşlılara ulaşma

Birleşik Krallık’ta bulunan Manchester yürütmekte olduğu ve Yaş Dostu Manchester (AFM) olarak adlandırılan projesinde uzun süredir katılımcı yaklaşımlardan yararlanmaktadır. 2003 yılında “Yaşlılar değerlidir” adlı bir ortaklık olarak başlatılan AFM, yaşlılara yönelik hizmetlerin ve fırsatların iyileştirilmesi amacıyla Manchester Kent Konseyi, Ulusal Sağlık Kurumu, gönüllü kuruluşlar ve Manchester’ın yaşlı vatandaşları tarafından kurulmuştur. Manchester Kent Konseyinin halk sağlığı ekibi altında kurulan AFM, yaşlıların yaşamı için önem arz eden bütün sektörlerden farklı kuruluşlarla ortaklık içerisinde çalışmaktadır. AFM projelerin uygulanmasında danışman ve yaşlıların yaşamlarında gerçek fark yaratacak değişimlerin savunucusu olarak rol almaktadır. AFM ortaklığı, kentin yaşlılarının temsilcilerinden oluşan bir yaşlı kuruluna karşı doğrudan sorumludur. 2016 yılında yaş dostu kent yaklaşımının Manchester Büyükşehir Belediyesine bağlı 10 belediye genelinde yaygınlaştırılması amacıyla Manchester Büyükşehir Yaşlılık Merkezi kurulmuştur.

Bu ortaklık 2009 yılında kentin 2010–2020 Yaşlanma stratejisini hazırlamıştır. Manchester kısa süre önce yaşlıların kalkınmaya katılımı konusunda başka bir yeniliğe daha giderek yaş dostu kent programında yetki paylaşımı gerçekleştirmiştir. Yaşlıların da eş araştırmacı olarak dahil oldukları bir araştırma programı oluşturulmuştur. Farklı deneyimlere sahip 18 yaşlı vatandaş eş araştırmacı olarak eğitildikten sonra yaşlıların sosyal dışlanma, soyutlanma, yoksulluk veya sağlık sorunları yaşadığı üç semtte 68 görüşme yapmış ve analiz etmiştir. Marjinalleştirilmiş kişilerin seslerini duyurmaya yönelik bu projenin bulguları kentsel toplumlarda yaşayan yaşlıların yaşam kalitesini iyileştirme yollarına odaklanmıştır. Bu örnek, çalışmalarda yaşlıların yalnızca faydalanıcı olarak değil emsallerine ulaşmada ortak ve aracı olarak yer alabileceklerini göstermektedir. Projenin deneyimleri bir rehber ve video filmi olarak yayımlanmıştır.

Kaynak: Buffel (22); Manchester kent Konseyi (23); Yaş Dostu Manchester-AFM (24).

3’te daha destekleyici ortamlar oluşturulmasına yönelik kapsamlı bir halk sağlığı politikasının oluşturulmasında ve uygulanmasında yer alan farklı sektörler ile ilgili bir örnek gösterilmektedir.

Yaş dostu ortamların sekiz alanını farklı aktör ve sektörlerle ilişkin karar ve politikalar şekillendirmektedir. Yaş dostu ortamların oluşturulması yalnızca sağlık ve bakım sektörünün sorumluluğu değildir ve toplumun bütününün dahil olduğu bir eylemin sonucu olmalıdır.

Entegre, kapsamlı ve sistem düzeyinde bir yaklaşımın

benimsendiği yaş dostu destekleyici ortam politikaları, pek çok farklı sorumluluk alanına temas etmektedir. Bu yaklaşım, ortak temalar belirleme ve projeleri entegre ve verimli uygulanacak şekilde anaakımlaştırma potansiyeline sahiptir. Bu amaçla hizmet sunucuları, planlama birimleri, belediye kuruluşları (konut ve ulaşım vb.), gönüllü kuruluşlar, özel sektör, bakım verenler ve vatandaş grupları arasında işbirlikleri yapılmaktadır.

Sonuç olarak, “anaakımlaştırma” kavramı yaş dostu politikalar için sıklıkla kullanılmaktadır; buna sağlıklı yaşlanma hedefinin ve yaşlıların kaygılarının yerel ve ulusal çerçeve ve stratejilere dahil edilmesi de dahildir (29, 30). Anaakımlaştırmanın amacı, yaşlılıkla ilgili

Kutu 2. Yaş dostu olma durumu değerlendirilirken gruplar arasındaki farklılıklar bakımından hakkaniyet

Alt gruplar arasındaki eşitsizlikleri daha görünür hale getirmek, hakkaniyeti anlamının başlangıç noktalarından biridir. DSÖ’nün yaş dostu ortamları değerlendirmeye yönelik göstergelerle ilgili kısa süre önce çıkardığı rehberinde hakkaniyetin yaş dostu sonuçlar bakımından ölçülmesi önerilmektedir. Buna göre, ilgili nüfus grubunda en iyi sonuçlara veya en yüksek sosyoekonomik konuma sahip bir alt grubun eriştiği sonuç ile nüfus ortalaması arasındaki fark hesaplanmaktadır.

Bu rehberde önerilen göstergeleri test eden pilot kentlerden biri La Plata’dır (Arjantin). Burada (60 yaş ve üzeri) yaşlılarda sözel beyana dayalı sağlık göstergesi ana gösterge olarak ölçülmüştür. Bu çalışmada, eğitim düzeyi yüksek katılımcıların %70.4’ü sağlık durumunun iyi (iyi, çok iyi, mükemmel) olduğunu bildirmiştir. Sağlık durumunun iyi olduğunu bildirenlerin oranı genel yaşlı nüfusunun %59.5’i idi. Bu oran yukarıdakine göre daha düşüktür. Bu ise, yaşlıların sözel beyana dayalı sağlık durumunun 10.9 puan, yani temel durumun %18’i oranında iyileşebileceğini göstermektedir.

Kaynak: DSÖ (25).

sorunların ve yaşlıların toplumun bütünü yaklaşımıyla faaliyetlere dahil edilmesini sağlamaktır (bkz. Kutu 4).

Yaşam boyu yaklaşımı

Sağlıklı ve aktif 80 yaşında bir kimsenin bakıma ihtiyaç duyma ve ölüm riski, 50 yaşında olup eşlik eden hastalıkları bulunan bir kişinin maruz kaldığı risklere benzer olabilir. Yaşlılar sağlık durumunun çeşitliliği ile kronik yaşları arasındaki ilişki çok keskin değildir. Bu ilişki, insanların yaşamlarında meydana gelen olaylarla ve yaşamlarının gidişatıyla şekillenmektedir. Genler, vücutlar ve davranışlar gebelik öncesinden başlayarak şartlara ve çevresel stres etkenlerine adapte olmaya başlar ve yaşlılığa değin sağlığı ve hastalık risklerini etkiler. Yaşam boyu yaklaşımının benimsenmesi, farklı siyasi ve kültürel faktörlerden etkilenebilecek bu belirleyicilerin kabullenilmesi anlamını taşımaktadır (2). Nihayetinde, bu belirleyiciler yaşlılıkta bireylerin ve toplumların sağlık sonuçlarını etkileyecektir. Yaşamın erken döneminde sağlık yaşlılıkta ve gelecek nesiller için sağlıklı ve aktif bir yaşamın temelini ve kaynaklarını teşkil etmektedir.

Yaş dostu çevreler yaşlıların ihtiyaçlarına odaklanırken, bu yaklaşımdan beslenen müdahaleler başka nüfus gruplarına da fayda getirebilir. Sözgelimi, daha güvenli ve engelsiz fiziksel ortamların oluşturulması niyetinde bebek arabası kullanan anne-babalar, hareket kısıtlılıkları ile yaşayan insanlar ve çocuklar için de yararlı olacaktır. Günümüzde, insanlık tarihinde ilk defa çok sayıda ailenin dört nesli aynı anda hayattadır. Dolayısıyla, 65 yaşında bir kimse hem annesine ve/veya babasına ve hem de torunlarına bakıyor olabilir. Nesiller arası faaliyetler ve mekanlar konusunda daha fazla fırsat yaratılması, bir nesilden diğerine bilgi ve direncin aktarılmasını kolaylaştırabilir.

Yaşam boyu yaklaşımına uygun hareket etmek, insan yaşamının farklı dönemlerini ve nesillerini bütüncül ve ön alıcı bir şekilde ele alan tutarlı politikalar yaratılması anlamına gelir. Daha somut bir ifadeyle bu, mümkün olduğunca erken aşamada eyleme geçmenin ve yaşam boyu yaklaşımındaki hayati aşama ve geçişleri desteklemenin yararlarını anlamak anlamına gelmektedir.

Sağlıklı yaşlanmaya ilişkin yaşam boyu yaklaşımı,

yalnızca yaşlılığın odaklanması gereken bir yaşam evresi olarak ele almaktansa bunun bütün yaş evreleriyle bağlantılarını gören ve nüfusun bütün yaş grupları çerçevesinde ele alan bir yaklaşımdır (bkz. Kutu 5). AFEE el kitabının giriş bölümünde (1) destekleyici ortamların yaşam boyu yaklaşımıyla sağlıklı ve aktif yaşlanmayı nasıl etkileyebileceğine ilişkin üç yol özetlenmektedir (ayrıca bkz. DSÖ Dünya yaşlanma ve sağlık raporu (2) ve Minsk Bildirgesi (32)):

- sağlıklı yaşamı geliştiren ve hastalıkları önleyen ortamlar oluşturarak yaş dostu müdahalelerin sağlığı ve işlev kapasitesini maksimize edip kararlılığa kavuşturmasının sağlanması; buna yalnızca yaşlılara fayda getiren aktiviteler değil, insanları hayatın en erken evrelerinde sağlıklı yaşamaya yönlendirecek aktiviteler de dahildir;
- hastalık önleme, rehabilitasyon ve etkili yönetim fırsatlarını desteklemek suretiyle işlev kapasitesini en üst düzeyde tutmak üzere hayati evrelerde ve geçiş dönemlerinde uygun hareket etme;
- insan hayatının bağımsızlığının kabul edilmesinde yardımcı olmak ve sağlığın nesiller içerisinde ve arasında geliştirilmesine yönelik fırsatları artırmak üzere nesiller arası eylem yürütülmesi.

Çoklu düzeyli yönetim

Kentsel güçlüklerin en iyi hangi yönetim düzeyinde veya bölge ölçeğinde ele alınabileceği değerlendirilirken bu güçlüklerin nerede açığa çıktığı veya kime güçlük çıkardığı dikkate alınır. Bazı çevresel faktörler bütün ülke veya bölgeyi etkilerken bazıları belirli bir semt veya küçük bir bölge ile sınırlı olabilir. Bu nedenle, kentsel güçlüklerin bölgesel boyutunun anlaşılması çok önemlidir. Üstesinden gelinmesi gereken spesifik güçlüklerle ve ulaşılacak hedeflere bağlı olarak farklı bölgesel ve yönetim düzeyleri daha az veya daha çok uygun olabilmektedir. Bakım yönetimi gibi konular en iyi alt bölge veya bölge düzeyinde ele alınabilir; toplu taşıma ve altyapılar konusu ise büyük şehir ile ilçe belediyeleri arasında bir ara düzeyde ele alınırsa en olumlu sonuçlar elde edilebilir. Eşitlik ve topluma kazandırma çalışmaları daha çok semt/mahalle düzeyinde ele alınmalıdır.

Hükümetin bütün kurum ve kuruluşları nezdinde planların ve aktörlerin koordinasyonu ve entegrasyonu gereklidir. Her yaş dostu girişimin uygun düzeyde hareket etmesi gereklidir. Yerel, bölgesel ve ulusal planlar, politikalar ve mevzuat ile ilgili düzenlemeler semt/mahalle veya toplum düzeyinde eyleme zemin teşkil etmekte olduğundan, bunların hükümetin farklı düzeylerinde yakından koordine edilmesi, manasız engellerin kaldırılması ve destekleyici ve içermeci ortamlara yönelik işbirliği çalışmalarına destek vermesi gereklidir.

Kutu 3. Riga'nın halk sağığı stratejisinde sağığın bütün politikalara dahil edilmesi ilkesi

Riga kenti (Letonya), vatandaşları için sağıklı seçimleri daha erişilebilir, rahat ve motive edici hale getirmek suretiyle sağıklı bir çevre oluşturmayı ve sağığı yaşamın bütün evrelerinde sürdürmeyi amaçlamaktadır. Belediye, nüfusun sağığını iyileştirmek ve erken ölümlerin sayısını azaltmak amacıyla 2012–2021 dönemini kapsayan “Sağıklı Riga’da Sağıklı Riga’lılar” başlıklı bir kamu stratejisi yayımlamıştır. Strateji ve uygulama planı, sağığın bütün politikalara dahil edilmesi ilkesine dayalıdır. Bu ise, uygulamada yerel yönetim kurum ve kuruluşları arasında yakın işbirliği anlamına gelmektedir. Aşağıdaki Şekilde Riga'nın halk sağığı gündeminin unsurlarının nasıl birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir: sağık için elverişli bir çevrenin oluşturulması, insanların sağıklı yaşlanabilmesi ve sağığın mümkün olduğunca uzun süre idamesi için Riga Kent Konseyinin (RCC) farklı birimleri de dahil bütün sektörlerin farklı faaliyet ve programlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynak: Riga Kent Konseyi Refah İdaresi RCC (27)

Kutu 4. Ljubljana'da yaş dostu ortamların anaakımlaştırılması

Ljubljana kentinin (Slovenya) yaş dostu ortamlarla ilgili taahhüdü, aşağıdaki bütün politika ve stratejilere dahil edilmiştir:

- Ljubljana sosyal bakımı geliştirme stratejisi, 2013–2020
- Ljubljana kültürü geliştirme stratejisi, 2012–2015; 2016–2019
- Ljubljana eğitimi geliştirme stratejisi, 2009–2019
- Ljubljana sporu geliştirme stratejisi, 2009–2019
- 2013'ten itibaren yıllık spor programı
- kamu konut finansmanı programı, 2013–2014; 2015–2016.

Kent Konseyi, “Yaş dostu Ljubljana 2013–2015” ve “Yaş dostu Ljubljana 2016–2020” olmak üzere iki ayrı eylem planı kabul etmiştir.

Eylem planı çok kapsamlıdır yaş dostu ortamların pek çok boyut içermektedir. Bu boyutlar kapsamında kültürel etkinlikler, fiziksel aktivite, konut ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi yaşlıların yaşam kalitesini yükseltecek 100 civarında tedbir öngörülmüştür. Düzenli faaliyetler (yasal yükümlülük veya temel faaliyetler) veya bireysel projeler halinde uygulanacak bu tedbirlerden kent idaresi, belediye kuruluşları ve kamu kurumları sorumludur. Kaydedilen ilerleme konusunda Sağlık ve Sosyal Güvenlik İdaresindeki koordinatörlüğe yıllık rapor sunulmaktadır. Planın uygulamasında kaydedilen ilerleme Kent Konseyi tarafından değerlendirilmekte ve izlenmektedir

Kaynak: Voljč ve Ramovš (31)

Güçlü liderlik, başta yerelde olmak üzere bölgesel ve ulusal düzeyde de çok önemlidir (35). Çoğu durumda yönetim düzeylerinin bütününde koordineli ve entegre yaklaşımlar gereklidir (bkz. Kutu 6 ve 7). Karşılaşılan sorunları etkili biçimde çözebilecek vatandaşlara en yakın düzeyde sorun çözme desteği, daha yüksek düzeylerde koordinasyonla tamamlanmalıdır. Temelde, hem yerellik ilkesine saygı gösteren hem farklı bölgelerin coğrafi ve farklı özelliklerine adapte edilebilen işlevsel ve esnek bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Araçlar ve okuma önerileri

8-80 cities (8-80 kentler) (2016). The doable city reader (Uygulanabilir kent rehberi). Toronto: 8-80 cities (<http://www.880cities.org/doablecity/>, erişim: 6 Mayıs 2016).

AFE-INNOVNET (2015). Guidelines for co-producing age-friendly environments with older people (Yaşlılarla beraber Yaş dostu çevreler oluşturma rehberi). Brüksel: AFE-INNOVNET (<http://afeinnovnet.eu/content/guidelines-co-producing-age-friendly-environments-older-people>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Brown C, Harrison D, Burns H, Ziglio E (2013). Governance for health equity: taking forward the equity values and goals of Health 2020 in the WHO European Region (Sağlıkta hakkaniyet için yönetim: DSÖ Avrupa Bölgesinde Sağlık 2020'nin hakkaniyet değerlerini ve hedeflerini ileriye taşımak). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/governance-for-health-equity>, erişim: 6 Mayıs 2016).

EuroHealthNet (2016). European portal for action on health inequalities (Avrupa sağlık eşitsizliklerine karşı eylem portalı) [web sitesi]. Brüksel: EuroHealthNet (<http://www.health-inequalities.eu/>, erişim: 6 Mayıs 2016).

Global Research Network on Urban Health Equity (Kentsel Sağlık Hakkaniyeti Küresel Araştırma Ağı) (2010). Improving urban health equity through action on the social and environmental determinants of health (Sağlığın sosyal ve çevresel belirleyicilerine ilişkin eylem yoluyla kentlerde sağlık hakkaniyetinin iyileştirilmesi). Londra: University College London/Rockefeller Foundation (<http://sustainablecities.org.nz/wp-content/uploads/GRNUHEFinalReportJuly20101.pdf>).

Green G (2012). Intersectoral planning for city health development (Kent sağlığını geliştirmeye yönelik sektörler arası planlama). J Urban Health. 89(2): 247–57.

Public Health England (2015). Health equity in all policies masterclass Bütün politikalarda sağlık hakkaniyeti, uzmanlık kursu). Londra: Public Health England (<https://www.gov.uk/government/publications/health-equity-in-all-policies>, erişim: 6 Mayıs 2016).

Kopenhag Üniversitesi (2015). Tackling health inequalities locally: the Scandinavian experience (Sağlık eşitsizlikleriyle yerelde mücadele etme: İskandinav örneği). Kopenhag: Kopenhag Üniversitesi (<http://sundhedsstyrelsen.dk/da/planlaegning/ulighed/nor-disk->

Kutu 5. Newcastle’da yaşam boyu yaklaşımına geçiş

Newcastle kentinin (Birleşik Krallık) yaş dostu gündem taahhüdü kapsamında bir halk sağlığı konseyinden bir üye sağlıklı ve yaş dostu kent politikaları ile görevlendirilmiştir. Son yıllarda Newcastle’ın yaşlanma yaklaşımında yaşamın ileri evrelerinden yaşam boyu anlayışı ile kentin demografik değişimi üzerine yoğunlaşmaya doğru bir paradigma değişikliğine gidilmiştir. Yaşlanma ve yaş ile ilgili konular ayrı bir faaliyet grubu olarak ele alınmamakta, kent profili ve sağlık geliştirme stratejisi de dahil bütün politikalara entegre edilmektedir.

Kentin bilgi profili “Newcastle’ı Tanı” olarak adlandırılmıştır. Newcastle kent profilinde kentin başlıca hastalık yükü, farklı nüfus gruplarının yaşamları ve yaşamın farklı evrelerinde sağlık ve iyilik hali ilgili nicel ve nitel veriler ile derinlemesine raporlar yer almaktadır. Eldeki bütün bilgiler, uzun süreli eğilimleri değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Newcastle’ın kilit stratejilerinden biri olan “Yaşam Boyu İyilik Hali” stratejisi ile kentin kilit kuruluşları arasında ortaklık yasal olarak zorunlu kılınmıştır. Bu strateji ortak bir hedef, eylem alanları ve ilkelere dayalı bir eylem çerçevesidir. Bu stratejiye göre yaş dostu bir kent olmak; adil, içermeci, sürdürülebilir ve aktif yaşam biçimlerini teşvik eden bir kent olmakla bir arada ele alınmaktadır. Kentin Akiller Konseyi kentin yaşam kalitesini kendi açısından denetlemekte ve değerlendirmektedir.

Kaynak: *Wellbeing for Life (Yaşam Boyu İyilik Hali) (33); Know Newcastle (Newcastle’ı Tanı)(34).*

Kutu 6. Kuzey İrlanda’da yaş dostu eylemin önündeki engellerin aşılması

Belfast Kent Konseyi Yaşlılarla İlgili Partiler Arası Danışma Grubu, Belfast’ın yaş dostu bir kent haline gelmesi konusunda ilk aşamalarda liderlik üstlenmiştir. Belediye başkanı Mayıs 2012’de bu amaçla bir taahhüt bildirgesi imzalamıştır. 2013 yılında yaşlılarla istişare toplantıları, yaş dostu anket çalışması ve yaşlılarca yürütülen odak grup toplantıları gibi katılımcı mekanizmalar oluşturmak suretiyle faaliyetlere başlanmıştır. Ayrıca, çok sayıda paydaş ve hizmet sunucusunun katkılarıyla Belfast’ın istatistik profili, temel durum raporu, vizyon taslağı, öncelikli konuların yanısıra yaş dostu eylem planı ve göstergeler hazırlanmıştır. Belfast 2014 yılında DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağına üye olmuştur.

Kaydedilen ilerlemelere karşın kent düzeyinde bazı eylemlerin koordinasyonunda güçlük yaşanmıştır; çünkü uzun süreli etki yaratılabilmesi için bölgesel yapılara ve desteğe ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu kısıtlılıkların farkında olan Belfast Stratejik Ortaklığı, yaş dostu ortamlar için Kuzey İrlanda genelinde bölgesel bir yaklaşım için savunuculuk faaliyetleri yürütmüştür. Bu hedefe kısmen ulaşılmış ve Şubat 2016’da Kuzey İrlanda aktif yaşlanma stratejisi çıkarılmıştır.

Kaynak: *Northern Ireland Executive (Kuzey İrlanda Yönetimi) (36).*

Kutu 7. Tuymazy’de bölgesel bir hareket için siyasi liderlik

Rusya Federasyonuna bağlı Başkurdistan’da yaş dostu programlara dahil olan 21 kent bulunmaktadır. Bu yaş dostu kentler ağı, yaş dostu kentler için bir sorumluluk ve hesap verebilirlik hiyerarşisinin tanımlandığı bir kanunla başlamıştır. Bu kanun, Tuymazy eylem çerçevesine de temel teşkil etmektedir. Düzenleyici organın yapısı kent yönetimi tarafından önerilmiş ve kabul edilmiştir. Eylem planı, DSÖ’nün sekiz yaş dostu alan içeren çerçevesine dayalıdır ve paydaşlar kent yönetimi ile yaşlılardır. Politika yapısını yasal zemine kavuşturmak ve uygulama sürecini yönetmek amacıyla konuya özel yönetmelikler çıkarılmıştır.

Kaynak: *Minnigaleeva (37); Menec vd. (38).*

konference/rapporten-tackling-health-inequalities-locally-the-scandinavian-experience, erişim: 9 Şubat 2016).

Whitehead M, Povall S, Loring B (2014). The equity action spectrum: taking a comprehensive approach (Eşitlik eylem yelpazesi: kapsamlı bir yaklaşım benimseme). Guidance for addressing inequities in health (Sağlık eşitsizleriyle mücadele rehberi). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/equity-action-spectrum-taking-a-comprehensive-approach-the-guidance-for-addressing-inequities-in-health-2014>, erişim: 6 Mayıs 2016).

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (2002). Community participation in local health and sustainable development: approaches and techniques (Toplunun yerel sağlık çalışmalarına ve sürdürülebilir kalkınmaya katılımı: yaklaşımlar ve teknikler). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/publications/2002/community-participation-in-local-health-and-sustainable-development.-approaches-and-techniques>, erişim: 6 Mayıs 2016).

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (2012). Addressing the social determinants of health: the urban dimension and role

of local government (Sağlığın sosyal belirleyicilerinin ele alınması: kent boyutu ve yerel yönetimlerin rolü). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/addressing-the-social-determinants-of-health-the-urban-dimension-and-the-role-of-local-government>, erişim: 6 Mayıs 2016).

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (2012). Health 2020: policy framework and strategy (Sağlık 2020: politika çerçevesi ve strateji). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (EUR/RC62/8; <http://www.euro.who.int/en/about-us/governance/regional-committee-for-europe/past-sessions/sixty-second-session/documentation/working-documents/eurrc628-health-2020-policy-framework-and-strategy>, erişim: 4 Mayıs 2016).

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (2015). Taking a participatory approach to development and better health: examples from the Regions for Health Network (Kalkınma ve sağlığın iyileştirilmesinde katılımcı bir yaklaşım: Sağlık Ağı Bölgelerinden örnekler). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/taking-a-participatory-approach-to-development-and-better-health-examples-from-the-regions-for-health-network-2015>, erişim: 6 Mayıs 2016).

3. Dahil etme ve anlama

Yaş dostu çevreler oluşturma sürecinin ilk aşaması, politika sürecine yeni başlamış toplumlar için özellikle önemlidir. Yaş dostu bir programa ve sağlıklı yaşlanma politikalarının geliştirilmesine başlanmasını farklı olaylar veya aktörler tetikleyebilir. Bu aktörler arasında daha fazla Yaş dostu çevreler talep eden yaşlı örgütleri, kamu farkındalığına ve/veya siyasi farkındalığa öncülük eden bir kamu kurumu, profesyoneller veya diğer önderler veya yerel yönetimlerin çevre ve ortamları ülkede yaşanan demografik değişimlere daha iyi adapte olmalarını gerekli kılan siyasi veya bölgesel çatı birimler sayılabilir.

Dahil etme ve anlama aşaması, tüm paydaşlar arasında siyasi kararlılık ve sahiplenme adına kritik bir öneme sahiptir. Bu aşamasının temel sonucu bir bağlam analizi ve yaş dostu değerlendirmesi yapılmasıdır.

Aşağıda yer verilen adımlar bu aşamada yürütülecek faaliyetlere yol göstermekte ve yaş dostu girişimin tekil faydalarla sınırlı kalmamasını sağlamaktadır:

- bir yerel yaş dostu çalışma grubu veya komitesi oluşturarak yerel paydaşların bir araya getirildiği bir paydaş ağı kurulması;
- yaşlıların görüşlerini almak suretiyle yaşlı nüfusun ihtiyaçlarının, aktif ve sağlıklı yaşlanma fırsatları ile bunun önündeki engellerin değerlendirilmesi;
- bütün ilgili paydaşların dahil edildiği bir yaş dostu profil oluşturmak ve duyurmak suretiyle mevcut durumun ve bağlamın değerlendirilmesi;
- daha Yaş dostu çevrelere yönelik savunuculuk faaliyeti olarak bu değerlendirmenin sunulması ve duyurulması;
- siyasi kararlılığın ve liderliğin sağlanması.

Yerel bir yönlendirme veya çalışma grubu oluşturma

Yaş dostu bir toplum oluşturma süreci genellikle geniş yelpazede yerel paydaşların bir araya getirilip sürece dahil edilmeleriyle başlar. Yerel yönetimler ana paydaşların harekete geçirilmesinde çok önemli bir role sahip olmakla birlikte, bazı durumlarda yaş dostu programların sürükleyicisi yaşlı örgütleri, akademik çevreler veya yerel paydaşlar olabilmektedir. Planlama ve eyleme hız kazandırmak için “önder”lerin belirlenmesi ve katılımı uygun bir mekanizma olabilir. Bunlar genellikle hükümeti etkileyebilecek, toplumun katılımını sağlayabilecek ve yaşlıların haklarının savunuculuğunu yapabilecek kişilerdir (39).

Bu ilk adımda genellikle bir çalışma grubu oluşturulur.

Bu çalışma grubu sektörler arası bir ortaklık, komite veya yönlendirme grubu olabilir. Bu grupların temel özelliği üyelerinin yaş dostu ortam girişimini sahiplenen kişiler olmaları ve farklı sektörlerden gelmeleridir. Başka uygulamalara bakıldığında, mevcut bir komitenin yaş dostu girişiyle görevlendirilmesi söz konusu olabilir. Bu komitede hesap verebilirlik mekanizmalarının halihazırda tesis edilmiş olması gereklidir. Bu ortaklığın veya çalışma grubunun hedefleri genellikle aşağıdaki gibidir:

- yaş dostu topluma yönelik ortak bir plana dahil olma konusunda kamuoyunda farkındalık ve ilgi oluşturmak;
- sürecin bütününe geniş paydaş katılımı sağlamak;
- ana paydaşlarla yaşlılar arasında koordinasyon mekanizmaları kurmak.

Çalışma grubunun bir koordinatörü veya lider kuruluşu olması, düzenli toplanması ve genel rolünü net biçimde bilmesi durumunda çalışma grubu daha etkili olmaktadır (35).

Yaşlılar çalışma grubunda katılımcı veya toplumdaki yaşlıların temsilci olarak yer almalı ve toplumdaki yaşlıların çeşitliliğini yansıtmalıdır. Çoğu durumda bu çalışma grubu yerel veya bölgesel hükümet tarafından kurulmakta ve kendisine bir durum analizi veya yaş dostu değerlendirme yürütme görevi verilmektedir. Başka durumlarda ise kamuoyu farkındalığını ve siyasi kararlılığı artırmak amacıyla çalışmalara durum analizi ile başlanmaktadır.

Katılımcı yaş dostu değerlendirmeler yapma

Yaş dostu değerlendirmelerde toplumdaki yaşlıların ihtiyaçları ve deneyimleri değerlendirilir. Hem yaşlılar hem yaşlılarla ilgili bakım verenler ve sağlık profesyonelleri bu adımın önemli ortakları arasındadır. Yaş dostu yaklaşımın fiziksel, sosyal ve hizmet ortamlarına ilişkin sekiz alanı sıklıkla yaşlılar ve diğer paydaşlar üzerinde gerçekleştirilecek anketler veya odak grup toplantıları için bir kontrol listesi görevi görmektedir (bkz. Şekil 1). Bu tarz değerlendirmelerden elde edilen içgörü, yerel bağlamın siyasi, ekonomik, sosyal ve sağlık boyutlarının daha iyi anlaşılmasını sağlar. DSÖ'nün “Küresel yaş dostu kentler: bir rehber (5)” adlı çalışması, bu değerlendirmeler için sıklıkla bir başlangıç noktası olarak kullanılmaktadır.

Yaş dostu değerlendirme yaşlılarla anket, toplumla istişare toplantıları (odak grup görüşmeleri, mülakatlar veya anketler) veya halk forumları (halka açık toplantılar) gibi farklı yöntemlerle yürütülebilir. Toplumun hangi alanlarda iyi olduğunu, halihazırda hangi girişimlerin ve programların yaş dostu toplumu desteklediğini belirlemek amacıyla mevcut imkanlar ve ayrıca

eksiklikler değerlendirilmelidir. Farklı yaş, cinsiyet ve kültürlere mensup yaşlıların dahil edilmesi ihtiyaçlarının, beklentilerinin ve toplumdaki potansiyel imkanların içermeci bir şekilde belirlenmesini sağlayacaktır.

Katılımcı değerlendirme, ana paydaşlarla diyalog ve ilişkilerin başlatılması adına iyi bir temel sağlamaktadır (bkz. Kutu 8). Katılımcı değerlendirme çoğu durumda önceliklerin ve müdahalelerin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Yaş dostu çevrelere Yönelik İnovasyon için Tematik Ağ (AFE-INNOVNET) projesi, yaşlanma politikalarının geliştirilmesine yaşlıların ve ilgili paydaşların katılımını güçlendirmek amacıyla yerel toplumlar için bir araç üretmiştir (21).

Sağlıklı yaşlanma profili de dahil olmak üzere bir mevcut durum değerlendirmesi yapma

Sağlıklı yaşlanma profilinde tipik olarak farklı sektörlerden mevcut istatistikler toplanarak yaşlılarla ilgili durum anlaşılmasına çalışılır (bkz. Kutu 9). Bu sayede kaydedilen ilerlemeyi ölçmede ve eylem öncelikleri belirlemede bir temel durum elde edilmiş olur. Yaş dostu profili tamamlamak amacıyla toplumda mevcut hizmet, program ve girişimlerin bir envanteri çıkarılarak toplumun varlıklarının Yaş dostu çevreleri destekleyecek şekilde yeniden tahsisi veya artırılması tartışmalarında girdi olarak kullanılabilir.

Toplum varlıkları (imkanları), toplum içerisinde yaşamı iyileştirmeye dönük mevcut kaynaklar anlamında kullanılmaktadır. Varlıklar dışında güçlüklerin de ele alınması, yalnızca eksiklikler yerine güçlü yönler de odaklanılmasını sağlayacaktır. Her toplumun giderilmesi gereken ihtiyaçları ve üstesinden gelinmesi gereken güçlükleri vardır. Ancak, yalnızca varlıklar, hangi imkanların var olduğu ve neyin iyi gittiği üzerine yoğunlaşılması da mümkündür. Yaşlılar da genellikle toplumun varlıkları içerisinde değerlendirilebilir. Bu ise şu anlama gelmektedir: yaşlılar, yaş dostu değerlendirmelerde giderek artan bir yük olarak görülmemeli, topluma yaptıkları katkılar ve sundukları kaynaklar bakımından daha iyi anlaşılmalıdırlar.

Değerlendirmeyi sunma ve sonuçlarını duyurma

Yaş dostu değerlendirmenin sonuç ve süreçlerinin şeffaf biçimde toplumun geneline ve özellikle yaşlılara ve politika yapıcılara açılması değişimi gerçekleştirmek adına hayati öneme sahiptir. Değerlendirmenin temel sonuçlarının yerel yönetime ve yerel konseye sunulması bu organların katılımını arttıracak ve ana önceliklerin aleni olarak tartışılmasını sağlayacaktır. Bu ayrıca olası ortaklıkların belirlenmesi ve toplumdaki genel paydaşlardan kabul görme adına da önemli bir fırsattır.

Değerlendirme sonuçları basılı raporlar ya da profilleri biçiminde yayımlanabilir ya da kamuya açık web sitelerinde, forumlarda veya tartışma ortamlarında paylaşılabilir. Sonuçların farklı yollarla paylaşılması, sağlık ve iyilik halinin ve ayrıca sosyal ahenk ve ekonomik büyüme konuları ile ilgili kamuoyu farkındalığının artmasını ve konunun tartışılmasını sağlayacaktır.

Siyasi taahhüt alma

Kamuoyu farkındalığı kendi içerisinde önemli olmanın yanı sıra siyasi kararlılığın artırılmasına ve kaynak tahsisine de katkıda bulunabilir. Yerel girişimlerin başarılı olabilmesi için en üst düzeyde siyasi kararlılık ve liderlik esastır (42); yerel planların ilerletilebilmesi için yerel mercilerin desteğine ihtiyaç vardır.

Yaş dostu projelerin sürdürülebilirliği önündeki önemli güçlüklerden biri siyasi irade veya liderliğin olmamasıdır (43). Siyasi liderler seçimle değişebilir ve yeni yönetimlerin öncelikleri farklı olabilir veya devraldıkları girişimler yerine kendi imzalarını taşıyan projelere öncelik vermek isteyebilirler. Bu yayında önerilen başarı faktörlerinin pek çoğunun amacı projeleri bu tür değişiklikler karşısında daha dirençli kılmaktır. Başarılı değerlendirmeler, istikrarlı paydaş yapıları, toplumun katılımı ve yeni siyasi liderleri bilgilendirebilecek deneyimli proje koordinasyon personeli, kilit kişilerin ayrılması durumunda sürekliliği sağlayacak asli unsurlardır. Toplumun yaş dostu girişimlere katılımının resmileştirilmesinin yaygın yollarından biri yerel konseyden bu yönde bir karar çıkarmaktır.

Kutu 8. Prag'da katılımcı değerlendirme

"Yaş dostu Prag" teması kapsamında 50 yaş ve üzeri Praglılara seslerini duyurma imkanı vermek, potansiyellerini keşfetmek ve yaş dostu bir kent yaratma konusundaki aktif rollerini tanımlamak amacıyla bir "tematik kafe" etkinliği geliştirilmiştir. World Café Europe (Dünya Kafe Avrupa) ve Çek Gerontoloji Enstitüsü (Zivot 90), World Café metodolojisi konusunda eğitim almış 60 yaş üzeri dört Çek kolaylaştırıcının yardımıyla yaşlılarla dört saatlik bir diyalog yürütülmüştür. Bu proje, Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen Avrupa Aktif Yaşlanmanın Sesi projesi kapsamında yürütülmüştür.

Yaşlıların konuyu birlikte ele almak için davet edilmesiyle yaşlıların ihtiyaçları ve pratik uygulama önerileri belirlenmiştir. Toplantıda 50 yaş ve üzeri yetişkinlerin Yaş Dostu Prag sürecinde nasıl aktif yer alabilecekleri de teati edilmiştir.

Kaynak: World Café Europe (Dünya Kafe Avrupa) (40).

Kutu 9. Rijeka'nın sağlıklı yaşlanma profili: sınır ötesi deneyimlerin paylaşılması

Rijeka (Hırvatistan) demografik durumunu ve ayrıca yaşlanan nüfusunun yaşam koşulları ile kendileri için mevcut sağlık ve sosyal hizmetleri daha derinlemesine anlayabilmek amacıyla 2006 yılında ilk sağlıklı yaşlanma profilini hazırlamıştır. Belirlenen 22 gösterge aracılığıyla yaşam durumu, morbidite ve ölüm oranları ve sağlığın daha geniş belirleyicileri analiz edilmiştir. Bu analize yaşlı ve çok yaşlı vatandaşlar dahil edilmiştir.

Değerlendirme için çok sayıda kurum, dernek ve birey bilgi sağlamıştır. Bu yayın deneyim alışverişini kolaylaştırmak amacıyla İngilizceye çevrilmiştir. O zamandan bu yana pek çok Avrupa kenti benzer profiller hazırlamıştır ve bunlardan bir kısmı İngilizceye çevrilmiştir. Profil ilk sunulduğunda, önemli bazı göstergeler hakkında elde pek az bilgi bulunduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla, akademik çevrelerle işbirliğine gidilerek sağlık sürveyans bilgilerindeki eksikliklerin giderilmesi sağlanmıştır. Rijeka elde edilen kanıtlar temelinde 2009–2013 sağlıklı yaşlanma stratejisini hazırlamıştır.

Kaynak: Dankić vd.. (41).

Toplumlar, büyük siyasi hareketlere katılma ve yaş dostu harekete resmi olarak taahhüt verme imkanı bulduklarında genellikle siyasi irade ve destek almaktadırlar. DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplumlar Küresel Ağına üyelik başvurusu, pek çok toplum için siyasi taahhüt sağlamanın ilk adımı olmuştur (bkz. Kutu 10). Bazı toplumlar içinse, Avrupa'da Yaş Dostu Şehirler ve Topluluklar 2013 (44) üzerine Dublin Deklarasyonu'nun imzalanması, atılan ilk adımlardan biri olmuştur. (44). Dublin Bildirgesi, Avrupa için Yaş dostu çevreler oluşturulmasına ilişkin ulusal ve uluslararası taahhütlere atıfta bulunan önemli bir politika aracıdır. Avrupa Birliği makamları ve diğer AB örgütleri 2015 yılından itibaren Demografik Değişim Sözleşmesine de taraf olma imkanına sahiptirler. Sözleşme (45), bu konuda taahhütte bulunan ortakları bir araya getirmektedir (bkz. Kutu 11).

Araçlar ve okuma önerileri

AFE-INNOVNET (2015). Guidelines for co-producing age-friendly environments with older people (Yaşlılarla beraber Yaş dostu çevreler oluşturma rehberi). Brüksel: AFE-INNOVNET (<http://afeinnovnet.eu/content/guidelines-co-producing-age-friendly-environments-older-people>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Arup (2015). Shaping ageing cities: 10 European case studies (Yaşlanan kentleri şekillendirme: Avrupa'dan 10 vaka çalışması). Londra: Arup (http://publications.arup.com/publications/s/shaping_ageing_cities, erişim: 9 Mayıs 2016).

Yerel Yönetim ve Topluluklar İdaresi (2012). Age-friendly communities: a Western Australian approach (Yaş dostu toplumlar: Batı Avustralya'dan bir yaklaşım). Perth: Yerel Yönetim ve Topluluklar İdaresi (<https://www.dlgc.wa.gov.au/Publications/Pages/Age-FriendlyWA-Toolkit.aspx>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Green G, Tsouros A (2008). City leadership for health: summary evaluation of Phase IV of the WHO European Healthy Cities Network (Sağlık için kent liderliği: DSÖ Avrupa Sağlıklı Kentler Ağının 4. Aşamasının

Değerlendirme Özeti). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi(<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/city-leadership-for-health.-summary-evaluation-of-phase-iv-of-the-who-europe-an-healthy-cities-network>, erişim: 4 Mayıs 2016).

Handler S (2014). An alternative age-friendly handbook (Bir Alternatif bir yaş dostu el kitabı). Manchester: Manchester Üniversitesi Kütüphanesi (<http://www.micra.manchester.ac.uk/research/projects-and-groups/inpau/research-activity/>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Kanström L, Zamaro G, Sjöstedt C, Green G (2008). Healthy ageing profiles: guidance for producing local health profiles of older people (Sağlıklı yaşlanma profilleri: yerelde yaşlıların sağlık profillerinin çıkarılması için bir rehber). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/healthy-ageing-profile-guidance-for-producing-local-health-profiles-for-older-people>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (2015). Ageing in cities (Kentlerde yaşlanma). Paris: OECD Yayınları (http://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/ageing-in-cities_9789264231160-en, erişim: 4 Mayıs 2016).

Kansas Üniversitesi (2015). Community toolbox (Toplum aracı) [web- sitesi]. Lawrence: Kansas Üniversitesi(<http://ctb.ku.edu/en/>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Waterloo Üniversitesi (2016). Age Friendly Communities: tools for building strong communities (Yaş Dostu Toplumlar: güçlü toplumlar oluşturmaya yönelik araçlar) [web sitesi]. Waterloo: Waterloo Üniversitesi (<http://afc.uwaterloo.ca/>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Wheatbelt Development Commission (Wheatbelt Kalkınma Komisyonu) (2014). Creating age friendly communities audit tool (Yaş dostu toplumlar geliştirme denetim aracı) [web sitesi]. Northam: Wheatbelt Kalkınma Komisyonu (<http://www.wheatbelt.wa.gov>

Kutu 10. DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplamlar Küresel Ağı

DSÖ'nün 2007 yılında yayımlanan "Küresel yaş dostu kentler: bir rehber" (5) adlı çığır açan çalışması "yapı ve hizmetlerini ihtiyaç ve kapasiteleri farklı yaşlıların erişebileceği, içermeci bir yaklaşımla adapte eden" yaş dostu bir kent vizyonu ortaya konmaktadır. DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplamlar Küresel Ağı, dünya genelinde belediyeleri bu vizyonu gerçeğe dönüştürme konusunda desteklemek amacıyla 2010 yılında kurulmuştur. DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplamlar Küresel Ağı, küresel nüfus yaşlanması olgusu karşısında, yaşlıların toplum yaşamına tam katılımını ve sağlıklı ve aktif yaşlanmayı teşvik eden eylem üzerine odaklanmaktadır. DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplamlar Küresel Ağı bu hedefe ulaşmak adına:

- değişimi teşvik etmek ve neyin nasıl yapılabileceğini göstermekte;
- dünya genelinde belediyeler arasında bağlantı kurarak bilgi alışverişi, karşılıklı öğrenme ve destek için küresel bir platform sağlamakta;
- teknik rehberlik yoluyla belediyeleri desteklemektedir.

Yaş dostu olmanın belgelenmesi anlamına gelmemekle birlikte üyelik, kentlerin yaşlanan nüfuslarının ihtiyaçlarına kulak verme, yaş dostu yaklaşımlarını değerlendirme ve izleme ve erişilebilir fiziksel ortamlar, içermeci sosyal çevreler ve elverişli hizmet altyapıları oluşturmak amacıyla yaşlılarla ve farklı sektörlerle işbirliği yapma konusundaki taahhütlerini göstermektedir.

Kaynak: WHO (2; 12).

Kutu 11. Avrupa girişimleri, yaş dostu ortamlara yönelik siyasi kararlılığı destekliyor

AFE-INNOVNET 2015 yılında AB Demografik Değişim Sözleşmesinin tamamlandığını ilan etmiştir. Sözleşmenin genel amacı yerel ve bölgesel mercilerin ve diğer paydaşların aktif ve sağlıklı yaşlanma hedefini destekleyen ortamlar geliştirilmesine katılımını sağlamaktır. Sözleşme, ilgili mercilerin Avrupa'nın demografik güçlüklerine kapsamlı bir karşılık verme anlamında aktif ve sağlıklı yaşlanmayı destekleyici kanıta dayalı çözümlerin uygulanması ve bu sayede yaşlılar için sağlıklı yaşam beklentisinin uzatılması, bağımsız yaşama olanaklarının artırılması ve her yaştan insanları barındıran bir toplum yaratılması konusunda taahhüt vermiş bir ortaklar ağına katılmaları için bir imkan teşkil etmektedir. Sözleşme, DSÖ yaş dostu ortamlar çerçevesini güçlendirmekte ve DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplamlar Küresel Ağı ve Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Avrupa İnovasyon Ortaklığı gibi mevcut ortaklarla işbirliği içerisinde ilgili paydaşlar arasındaki sinerjilerin geliştirilmesini hedeflemektedir.

Avrupa Komisyonu, bu İnovasyon Ortaklığı ile 2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesiller Arası Dayanışma Yılı süresince geliştirilen faaliyetleri izlemektedir. Halihazırda ortaklıkta aktif ve sağlıklı yaşlanma konusunda taahhütte bulunmuş 3000'in üzerinde paydaş yer almaktadır. Bu sayede iyi uygulamalar ve örnek bölgeler paylaşılmakta, yaşlıların yaşamlarını ve sağlığını iyileştirici pratik ve yaratıcı çözümler geliştirilmektedir. Ortaklık, bu çözümlerin başka ülke ve bölgelere de yaygınlaştırılması için bir katalizör işlevi görmektedir.

Kaynak: AFE-INNOVNET (45); Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Avrupa İnovasyon Ortaklığı (46).

au/our-projects/creating-age-friendly- communities-toolbox/age-friendly-communities-audit-tool/, erişim: 9 Mayıs 2016).

and overcoming health inequities in urban settings (Saklı kentler: kent ortamlarında sağlık eşitsizliklerinin belirlenmesi ve giderilmesi). Kobe: Dünya Sağlık Örgütü (http://www.who.int/kobe_centre/publications/hidden_cities2010/en/), erişim: 9 Mayıs 2016).

Dünya Sağlık Örgütü (2010) Hidden cities: unmasking

4. Stratejik planlama

Yaş dostu çevrelere yönelik yolculuğun ikinci aşaması, ortak bir vizyon geliştirmek ve bir strateji ve eylem planı geliştirmeye yönelik sistematik bir süreç başlatmaktır. Bu aşamada disiplinler arası işbirliğini genişletecek öncelikler belirlenir ve yerel özelliklerin yanısıra ilk aşamada yürütülen durum analizi göz önünde bulundurulur. Strateji geliştirme şeffaf bir süreç olarak yürütülmeli ve uygulanması için geniş istişare ve hesap verebilirlik mekanizmaları tesis edilmelidir. Bu süreçler siyasi taahhüt ve liderliğin pekiştirilmesi ve ilgili sektörlerin yaş dostu vizyon konusunda desteklerinin alınması için esastır.

Stratejik planlama aşamasının kilit çıktılarından biri genellikle bir strateji belgesidir. Bu belge sağlıklı yaşlanma konusunda ortak bir vizyon ve konuya ilişkin güçlüklerin aşılması adına ilgili bütün sektörlerle yön verecek bir eylem yer alır.

Aşağıdaki adımlar bu aşama için kilit başarı faktörleridir:

- paydaşları ortak bir vizyon etrafında birleştirme;
- toplumdaki güçlü ve zayıf yönleri analiz etme ve öncelikleri tanımlama
- kapsamlı bir strateji belgesi geliştirme;
- ortak amaç, hedef ve alt hedefleri tanımlama;
- dahil olan ortakların sorumluluklarını tanımlama.

Paydaşları ortak bir vizyon etrafında birleştirme

Bir toplumun yaş dostu hale getirilmesi tek bir sektör tarafından başarılamaz. Bunun için farklı sektörlerden aktörler arasında işbirliği gereklidir. Her bir sektörün daha destekleyici ortamlarla ilgili güçlük ve fırsatların farkında olması gereklidir. Sahiplenme için yaşlılar da dahil bütün aktörlerin ortak bir vizyon tanımlaması gereklidir. Strateji geliştirme aşamasının bu ilk adımında bütün aktörler şu iki soruya odaklanmalıdır: Neredeyiz? Nerede olmak istiyoruz? Bu aşamadaki ana zorluklar net bir vizyon tanımlamak ve girişime hem esin kaynağı olacak hem gerçekçi bir misyon belirlemektir.

Vizyon beyanı idealist ve öngörülü olabilir; somut bir hedef veya takvim içermesi gerekli değildir. Ancak, vizyonun yerel duruma özgü olması ve topluma net bir eylem mesajı vermesi önemlidir (bkz. Kutu 12). Ortak bir vizyon belirlenmesi, ana paydaşları ortak hedeflere ulaşma konusunda harekete geçirme ve farklı sektörleri eylem ve politikalarının yaşlıları nasıl etkileyeceği konusunda motive etme adına önemlidir. Yerel aktörler, ortak bir dil kurmalı ve kilit kavramları aynı şekilde

anlamalıdır. Yaş dostu kent kavramının bütün planlama süreçlerine entegre edilmesi için eğitimler düzenlenmesi ve arabuluculuk yapılması gerekebilir.

Güçlü ve zayıf yönleri analiz etme ve öncelikleri tanımlama

Yaş dostu topluma ilişkin ortak bir vizyon konusunda mutabakata varıldıktan sonra cevaplanması gereken soru “oraya nasıl ulaşırsınız?” sorusudur. Bu cevap geliştirilecek stratejide geniş anlamda cevabını bulacaktır. Stratejide ana öncelikler ve müdahale eksenleri belirlenecektir. Sağlıklı yaşlanma profili ve yaşlıların geribildirimleri strateji için yararlı bir başlangıç noktasıdır. Bu sayede toplumun müştereken ele alabileceği kilit öncelikler belirlenmiş olacaktır. Stratejide belirlenen bu öncelik alanları eylem planının temelini oluşturacaktır.

Pek çok kent güçlü yönlerini, zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini analiz etmek için birtakım planlama yöntemleri geliştirmiştir. Önceden yürütülen “dahil etme ve anlama” aşaması ve bu kapsamda yürütülen istişareler ve profil çalışması neticesinde elde edilen bol miktardaki bilginin analiz edilerek mevcut hizmet sistemlerinin, siyasi taahhütlerin ve stratejilerin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmede kullanılması gereklidir. Bu adımın amacı, yaş dostu olma sürecini sağlıklı yaşlanmayı teşvik eden eylem ve değişime dönüştürmektir. Bazı toplumlarda sürecin ilk istişare aşaması sonrasında durgunlaştığı görülmüştür. Raporların hazırlanması ve profillerin çıkarılması sürdürülebilir eylem için yeterli değildir. Birçok yerel ve bölgesel merci, bu istatistiksel profillerin ve katılımcı değerlendirmelerin sonuçlarının farklı paydaşlara duyurulması amacıyla spesifik bir sorumlu kuruluş belirlemiştir.

Toplumun yaş dostu özellikler bakımından değerlendirilmesi esnasında genellikle aşılması gerekli güçlükler ve ihtiyaç duyulan görevler ortaya çıkarılmaktadır. Bunlar, potansiyel program hedeflerinin belirlenmesinde yardımcı olabilir. Bunun ardından, belirlenen sorunların nedenlerini anlamak için teori ve kanıtlardan yararlanılabilir. Yaklaşımların veya mantık modellerinin haritalama çalışmasının yapıldığı müdahaleler, bu aşamaya dahil olan uygulayıcıların belirlenen sorunlarla bunların nedenleri ve olası sonuçları arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaları bakımından faydalı olabilir. Bu çalışmanın ardından, sorunların olası nedenleri, çözümü kolay ve zor biçimde gruplandırılabilir. Toplumda yaşlıların sağlığının ve yaşam kalitesinin nasıl etkilenebileceğine dair paydaşlarla yürütülen haritalama çalışması tamamlandıktan sonra, öncelikler ve olası müdahale stratejileri üzerine bir tatışma gerçekleştirilmelidir.

Genel hedeflerin ve takvimin tanımlandığı kapsamlı bir strateji geliştirme

Kapsamlı bir yaş dostu strateji geliştirilmesi ve uygulanması, toplumun yaşlı fertlerinin ihtiyaçlarının yaşam kalitelerini etkileyen farklı alanları kapsayan

Kutu 12. Avrupa'daki toplumların vizyonlarından örnekler

- "Belfast, yaşlıların hayatı dolu dolu yaşayacakları bir kent olacaktır." Belfast, Birleşik Krallık
- "Bern'in yaşlı vatandaşları yaşamlarını bireysel potansiyellerine göre şekillendirebilecek ve bağımsız bireyler olarak sürdürebileceklerdir. Bern, yaşlıların yaşam kalitesinin yüksek olduğu bir kent olacaktır." Bern, İsviçre
- "Bratislava'da yaşlı vatandaşların yaşama bütünüyle katılımı: aktif yaşlanma, bireyin hayatını dolu dolu yaşaması; sağlığa ve güvenlik içerisinde, insanlık onuruna yaraşır ve topluma katılma imkanlarına sahip olarak yaşama yönelik sorumlu bir yaklaşım anlamına gelmektedir." Bratislava, Slovakya
- "Brno, yaşlı vatandaşları dolu dolu, aktif, güvenli ve sağlıklı bir yaşam sürdürecekleri yaşlı dostu bir kent olacaktır." Brno, Çek Cumhuriyeti
- "Vatandaşları için insan merkezli bir kent yaratmak." Donostia/San Sebastian, İspanya
- "Dresden insanların güzel yaşlanacakları bir kenttir. Bunun için Dresden'in yaşlı vatandaşları mümkün olan en bağımsız şekilde yaşatma hedefi gözetilecektir." Dresden, Almanya
- "Yaş dostu kent, yaşlıların hayatlarını dolu dolu yaşayabilecekleri bir kenttir: herkesin kentidir." Dublin, İrlanda
- "Sağlıklı yaşlanma fiziksel, sosyal ve ruh sağlığının optimal düzeye getirilmesi ve yaşlılara topluma aktif ve ayrımcılığa maruz kalmaksızın katılması, bağımsız ve kaliteli yaşam sürebilmesi anlamına gelir." Győr, Macaristan
- "Ortak hedef, sağlığın geliştirilmesine ve öz yönetime odaklanmak suretiyle insanların bağımsız yaşayabilmesini desteklemektir." Horsens, Danimarka
- "Leeds her yaşta insanın sağlıklı seçimler yapabileceği, sağlıklı ve tatminkar bir hayat yaşayabileceği ve nüfus grupları arasındaki sağlık eşitsizliklerinin azaltıldığı bir kent olacaktır." Leeds, Birleşik Krallık
- "Aktif 60+' programının amacı Lodz kentinde yaşayan 60 yaş ve üzeri vatandaşların yaşam kalitesini iyileştirmektir." Lodz, Polonya
- "Manchester'ı yaşlanmak için mükemmel bir yer yapmak." Manchester, Birleşik Krallık
- "Newcastle'da yaşayan, çalışan veya okuyan herkes iyilik hali ve sağlık kalitesi bakımından eşit imkanlara sahiptir." Newcastle upon Tyne, Birleşik Krallık
- "Vizyon: Rijeka, insanların üçüncü çağda hayatı dolu dolu yaşadığı kent. Misyon: Sağlıklı yaşlanma (ön)şartları sunarak Rijeka vatandaşlarının uzun, sağlıklı ve aktif yaşam sürmesini sağlamak." Rijeka, Hırvatistan
- "Mekan, cesaret ve sağlık Sandnes'i geleceğin merkezi yapacaktır. 'Mekan' kavramı burada Sandnes'te yaşayan herkese yüksek yaşam ve sağlık kalitesi bakımından eşit fırsat verilmesi anlamında kullanılmaktadır. Sandnes gelecek nesillerin iyi şartlara sahip olmasını sağlamak amacıyla ileriye dönük uzun vadeli seçimler yapma cesaretini sergilemektedir. Sandnes sağlıklı bir kent olacaktır: yani, bütün hizmetlerimiz ve kentsel gelişim faaliyetlerimiz, adalet ve eşit muamele ilkeleri ışığında sağlık, eğlence ve çevre adına olacaktır." Sandnes, Norveç

entegre bir yaklaşımla ele alınması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, yaş dostu yaklaşımı yansıtan boyutların bütünü fiziksel sosyal çevreye ve belediye hizmetlerine yansıtılmalıdır (bkz. AFEE el kitabı, giriş bölümü (1)). Strateji mevcut sektörel stratejilere ve eylem planlarına sistematik olarak entegre edilebilir veya bağımsız bir araç olarak geliştirilebilir.

Strateji, eylem için bütün ortakların fikirbirliğine vardığı ana ilkelerin ve politika alanlarının yer aldığı bir belgedir. Strateji, programın ortak vizyon çerçevesinde nasıl işleyeceğini açıklar ve ana önceliklerini tanımlar. Stratejinin temel amacı bütün aktör ve paydaşların taahhütlerini ve varlıklarını bir araya getirmek ve her

bir aktörün kendi alanında yaş dostu yaklaşımın ortak ilkelerine uygun olarak çalışmasını sağlamaktır. Stratejik plan, belirlenen yol gösterici ilkeler temelinde belirli bir takvime uygun olarak ulaşılabilecek hedeflerin yer aldığı bir eylem içermelidir. Strateji planında ayrıca (dahil etme ve anlama aşamasının sonuçlarına dayalı olarak) plana neden ihtiyaç duyulduğunun ana nedenlerine de yer verilmelidir.

Hedefleri tanımlama ve onay alma

Önceliklerin belirlenmesi, katılımcı bir yaklaşımın benimsendiği bir müzakere sürecidir. Belirlenen odaktan sapılmaması için her planın ancak sınırlı sayıda önceliğinin bulunması mümkündür: çok sayıda önceliğe

Kutu 13. Brno'nun aktif yaşlanma stratejisi geliştirme süreci

Brno Aktif Yaşlanma Planı, Çek Cumhuriyetinde yaşlanma konusunun kapsamlı olarak ele alındığı ilk dokümanlardan biridir. Plan, Brno Sağlıklı Kent projesinin liderlik ettiği ve Brno'yu sistematik olarak yaşlıların hayatlarını aktif ve sağlıklı biçimde sürdürebileceği yaş dostu bir kent haline getirme hedefi etrafında bir araya gelen sektörler arası bir ekip tarafından geliştirilmiştir. Plan kentteki bütün kuruluşların yaşlıların yaşamlarına olumlu katkılar sunabileceği biçimde tasarlanmıştır: Planın geliştirilmesine öncelikli olarak yaşlıların sorunları alanında çalışan kuruluşların yanı sıra toplu taşıma ve eğitim kuruluşları ve sosyal faaliyetlerde bulunan kuruluşlar da dahil olmuştur. Brno Aktif Yaşlanma Planı, kentin ana stratejik planı ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, ulusal düzeyde yakın işbirliği kurulmuş ve Brno Çek Cumhuriyeti 2013–2017 Ulusal Pozitif Yaşlanma Stratejisinin hazırlanmasına katılmıştır.

Stratejik planın başarıyla hazırlanmasında aşağıdaki takvim takip edilmiştir:

2010

- Proje başvurusunun Brno Kent Konseyi tarafından kabul edilmesi

2011

- Projenin uygulanması için AB fonlarından finansman sağlanması
- Proje koordinasyonu için bir çalışma grubu oluşturulması
- Kilit ortaklardan (Çek Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Güney Moravia Bölgesi, Masaryk Üniversitesi, Brno Belediyesi) müteşekkil çok sektörlü bir yönetim grubu oluşturulması
- Aktif ve sağlıklı yaşlanmaya ilişkin mevcut durumun uzmanlarca analiz edilmesi
- 60 yaş ve üzeri 800 kişinin görüşlerinin alındığı bir sosyolojik anket düzenlenmesi
- Kuruluşların temsilcileriyle yapılandırılmış görüşmeler
- Güçlü ve zayıf yönlerin, fırsatların ve tehditlerin analiz edilmesi
- Öncelikleri, temaları ve tedbirleri belirlemek amacıyla meslek örgütleriyle ve sivil toplum kuruluşlarıyla bir dizi tartışma toplantısı düzenlenmesi

2012

- Brno Aktif Yaşlanma Planı için teklif geliştirilmesi – öncelikler, faaliyetler ve gelecekteki adımlar için prosedür
- Aktif ve sağlıklı yaşlanma alanından kilit ortaklarla bir işbirliği platformu tasarlanması
- Brno Aktif Yaşlanma Planının halkın müzakeresine açılması
- Dokümanın Kent Konseyi tarafından tartışılması
- Aktif yaşlanma gündeminin uygulanmasının belediyenin faaliyetlerine dahil edilmesi konusunda kentin siyasi temsilcileri ve paydaşları ile müzakereler yürütülmesi

2013

- Aktif yaşlanma gündeminin Sağlık İdaresi faaliyetlerine dahil edilmesi
- İnsan kaynaklarının oluşturulması

Kaynak: Brno Aktif Yaşlanma Planı, yayımlanmamış, kitapçık ve vaka çalışması, 4 Mayıs 2016. Brno hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (50).

yer verilmesi, sınırlı olan kaynakların çok sayıda izole girişime aktarılmasına ve sonuç olarak potansiyel etkinin azalmasına yol açabilir. Öncelik sayısının çok az olması ise planın daha geniş sayıda toplumsal destek bulma ihtimalini azaltabilir.

Bu aşamada, yaş dostu stratejiler ve ilgili eylem planları için mümkün olan en üst seviyede siyasi destek elde edilmesi çok önemlidir. Farklı grupların önceliklerle ilgili görüşlerinin farklı olma ihtimali nedeniyle bu süreçlerde güçlükler yaşanabilir. Geleneksel olarak yaşlanma alanında faaliyeti olmayan bazı aktörler başlangıçta yaşlıların özel ihtiyaçlarını bilmeyebilir (35). Yaş dostu önceliklerin diğer kurumsal önceliklerle çakışması durumunda potansiyel çatışmalar ve ödünleşmeler söz konusu olabilir. Örneğin, trafikte yayalar için yeşil ışığın yaşlıların yürüme hızı düşünülerek daha uzun

tutulmasına başka gruplar bu uygulamanın trafik akışını yavaşlatacağı gerekçesiyle karşı çıkabilir. Bu tür ödünleşmeler durumunda potansiyel çatışmaları yönetecek, anlaşmazlıkları ittifaklar oluşturma ve kamuoyunu eğitime fırsatı gibi karşılıklı kazanca çevirecek mekanizmalara ihtiyaç duyulacaktır (48, 49).

Sorumlulukları tanımlama

Bilimsel kanıtlarla desteklenen şeffaf bir istişare süreci, önceliklerin dahil ilgili paydaşlar nezdinde kabul görmesi bakımından önemlidir. Yerel planlama, toplumdaki farklı sektörlerin çalışmalarının entegre edilmesini kolaylaştırır. Ancak, çoğu durumda planlama sorumluluğu bulunan kuruluşların görev alanı yaş dostu toplumların vizyonuna nazaran daha dar kalmaktadır. Strateji ve stratejiye ait eylem planında farklı paydaşların güçlü ve zayıf yönleri ile ortak hedeflere katkıları açıklanmalıdır.

Stratejik planlama

Planlamanın toplum genelinde farklı sektörleri içerecek biçimde entegre edilmesinin amaçları şunlardır:

- toplumun farklı kesimlerinde farklı hükümet düzeylerinde uyumu sağlamak;
- genel hedeflere yönelik daha odaklı bir yaklaşım benimsemek suretiyle yerel hükümetin yönlendirme rolünün güçlendirilmesi;
- stratejilerin spesifik alanlarda diğer sektörler üzerinde doğurduğu etkilerin daha kapsamlı anlaşılmasının sağlanması;
- seçilen stratejiler için paranın değerini maksimum düzeye çıkarmak.

Stratejik planlama aşamasına ana paydaşların dahil edilmesi, uygulamada sürdürülebilir destek için bir ön koşuldur (bkz. Kutu 13).

Araçlar ve okuma önerileri

Bartholomew LK, Parcel GS, Kok G, Gottlieb NH, Fernández, ME (2016). Planning health promotion programs: an intervention mapping approach, 4th edition (Sağlığı geliştirme programları planlama: müdahale haritalama çalışması, 4. basım). San Francisco, CA: Jossey-Bass (<http://intervention-mapping.com>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Burns JC, Paul DP, Paz SR (2012). Participatory asset mapping: a community research lab toolkit (Katılımcı varlık haritalaması: toplum araştırma laboratuvar araç seti). Los Angeles: Healthy City (<http://www.healthycity.org/toolbox>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Schweizer C, Racioppi F, Nemer L (2014). Developing national action plans on transport, health and environment: a step-by-step manual for policy-makers and planners (Ulaştırma ve çevre alanlarında ulusal eylem planı geliştirme: politika yapımcılar ve planlamacılar için adım adım kılavuz). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/developing-national-action-plans-on-transport,-health-and-environment.-a-step-by-step-manual-for-policy-makers-and-planners>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Kansas Üniversitesi (2015). Chapter 2, section 1: developing a logic model or theory of change (Bölüm 2, Kısım 1: değişim için bir mantık modeli veya teori geliştirme). Community toolbox (Toplum araç seti) [web sitesi]. Lawrence: Kansas Üniversitesi (<http://ctb.ku.edu/en/>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Waterloo Üniversitesi (2016). SWOT analysis using the building blocks (Yapı taşları yöntemiyle SWOT analizi) Waterloo: Waterloo Üniversitesi (http://afc.uwaterloo.ca/building_blocks/what_is_it.html, erişim: 9 Mayıs 2016).

5. Eyleme geçme ve uygulama

Eyleme geçme, yaş dostu kent veya toplum oluşturma hedeflendiği her girişimin kalbidir. İstisare ve planlama aşamasından sonra, stratejilerin ve önceliklerin altının daha operasyonel bir planlama süreci kullanılarak somut eylemlerle ve beklenen sonuçlarla doldurulması gerekir. AFEE el kitabında (1) sekiz alanın her biri için çok sayıda olası eylem sıralanmaktadır.

Bu aşamada sektörler arası paydaş yönlendirme grubunun temel görevi, ortaya konan istekliliği eylemle desteklemek ve eylemin önceki aşamada özetlenen stratejisinin tutarlı bir unsuru olmasını sağlamaktır. Farklı sektörlerin çabaları koordine edilmeli ve yaşlılar sağlıklı ve aktif yaşlanma için gerekli yapıları ortak şekilde benimseme ve engelleri aşma konusunda güçlendirilmelidir. Belirli politikalar, programlar ve projeler için bir veya daha fazla paydaşa sorumluluk verilmelidir. Örneğin, bir üniversite, bir yaşlılar derneğinin üçüncü yaş üniversitesi kurma talebine, sosyal katılımı teşvik etmek için tesisler ve personel sağlayarak yanıt verebilir.

“Eyleme geçme ve uygulama” aşamasında bütün paydaşlar ve ortaklar gerçek bir değişim gerçekleştirmek amacıyla plan ve hedefleri uygulamaya koyarlar. Eylem planı stratejik planın somut eyleme dökülmesi ve bütün aktörlerin günlük çalışmalarına yol gösterecek biçimde sorumlulukların, kaynakların ve zaman çizelgelerinin tanımlanması adına asli bir araçtır.

Eylemi etkili kılacak beş kritik adım bulunmaktadır;

- operasyonel plan tasarlama;
- eylem planını istisare etme ve yaşlıları her aşamaya dahil etme;
- destek ve kaynak bulma;
- planı uygulama;
- başarılı eylemi yaygınlaştırma.

Operasyonel plan tasarlama

Eylem planı, genel hedeflerin uygulamaya konmasını ve ilgili aktörlerin günlük çalışmalarına yol gösteren operasyonel bir araçtır. Genellikle bir tablo halinde düzenlenen eylem planında hangi faaliyetin kim tarafından ve ne zaman yapılacağı tanımlanır. Eğer halihazırda bir stratejik plan mevcut ise, eylem planı bunun yapısını yakından izler ve stratejik hedefleri daha spesifik alt hedeflere ayırarak bunların uygulanmasını destekler (bkz. Kutu 14 ve Ek 2).

Operasyonel planlamanın ilk adımı yerel dinamiklere ve stratejiye uygun müdahale seçeneklerini değerlendirmek ve somut hedef ve göstergeler tanımlamaktır. Her bir alan içerisinde yaşlıların yaşamlarını etkileyebilecek çok sayıda muhtemel eylem bulunmaktadır (bkz. AFEE el kitabı (1)). Mevcut kanıt ve deneyimler derlenerek

beklenen etkiyi elde etme olasılığının en yüksek olduğu seçenek tercih edilmelidir. Beklenen etkilerle ilgili bilimsel kanıtlar, tahmini yatırım maliyetleri, çıktılar ve etki belirlenmelidir. Benzer müdahaleleri uygulayan diğer kentlerin ve paydaşların deneyimleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Başarılarından olduğu kadar başarısızlıklardan da öğrenilebilecek pek çok vardır.

Belirlenen eylemlerin teknik ve ekonomik uygulanabilirlik durumlarına ve beklenen etkiye göre ağırlıklandırılması gereklidir. Uygulanabilirlik ile ilgili kısıtlılık ve kaygılar, toplumdaki mevcut varlıklar ve aktörler ile birlikte değerlendirilerek nüfusun özel ihtiyaçlarına uygun en iyi alternatifler ve en gerçekçi müdahaleler ve ayrıca bunları en iyi uygulayabilecek bireyler tespit edilmelidir. Projelerin ve uygulayacak kuruluşun seçilmesi öncesinde halihazırda hangi müdahalelerin uygulandığı bilinmelidir.

Aşağıdaki sorular, yaş dostu eylemden sorumlu çalışma grubunun ele alması gereken kilit sorulardır (uyarlama: Yaş dosru NYC (39)):

- Sorunları çözüme kavuşturmaya yönelik olası müdahaleler hakkında ne bilinmektedir? Mevcut son uluslararası ve ulusal araştırmaların sonuçları ışığında bunların potansiyel etkililiği nedir? Mevcut bilgilerdeki önemli eksiklikler nelerdir?
- Önerilen müdahalelerden hangisi ülkede veya başka yerde önceden denenmiştir?
- Müdahaleler uygulanacağı yere ya da ülkeye uygun mudur, kültürel olarak kabul görmesi için değişiklikler yapılması gerekli midir?
- Mevcut durumda toplumda bu konuda neler yapılmaktadır? Halihazırda ilgili alanlardan herhangi birine kaynak aktarmakta olan yerel, bölgesel veya ulusal hükümet organları, kuruluşlar veya şahıslar var mıdır? Halihazırda hizmet veren ve toplum varlıkları yaratan hangi STK’lar veya özel kuruluşlar vardır?

Operasyonel planda seçilen her eylem için bir takvim, çıktı veya sonuçlar için başlama ve bitirme tarihleri ve kısa vadeli kilometre taşları tanımlanır. Eylem programını veya projeyi uygulamak için gerekli insan kaynakları ile teknik ve mali kaynaklar arasında yönetim ve idare, mesleki ve teknik uzmanlık yer almaktadır.

Bunun dışında, her bir eylemin ne zaman sonuç vermesinin beklendiğine dair bir takvim konması esastır. Uygulamada sürdürülebilirlik için sıklıkla SMART (Spesifik, ölçülebilir, ulaşılabilir, gerçekçi ve zamanı belirli) hedef modeli kullanılmaktadır. Değerlendirme ve izleme aşamasında kullanılmak üzere doğrulanabilir ve ölçülebilir hedef değerlerinin bulunması önemlidir. Bu değerler, eylem planı geliştirilirken danışılan kişilerin sürekli hesap verebilirliğini de sağlayacaktır.

Kutu 14. Eylem planlarının içerikleri: AARP rehberi örneği

AARP (önceki adıyla Amerika Emekliler Derneği), ABD’de bulunan bir STK’dır ve “yaşanabilir toplumlar” için ayırdığı kaynaklarla mahalle, kasaba ve kentlerin “her yaştan insanlar” için mükemmel yerler hale gelmesine katkıda bulunmaktadır. AARP’a göre yaş dostu eylem planları aşağıdakileri içermelidir:

neye ulaşmak istendiğine (amaç veya hedef) dair beyan
amaca veya hedefe ulaşmak için takip edilmesi gereken faaliyetler
faaliyetin tamamlanma tarihi ve/veya bireysel faaliyetlerin ne zaman başlayıp bitirileceğine dair çizelge
her bir faaliyetten sorumlu kuruluşun veya kişinin belirlenmesi
görevi tamamlamak için gerekli girdilerin ve/veya kaynakların netleştirilmesi
hedeflere yönelik ilerlemeyi ölçmek için göstergelerin belirlenmesi.
Avrupa’da Fransa yaş dostu kent rehberi (51) gibi benzer modeller uygulanmakta ve kullanılmaktadır (diğer örnekler için ayrıca bkz. Green (11)).

Kaynak: AARP (52).

Spesifik hedefleri rakamlara dökülebilmek, yani nicelendirmek adına temel durum verileri gereklidir. Bu hedefler, belirli bir takvim çerçevesinde ulaşılacak ve sonradan değerlendirilmek üzere nicelendirilecek somut sonuçları tanımlamalıdır. Hedeflerin tanımlanması için gerekli ilk bilgiler mevcut olmayabilir. Bu nedenle, genel koordinasyon sorumlu birimin veya çalışma grubunun kilit amaçlarından biri, mevcut bilgilerdeki eksiklikleri gidermek olmalıdır. Kilit alanlarda veri mevcudiyetinin ve kalitesinin iyileştirilmesi, ilgili aktörlere nelerin başarıldığını göstermeleri için bir imkan vermek ve yerel bağlamda Yaş dostu çevrelerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak adına kritik öneme sahiptir.

Eylem planını istişare etme ve yaşlıları her aşamaya dahil etme

Eylemlerin ve müdahale seçeneklerinin değerlendirilmesi genellikle uzmanlar ve siyasi karar alıcılar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak, proje veya eylem önerileri yaşlılardan da gelebilir (bkz. Kutu 15). Uygulanabilirlik ve siyasi ve yapısal önceliklere uygunluk konularının teknik değerlendirmesi profesyonellerce desteklenmelidir. Bununla birlikte, yaşlıların görüşlerinin, önceliklerinin ve deneyimlerinin alınması ve vatandaşların öncelikli eylemlerle ilgili karar süreçlerine dahil edilmesi önemlidir. Bu süreçte yaşlıların planın uygulanmasına katılmalarına yönelik olasılıklar da araştırılabilir.

İstişare süreçleri, eylem planının geliştirilmesinin ve işlevselleştirilmesinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Yaşlıların bireysel deneyimleri, fikirbirliğine varıldıktan sonra sentezlenerek gerekli eylemlere dahil edilebilir. Bu deneyimler, yaşlıların ihtiyaçların kısa ve orta vadede en iyi şekilde karşılanabilmesi adına çok önemlidir. Programların veya proje tekliflerinin yaşlılarla pilot uygulamasının yapılması, sorunların giderilmesi ve maksimum etki elde edilecek şekilde değişikliklere gidilmesi bakımından yararlı olacaktır.

Yönlendirme grubunun kilit rollerinden biri, teklif edilen faaliyetleri stratejide yer verilen stratejik hedefler ve yaş dostu değerlendirme ışığında değerlendirmektir. Bir

eylemin beklenen doğrudan çıktısının tanımlanmasının yanı sıra bu çıktının genel vizyona ulaşılmasına nasıl katkı sağlayacağı da gösterilmelidir. Sözgelimi, alçak zeminli yeni otobüslerin kullanıma sokulması planlanıyorsa otobüs kullanıcılarının bu sonucu erişimin önündeki engellerin kaldırılması olarak algılayıp algılamadıkları belirlenmelidir. Bunun dışında, beklenen genel etki de açıklanmalıdır. Sözgelimi, bu yeni otobüsler sayesinde toplu taşımayı kullanan yaşlı sayısı azalacak mıdır veya dezavantajlı kesimlerde yaşayan yaşlılar kendileri için önemli faaliyetlere daha kolay erişebilecek midir?

Planın başarısı yaşlı nüfusunun sahiplenmesine ve ana paydaşlar arasındaki koordinasyon mekanizmalarına bağlıdır. Yaşlılar aynı zamanda projelerin kalite ve çıktılarının izlenmesine dahil olarak süreçteki iyileştirmeleri kolaylaştırabilir (ayrıca bkz. süreç değerlendirmesi ile ilgili sonraki bölüm). Yerel hükümet veya yönetim grubu planın genel liderliğini üstlenmekle birlikte, etkili uygulama için liderliğin spesifik alanlara mensup kilit paydaşlarla paylaşılması gereklidir. Yerel eylem planı kabul edildikten sonra planın hedefleri ve ilgili müdahaleler farklı paydaşların, ilgili STK’ların ve kamu idarelerinin çalışma planlarına entegre edilecektir.

Destek ve kaynak bulma

Teknik uygulanabilirlik değerlendirmelerinin kamuoyu desteğinin alınmasının ardından bir sonraki adım programın onaylanması ve uygulama için gerekli kaynakların sağlanmasıdır. Bu, projenin bütçe sınırları içerisinde uygulanabilirliğine ilişkin bir karar verme ve daha geniş anlamda politika çevrelerinin görüşlerini alma bakımından siyasetçiler için bir fırsattır. Bu aşamada şu sorular sorulur: Proje, yetkili mercinin kaynakları ile finanse edilebilir mi? Hükümetin daha üst düzeylerinden veya proje fonlarından en azından kısmi finansman alma imkanı var mıdır?

Yaş dostu bir strateji geliştirmek, her zaman fazladan büyük kaynaklara ihtiyaç duyulacağı anlamına gelmez. Aksine, eylemin büyük bölümü, halihazırda faal olan sektörlerin çalışmalarının ve taahhütlerinin

Kutu 15. Alfândega da Fé ve Paris'ten katılımcı bütçe örnekleri

Vatandaşları toplumu yönetme ve şekillendirme sürecinde aktif bir rol oynayacak şekilde güçlendirmenin bir yolu da kendilerine belediye veya kamu bütçesinde söz söyleme hakkı tanınması veya bütçenin bir kısmının kendilerine tahsis edilmesidir. Buna katılımcı bütçe yapma veya katılımcı bütçeleme denmektedir. Alfândega da Fé'de (Portekiz) 60 yaş ve üzeri yaşlılar kendilerinin yaşamlarını iyileştirmeye yönelik fikir ve proje önerileri getirebilmekte ve bunlar için maksimum 10 000 Avro bütçe tahsis edilmektedir.. Yaşlıların fikirleri belediye tarafından analiz edildikten sonra akıllar konseyi tarafından oylanmaktadır. En yüksek oyu alan teklifler belediyenin bir sonraki yıla ait planlamasına dahil edilmektedir.

Paris'te (Fransa) uygulanan katılımcı bütçenin miktarı ise büyüktür: 2016 yılında kentin bütçesinin 100 milyon Avroluk kısmının nereye harcanacağına Parisliler karar vermişlerdir. Vatandaşlar belediyenin dijital platformundan ve desteğinden yararlanarak semt veya kent düzeyinde uygulanacak proje teklifleri verebilmektedir. Bu fikirler halka açık şekilde tartışılmakta, idarede uygulanabilirlik değerlendirmesini yapacak profesyonellere gönderilmeden önce somutlaştırılarak maliyet hesaplarının yapılması konusunda destek verilmektedir. Uygulanabilir bulunan projeler bir halk meclisine sunulur (kağıt üzerinden veya elektronik olarak) oylanmaktadır. Katılımcı bütçe uygulamasının başlatıldığı 2014 yılından 2016 yılına değin pek çok ders edinilmiş ve uygulamaya yansıtılmıştır: fikir ve projelerin vatandaşlardan gelmesi büyük faydalar doğurmaktadır. Yatırımların kentin daha yoksul ve ihtiyaç sahibi kesimlerine yoğunlaştırılması koşulu vardır.

kaynak: Alfândega da Fé Belediyesi (53); Paris Belediyesi (54).

uyumlandırılması sayesinde gerçekleşebilir. Sözelimi, bazı kentlerde trafik ışıklarının yaya geçiş sürelerinin uzatılması yönündeki uygulama herhangi bir ek maliyet doğurmamaktadır. Yaş dostu pek çok kent, mevcut aktörleri ve kuruluşlarını faaliyetlerini daha yaş dostu hale getirmeleri yolunda etkilemek suretiyle kaynak kullanım etkinliğini artırmış ve ekonominin daraldığı zamanlarda dahi yaş dostu uygulamalarını geliştirmiştir. Bununla birlikte, planın uygulanması için uygun mali kaynakların ve insan kaynaklarının harekete geçirilmesi ve ayrıca farklı aktörleri, gönüllüleri ve paydaşları koordine etmek için birtakım asgari kaynakların kullanılması gereklidir. Ayrıca, planda önerilen bütün eylemler için gerekli insan kaynaklarının yanısıra kapasite geliştirme ve eğitim de dahil harici veya aynı destekler ve her bir müdahale için maliyet dökümleri yer almalıdır. Farklı alanlar için ilgili finansman kaynakları belirlenmelidir; yerel hükümet veya planda yer alan diğer paydaşlar da bu temelde kendi bütçelerini düzenleyebilirler. Planın uygulanması için bütçe tahsisi, siyasi kararlılığın sınanması ve bütçelerin spesifik hedeflere ulaşmasını sağlayacak denli gerçekçi olup olmadığının görülmesi bakımından çok önemlidir.

Finansman farklı kaynaklardan temin edilebilir (bkz. Kutu 16). İlave kaynakların bir kısmı kamu bütçesinden gelebilir veya yerel mercinin hükümeti veya meclisi tarafından onaylanabilir. Diğer durumlarda plana dahil olan idareler spesifik müdahalelerin maliyetlerini, kendi bütçelerinden karşılayabilir. Bu bağlamda, bütçe düzenlemelerini kolaylaştırmak için yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde hükümet sinerjisinin oluşturulması özellikle yararlı olacaktır. Stratejik paydaş katılımına dayalı olup en başından itibaren girişimler arasında bağlantı kuran yerel eylem planı, potansiyel donörlerden ilave mali destek sağlanması için kilit bir araçtır.

Ayrıca, üzerinde mutabık kalınmış bir eylem planı, kaynakların harekete geçirilmesinde kendi başına önemli bir araç olabilir. Bazı durumlarda eylem planı en üst düzeyde siyasi makamlarca onaylanırken diğer durumlarda yerel konseyin onayından geçmesi yeterli olabilir. Yerel planın diğer sektörlerle ve hükümet düzeylerine iletilmesi görüşlerinin alınması, planın çeşitli yerel, bölgesel veya ulusal hedeflere nasıl katkıda bulunacağını gösterecek önemli bir adım olabilir.

Planı uygulama

Operasyonel planın tarihine karar verilmesi ve insan kaynakları ile teknik kaynakların sağlanması sonrasında sıra uygulama aşamasına gelmektedir. Düzgün bir uygulama süreci için sürekli yönetim ve izleme esastır. Bunun için fikirbirliği oluşturma, kilit paydaşların katılımı, yaşlıların da dahil olduğu sürekli iyileştirme mekanizmaları, çatışma çözümü, ödünleşme, beklenmedik durum planlaması, kaynakların harekete geçirilmesi ve adapte edilmesi gereklidir.

Ortamları yaş dostu hale getirmeye yönelik eylem alanlarının hepsi doğrudan yerel mercilerin etki sahası içerisinde değildir. Örneğin, web siteleri de dahil mağaza ve ürünlere erişilebilirlik konusu genellikle özel / ticari sektörün sorumluluğundadır. Yerel merciler özel sektör aktörlerini bu konuda yaş dostu ihtiyaç ve fırsatları gözetmenin önemine ikna etme konusunda önemli bir rol oynayabilir. Kutu 17'de kamu-özel ortak girişimlerine ilişkin bazı örnekler verilmektedir.

Bazı yerel merciler farklı öncelik alanları için ayrı girişimler geliştirmiş ve uygulama görevini farklı sektör ve kuruluşlara vermişlerdir. Dolayısıyla, farklı yerel paydaşların ve kuruluşların eş zamanlı olarak küçük adımlar atmaları söz konusudur (bkz. Kutu 18). Başarılı

girişimler yerel yönetimlerden destek görmektedir.

Diğer toplumlar Yaş dostu çevrelere yönelik kapsamlı eylemin yönetimi ve gözetimi için hükümet girişimi eliyle yeni disiplinler arası yapılar oluşturmuşlar, böylelikle farklı sektörlerde değişimi tetiklemişlerdir. Bu tür bir merkezi girişim için yerel, bölgesel ve hatta ulusal hükümetten finansman da dahil kapsamlı destek alınması gerekebilir.

Uygulayıcı kuruluş hangisi olursa olsun, süreç uygulama sırasında tanımlı kilometre taşlarına göre izlenmelidir. Bu, herhangi bir iyileştirme potansiyelinin zamanında tanınmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca, mevcut kaynakların verimli kullanılması ve hesap verebilirlik sağlanarak elde edilen başarıların raporlanması kolaylaştırılacaktır. Sorumlu kuruluşlar ve uygulamacılar proje süresince yaşlılarla istişare etmeye ve olası sorunlar, gecikmeler veya iyi uygulamalar konusunda geribildirim almaya teşvik edilmektedir.

Uygulamanın sürdürülebilir olması için, etkili destek mekanizmalarının kurumsallaştırılması gereklidir. Sözgelimi, yaşlılardan oluşan danışma komitelerine resmi akıller konseyi statüsü verilebilir ve kurallar, planlama komisyonlarının yaşlıların yaşam kalitesini etkileyecek her türlü kararı almadan önce yaşlılara danışılmasını gerekli kılacak şekilde değiştirilebilir. Çalışma grubu koordinatörlüğünün konsey yapısı içerisinde veya organizasyon yapısının en üst düzeyinde yer alan koordinatör bakanlığın uhdesine ihdas edilmesi durumunda uygulamada kalıcı ve sürdürülebilir değişim sağlandığına ilişkin bazı kanıtlar mevcuttur.

Başarılı eylemi yaygınlaştırma

Yerel düzeyden beslenen değişimin yaşlanan nüfusun taleplerini daha iyi karşıladığı öne sürülmektedir. Ancak, yerel başarıların ölçeği genellikle sınırlı olmaktadır (58). Yerel deneyimle büyük ölçekli etkilerin avantajını birleştirmek için başarılı faaliyetlerin yaygınlaştırılması düşünülmelidir.

Belirli bir semtte küçük uygulamalarla yola koyulan pek çok kent, dikkatle pilot uygulamalar ve tedrici iyileştirmeler ile bu faaliyetleri belediye geneline yaygınlaştırmıştır (4).

Pek çok ortam yaşlılar düşünülerek oluşturulmamıştır. Bu nedenle sistem düzeyinde değişim gereklidir. Toplumda başarılı faaliyetlerden edinilen dersler, hem toplum içerisindeki hem bölgesel ve ulusal düzeylerdeki etkiyi maksimum düzeye çıkarmak için yaygınlaştırılmalıdır. Belirli bir toplumda sağlıklı yaşlanmaya yönelik iyi bir uygulama büyük başarıdır fakat yalnızca ilk adımdır. İkinci adım, bu başarıların toplumun genelinde yaşlıları destekleyen ortamları oluşturan kurum ve yapıları iyileştirmede nasıl yardımcı olabileceğini düşünmek olabilir. Bu yolculuk kurum ve programların içermeci ve yaşlıları destekleyici hale gelecek şekilde sistematik biçimde gözden geçirilmesi ve ayrıca yaş dostu özelliklerin bu ortamları insanların değişen ihtiyaç ve kapasitelerine göre adapte olabileceği şekilde kurumsallaştırılması yoluyla devam edecektir (58).

Yaygınlaştırma, toplumun başka bir kesiminde başarıyla uygulanan yaklaşımların adapte edilmesi olarak da anlaşılabılır. Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Avrupa İnovasyon Ortaklığı referans sahalar oluşturulmasında ve bunları farklı bölge ve ülkelere yaygınlaştırmak için bir yaygınlaştırma stratejisi geliştirilmesine kritik bir faktör olmuştur. Dünya genelindeki iyi uygulama örneklerinin sayısı son yıllarda hızla artmıştır: bunların pek çoğuna internet üzerinden, sözgelimi DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Toplumlar Küresel Ağının “Yaş dostu dünya (Age-friendly world)” e-portali üzerinden ulaşılabilir (12). Eylemin yaygınlaştırılmasına yönelik diğer örnekler arasında ödül almış ve yerel referans sahaları işlevi gören yaş dostu girişimler bulunmaktadır. Bunlar bölgede veya ülkede benzer girişimler geliştirmek isteyen diğer topluluklar tarafından ziyaret edilmekte ve bilgi-deneyim paylaşımı yapılmaktadır (bkz. Kutu 19).

Kutu 16. Yaş dostu bütçelere yönelik kilit yaklaşımların özeti

Pek çok toplumda yaş dostu bir projeye veya stratejinin uygulanmasına ayrılan bütçe koordinatör maaşını, çalışma grubu toplantılarının giderlerini, idari giderleri ve yayın/basım maliyetlerini içermektedir. Bazı belediyeler bu kapsamda akıller konseyine bütçe ayırmakta ya da süreci destekleyen gönüllü faaliyetlerini sübvansede etmektedir.

Eylem planında yer alan faaliyetlerin uygulanması için gerekli çekirdek finansman genellikle ilgili kuruluş ve birimlerin işbirliği yapması yoluyla, mevcut bütçelerin daha verimli kullanılmasıyla ve ilgili kurum ve kuruluşların kaynaklarının bir araya getirilmesiyle sağlanmaktadır. Eylem planındaki bütün faaliyetler sorumlu kuruluşların bütçe ve mali planlarına entegre edilmelidir.

Farklı sektörleri temsil eden ortakların cari bütçelerine kolaylıkla dahil edilemeyen özel projeler ile ilgili olarak pek çok toplum bunları mevcut programlardan finanse etmek veya yerel konseyden, bölgesel fonlardan, ulusal fonlardan ya da AB fonlarından proje finansmanı temin etmek suretiyle başarılı uygulamalara imza atmışlardır. Avrupa'nın farklı kentleriyle ağ kurmak da ilave fon sağlanmasında yararlı olabilmektedir.

Kutu 17 . New York Kenti: toplumun bütününü dahil etmenin değişim üzerindeki kaldırıcı etkisi

ABD’de Yaş dostu New York Kenti (NYC) planı uygulanırken geniş yelpazede yer alan müdahalelerin her biri farklı sektörler ve paydaşlar tarafından uygulanmıştır.

- Yaş iyileştirme bölgelerinin seçilmesi: bu girişimde yaşlıların kaygı ve önerilerini yerel liderlerle ve yerel işletmelerin, sivil toplum örgütlerinin, kent yetkililerinin; dini, kültür ve eğitim kurumlarının kaynakları ile buluşturularak maliyetsiz veya düşük maliyetli iyileştirmelere yönelik stratejik bir yaklaşım geliştirilmiştir.
- Yaş dostu işletme: bu girişimde kentteki işletmelerin yaşı nüfusla ilgili farkındalığının artırılmasına, mağazaların yaş dostu düzenlemeler yapmaya teşvik edilmesine ve insan kaynakları profesyonellerini yaşlı personellerini elde tutmaya yönelik en iyi stratejiler hakkında bilgilendirilmesine odaklanılmıştır.
- Yaş dostu okullar, yüksek okullar ve üniversiteler: eğitim kurumları beceri eğitimlerine erişimi iyileştirmeye ve yüksek okul ve üniversitelere katılmaya teşvik edilmiştir.
- Yaş dostu teknoloji: bu proje yaşlıların teknolojiye uyum sağlamasına yardımcı olmaya ve dolayısıyla iletişimi iyileştirerek sosyal soyutlanmayı azaltmaya odaklanmıştır.
- Yaş dostu meslekler: bu projede New York kentindeki önde gelen kurumlardan ve meslek örgütlerinden mesleklerinin yaş dostu hale gelmesine yönelik neler yapabilecekleri sorulmuştur.
- Bireysel girişimler: New York Belediyesi ve Kent Konseyi bütün kent idarelerinden yaşlılara yönelik hizmetleri entegre hale getirerek iyileştirmelerini istemiştir. Bu çalışma neticesinde yaşlıların yaşamını iyileştirmeye yönelik toplam 59 girişim geliştirilmiştir.

Kaynaklar: Yaş dostu NYC (39; 55); Finkelstein vd. (56).

Kutu 18. Devlet dışı aktörlerce proje uygulaması: Ukrayna’dan bir vaka çalışması

Turbota pro Litnih v Ukraini [Yaş Dostu Ukrayna] (TLU), yaşlılar için karşılıklı ve öz destek amacıyla kurulan bir sivil toplum kuruluşudur. TLU, dört yıl gibi kısa bir süre içerisinde Ukrayna’daki savunmasız yaşlıların haklarını savunmaya yönelik 100’ün üzerinde proje uygulamıştır. TLU’nun Ukrayna’nın 10 kentinde ve 6 kırsal bölgesindeki şubeleriyle ve 2000 kişilik bir gönüllü ağı üzerinden her yıl 20.000’in üzerinde yaşlıya hizmet vermektedir. Gönüllüler savunmasız akranlarına pratik destek vermekte, danışma ve bilgi noktaları oluşturarak yaşlılara erişilebilir bilgi sağlamakta, istismara uğrayan yaşlılara destek vermekte, Ukrayna’daki savaştan etkilenenlere acil yardım desteği sağlamak da dahil yaşlıların haklarını savunmakta ve çıkarları için savunuculuk yapmaktadırlar. TLU Sosyal Politika Bakanlığı ile işbirliği içerisinde ulusal ve yerel düzeyde yaşlı haklarının savunuculuğunu yürütmektedir. TLU ayrıca uluslararası finansman kuruluşlarıyla ve Uluslararası HelpAge Derneği ve Age İngiltere gibi STK’larla işbirliği yapmaktadır.

TLU gönüllülerinin dahil oldukları projelere yaşlılar tarafından izleme yürütülerek hükümet hesap verebilirliğinin sağlanmasına yönelik bir proje olarak ta örnek verilebilir. Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen Uluslararası HelpAge Derneği ile ortaklaşa yürütülmüştür. Gönüllü yaşlılara yaşlılarla ilgili yerel ve ulusal planları inceleme konusunda eğitim verilmiştir. Eğitim alan gönüllüler yerel ve ulusal makamlarla işbirliği içerisinde hükümet taahhütlerinin uygulanmasını izlemişler, bu kapsamda yerel paydaşlarla bağlantı kurarak uygulama ile ilgili yapılandırılmış ve yapıcı geribildirimlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlerin olumlu somut sonuçları arasında Ukrayna kentlerinde trafik ışıklarının yaya geçiş süresini uzatacak şekilde düzenlenmesi ile postanelere ve polikliniklere ilave trabzan, bank ve sandalye yerleştirilmesi yer almaktadır.

Kaynak: TLU (57).

Kutu 19 . Yaygınlaştırma örnekleri: Stockholm'den İsveç'in bütününe

Stockholm'ün hemen yakınlarında bir banliyö bölgesi olan Nacka belediyesinde Sickla Sağlık Merkezi 2011 yılında yalnızca çok yaşlı vatandaşlara özel ilk egzersiz grubunu kurmuştur. Bu müdahale ile 90 yaşına ulaşmış kişilere tıbbi destek eşliğinde uyarlanmış beden eğitimi verilmiş ve egzersiz çalışmaları yapılmıştır. Amaç, katılımcıların bağımsız bir yaşam sürdürmelerini sağlamak için kas gücünü ve dengelerini artırmak ve gerekli becerileri yitirmemelerine yardımcı olmak idi. Projeye dahil olan katılımcıların yaş ortalaması 94 idi.

Bu pilot projeye ilgi ulusal medyanın dikkatini çekmiş ve medyanın aktif yaşlı rol modellerini ön plana çıkarmasıyla birlikte diğer semtlerde de talep ve ilgi oluşmuştur. 2013 yılında Stockholm bölgesi birinci basamak sağlık kuruluşları ile yerel spor salonları arasında ilişki kurulmasını sağlayarak bu yaklaşımın altı semte daha yaygınlaştırılmasına önayak olmuştur. Projenin değerlendirme çalışması, haftada 40 dakika egzersiz yapmanın günlük aktivite düzeyini artırdığını ortaya koymuştur. Değerlendirmede ayrıca bu proje sayesinde yalnızlık duygusunun ve ilaç kullanımının azalması gibi dolaylı sonuçlar doğurduğu ve proje sonuçlarının nihayetinde yaşlılarda düşme oranını azaltarak topluma mali tasarruf getirebileceği sonucuna varılmıştır. Stockholm şimdi projeyi ülke geneline yaygınlaştırarak fiziksel aktivitenin faydalarını tüm yaş grupları için artırmak arzusundadır.

Kaynak: Murvall vd. (59); Fougner (60).

Araçlar ve okuma önerileri

Buffel T, editör (2015). Researching age-friendly cities: stories from older people as co-investigators (Yaş dostu kentlerin araştırması: araştırmacı olarak yaşlılardan öyküler). Manchester: Manchester Üniversitesi Kütüphanesi ([https:// extranet.who.int/agefriendlyworld/researching-age-friendly-cities-stories-from-older-people-as-co-investigators/](https://extranet.who.int/agefriendlyworld/researching-age-friendly-cities-stories-from-older-people-as-co-investigators/), erişim: 5 Mayıs 2016)

Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Avrupa İnovasyon Ortaklığı (2015) European Scaling-up Strategy in Active and Healthy Ageing (Avrupa Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Stratejisi). Brüksel: Avrupa Komisyonu (http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=active-healthy-ageing&pg=documents, erişim: 11 Mayıs 2016).

Handler S (2014). A research and evaluation framework for age-friendly cities (Yaş dostu kentler için araştırma ve değerlendirme çerçevesi). Manchester: Birleşik Krallık Kentsel Yaşlanma Konsorsiyumu (<http://www.scie-socialcareonline.org.uk/a-research-and-evaluation-framework-for-age-friendly-cities/r/a11G0000005nCxDIA2>, erişim: 4 Mayıs 2016).

Kansas Üniversitesi (2015). Community toolbox (Toplum araç seti) [web sitesi]. Lawrence: Kansas Üniversitesi (<http://ctb.ku.edu/en/>, erişim: 9 Mayıs 2016).

Whitehead M, Povall S, Loring B (2014). The equity action spectrum: taking a comprehensive approach (Eşitlik eylem yelpazesi: kapsamlı bir yaklaşım benimseme). Guidance for addressing inequities in health (Sağlık eşitsizleriyle mücadele rehberi). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/equity-action-spectrum-taking-a-comprehensive-approach-the-guidance-for-addressing-inequities-in-health-2014>, erişim: 6 Mayıs 2016).

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (2016). Age-friendly environments in Europe: a handbook of domains for policy action (Avrupa'da Yaş dostu çevreler: politika eylem alanları el kitabı). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi (<http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/healthy-ageing/activities/age-friendly-environments-in-europe-a-handbook-of-domains-for-policy-action>, accessed 13 May 2016).

Dünya Sağlık Örgütü, Kanada Halk Halk Sağlığı Kurumu (2008). Health equity through intersectoral action: an analysis of 18 country case studies (Sektörler arası eylem yoluyla sağlıkta hakkaniyet: 18 ülkeden vaka çalışma analizi). Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü (http://www.who.int/social_determinants/thecommission/countrywork/within/isa/en/, erişim: 11 Mayıs 2016).

Dünya Sağlık Örgütü (2009) Practical guidance for scaling up health service innovations (Sağlık hizmetinde inovasyonu yaygınlaştırmaya yönelik pratik rehber). Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü (http://www.who.int/reproductivehealth/publications/strategic_approach/9789241598521/en, erişim: 11 Mayıs 2016).

Dünya Sağlık Örgütü (2016) SUPPORT tools (SUPPORT araçları). In: Evidence-informed policy network (Kanıt dayalı politika ağı) [web sitesi]. Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü (<http://global.evipnet.org/>, erişim: 11 Mayıs 2016).

6. İlerlemeyi değerlendirme ve izleme

Yaş dostu eylem planlarının başarısı ve sürdürülebilirliği, planın sürekli gelişim gösterme kapasitesiyle desteklenmektedir. Bu ise, plan kapsamında eylemlerin titizlikle izlenmesine ve değerlendirilmesine bağlıdır. Başarılı sonuçlar ortaya konması, siyasi taahhüdün ve finansmanın devamını sağlamak bakımından önemlidir. Ancak, pek çok toplumda değerlendirme planda belirtilen aralıklarla yalnızca doğrudan çıktılarının raporlanmasıyla sınırlıdır ve dolayısıyla izleme sonuçlarının süreçleri, daha kapsamlı sonuçlar ve etkilerinin sunduğu potansiyel kullanılamamaktadır. Kapsamlı değerlendirme olmamasının nedeni genellikle sürecin başında değerlendirmenin planlanmaması ve değişim bakımından önem arz eden temel durum göstergelerinin mevcut olmayışıdır. Bazı durumlarda ilgili pek çok veri yalnızca bölgesel ve ulusal düzeyde toplanmakta, kanıta dayalı politikalar için gerek duyulmasına karşın yerel düzeyde mevcut olmamaktadır. Veri eksikliklerinin giderilmesi ve yeni göstergelerin geliştirilmesi genellikle yerel merciler için çok maliyetlidir; yaş dostu göstergelerin ölçülmesine ilişkin yaygın rehberler ve metodolojiler henüz yenidir.

Değerlendirme ekibinin kurulması ve eylem planının nasıl güncellenip revize edileceği konuları sürecin erken aşamalarında ele alınmalıdır. Bu amaçla eylem planı için resmi bir izleme ve değerlendirme stratejisi belirlenebilir. Bu strateji konusunda sürecin başında mutabakata varılmalıdır.

Eylem planı veya çalışma grubu, planın değerlendirme modellerini ve süreci mümkün olan en erken evrede tanımlamalıdır. Bir toplumun nasıl daha yaş dostu hale geldiğinin anlaşılması (süreç değerlendirmesi), toplumun daha yaş dostu hale gelip gelmediğinin araştırılmasını (sonuç veya etki değerlendirmesi) tamamlayıcı nitelik taşır. Değerlendirme ekibi genellikle iç ve dış uzmanlardan oluşur. Bu uzmanların kullandıkları çeşitli yöntemlere aşağıdaki örnekler verilebilir:

- uygulamayı tartışmak üzere ana paydaşlarla görüşmeler, odak grup toplantıları veya başka toplantılar;
- eylem planında tanımlı göstergeler veya daha üst coğrafi düzeyli veri kaynaklarından karşılaştırmalı göstergeler;
- katılımcı haritalama çalışmaları;
- sağlık ve çevre memnuniyeti üzerine sosyolojik araştırmalar veya anketler;
- yaş dostu girişimle ilişkili politika, yasa ve dokümanların nitel olarak gözden geçirilmesi.

Stratejiler veya eylem planları çerçevesinde sıklıkla spesifik değerlendirme dönemlerine yer verilmekle

birlikte, izleme ve değerlendirmenin başarılı olması için yaş dostu programın en başından itibaren göz önünde bulundurulması gereklidir. Değerlendirme planları ve sistemleri, eylem planlarını tamamlayıcı olmaları bakımından yararlıdır. Pek çok toplum, daha yaş dostu hale gelme hedefine doğru kaydedilen ilerlemeyi ölçmek için göstergelerden yararlanmaktadır. DSÖ, başarılarını diğer kentlerle karşılaştırmak isteyen ve daha da önemlisi, zaman içerisinde bir karşılaştırma zemini tesis etmek isteyen toplumları desteklemek amacıyla kısa süre önce temel göstergelerin kullanılmasına ilişkin bir rehber geliştirmiştir (25).

Sağlam bir değerlendirme stratejisi geliştirmenin kilit başarı faktörleri aşağıdakileri içermektedir:

- üniversite ve araştırma kurumları ile ortaklıklar kurma;
- süreçleri sürekli izleme;
- sonuç ve etki değerlendirmesi yapma;
- eylemleri kanıta dayalı biçimde sürdürme ve iyileştirme;
- ulusal ve uluslararası ağların başarılı eylemlerinden ders çıkarma.

Üniversite ve araştırma kurumları ile ortaklıklar kurma

Yaş dostu eylem planını değerlendirme sorumluluğu planın genel planlama ve izlemesinden sorumlu çalışma grubunun ve konseyin sorumluluğuna verilebilir. Ancak, bu sorumluluk, zaten oldukça karmaşık programların uygulanmasına ve koordinasyonunu yürüten bu organlara ilave yük getirebilir. Bu iş baskısını azaltmak ve proje proje sonuçları ve uygulaması ile ilgili bağımsız bir görüş edinmek için ayrı bir değerlendirme oluşturarak ilgili paydaşlarla güçlü ortaklıklar kurmak yararlı olabilir. Örneğin, programları uygulayanlardan izleme amacıyla uygulama esnasında minimum bilgileri toplamaları istenebilir. Dış uzmanlar bu sürekli süreç belgelenmesini spesifik dönemlerde yürütecekleri daha ayrıntılı ve sistematik değerlendirmelerle destekleyerek tamamlayıcı bir rol oynayabilir.

Gerçekleşen değişimle ilgili dışardan bir bakış sunmak üzere değerlendirme ortaklarına yaşlıların kendileri veya ilgili STK'lar dahil edilmelidir. Planın geliştirilmesine katılanlar da dahil yaşlı dernekleri genellikle bu manada değerlidir. Yaşlılar pek çok yerde eş araştırmacı olarak arka plan araştırmalarında yer almışlardır (22, 42). Sözelimi, Belçika Yaşlılık Araştırmaları projesi yaşlılarla ilgili kapsamlı veri toplama çalışmalarında yaşlı gönüllülerden araştırmacı olarak yararlanmaktadır. Araştırma ekibi gönüllüleri desteklemektedir (61) (bkz. Kutu 20).

Değerlendirme kapsamında genellikle farklı kaynaklardan

veri toplanır ve analiz edilir. İstatistik uzmanları ve akademisyenler gibi uzmanlar, değerlendirmenin etkin yürütülmesinde verimli ortaklardır. Yerel üniversiteler veya araştırma kurumları ile ortaklık kurulması da başarıya katkıda bulunmaktadır (35, 62). Araştırmacılar sağlam bir araştırma planı geliştirilmesine ve bilgi eksikliklerini giderecek verilerin toplanmasına yönelik metodoloji geliştirilmesine yardımcı olabilir (63, 64). Ayrıca, üniversiteler eğitim çalışmaları kapsamında öğrencilerden veri toplama amacıyla yararlanabilir ve böylelikle projenin değerlendirmesine katkıda bulunabilir (65).

Süreçleri sürekli izleme

Yaş dostu girişimleri değerlendirmenin ayrılmaz bir parçası da süreçlerin izlenmesidir. Uygulamacılar, bir müdahalenin spesifik sonuçlarını değerlendirebilmek için neyin nasıl uygulandığını bilmelidirler. Süreç değerlendirmesinin amacı, "Proje hedefine ulaştı mı?" sorusunu sorarak bir müdahalenin işleyişini, mekanizmalarını ve bağlamlarını anlamaktır. Süreç değerlendirmesi ile girişi başarılı kılan spesifik faktörleri belirlenebilir ve eylem planının revizyonu ve gerekirse uygulama süreçlerinin iyileştirilmesi için paydaşlardan sürekli geribildirim alınabilir.

Yaş dostu eylemin temel ilkelerinden biri yaşlıların, bakım verenlerin ve bunların örgütlerinin gözden geçirme ve değerlendirme süreci de dahil bütün aşamalara aktif katılımcı olarak dahil edilmeleridir. Bunun nasıl yapıldığının ve sonucunun ne olduğunun belgelenmesi, nitel verilerin toplanmasına ve kullanılmasına bağlıdır. Paydaşların görüşlerini ve ihtiyaçlarını öğrenmek amacıyla nitel araştırma mekanizmaları kullanılmaktadır. Nitel araştırmalarda görüşmeler, paydaş toplantıları, istişare toplantıları, konferanslar ve halk forumları gibi yöntemlere başvurulmaktadır. Katılımcıların ve ayrıca

yöntemlerin seçimi ve analiz yöntemleri girişimin başarısı ve etkinliği üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olabilir.

Planlamanın bütünü projenin geliştirilmesi ve uygulanması da dahil sürecin her aşamasına kimin dahil olduğu, neyin iyi işlediği, hangi engellerle karşılaşıldığı ve hangi başarıların elde edildiği izleme amacıyla belgelenmelidir. Pek çok adım sonradan tekrar edileceği için, süreç değerlendirmeleri süreci ve planlamayı iyileştirmeye yardımcı olabilir. Mevcut dokümanlar, engellerin nasıl aşılabileceğini gösterebilir. Bu bilgi, özellikle planın yenilenerek hedeflerin yeniden düzenlenmesi gerektiğinde önem arz etmektedir. Ayrıca, süreç değerlendirmesi hesap verebilirlik bakımından hayati öneme sahiptir: neyin nasıl uygulandığı ile ilgili vatandaşlara ve ortaklara düzenli raporlamada bulunarak farkındalık geliştirilebilir ve sahiplenme sağlanabilir. Yaş dostu girişiminden sorumlu çalışma grubu gerekli dokümanları toplama ve gerekliyse rapor hazırlama konusunda en iyi konumda olabilir. Bu sayede toplumlar arasında bilgi ve deneyim alışverişi de kolaylaştırılabilir.

Sonuç ve etki değerlendirmesi yapma

Eylem planlarının genellikle spesifik bir takvimi olur ve eylemlerin bu takvime göre uygulanması ve ardından planın değerlendirilip güncellenmesi gerekir. Yerel planın ve ilgili hedeflerinin izleme ve değerlendirme mekanizmalarının liderliği çalışma grubu veya spesifik değerlendirme grubu tarafından üstlenilmelidir. Her planın başlangıcında değerlendirme mekanizmaları tesis edilerek:

- uygun veri toplama yöntemleri kullanılarak göstergelerin toplanması ve ilave veri ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanmalı;

Kutu 20. Belçika Yaşlılık Araştırmaları projesi: üniversiteler, yerel merciler ve yaşlılar arasında işbirlikleri

Belediyeleri kanıta dayalı yaş dostu politikalar geliştirme konusunda desteklemek amacıyla Serbest Brüksel Üniversitesi (Vrije Universiteit Brussel) ve Ghent Yüksekokulu (Hogeschool Gent) araştırmacıları tarafından Belçika Yaşlanma Çalışmaları projesi geliştirilmiştir. Ekip, kendi evinde yaşayan yaşlıların yaşam kalitesi, ihtiyaçları ve sorunları ile ilgili bilimsel çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda bakım ihtiyaçlarının yanısıra yaş dostu ortam alanlarının çevre, konut ve sosyal katılım gibi diğer alanları ile ilgili de araştırmalar yürütülmektedir. 2004 yılından bu yana Belçika'da 165'in üzerinde, Hollanda'da 11 ve İtalya'da 2 belediye bu araştırma projesine dahil olmuştur.

Araştırma sonuçları temelinde, yaşlanma politikalarının değerlendirilmesi ve yerel güçlüklerin izlenmesi için araçlar geliştirilmektedir. Araştırmalarda her bir örneklemin ilgili belediyeyi temsil kabiliyetinin olmasına ve yerel yönetimlere kanıta dayalı politikaların geliştirilmesine yönelik araçlar sağlamasına dikkat edilmektedir. Yaşlılar, yaşlı dernekleri, yaşlı akıl danışma kurulları, yerel merciler ve diğer paydaşlar ile işbirliği içerisinde geliştirilen bu yöntem, bu farklı aktörler arasında bir toplum ağının geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Araştırma, katılım, eğitim, toplum eylemi ve politika geliştirme döngüsü ile güçlendirme teşvik edilmektedir. Ayrıca, bu yöntem yaşlıların politika yapma sürecine katılmaları adına fırsatlar sunmaktadır. Çünkü yaşlılar uzman veya anket görevlisi olarak yürüttükleri gönüllü çalışmaları (akran araştırması) ile araştırma sürecine dahildirler Sonuç olarak, sürece katılımcı olarak aktif biçimde dahil olan yaşlılar bu sayede süreci sahiplenmektedir. Bu yolla katılımcı araştırmaların kanıta dayalı politikaların geliştirilmesinde bir rol oynayabileceği de gösterilmektedir. Kaynak: Belçika Yaşlılık Araştırmaları (66).

- genel gözden geçirme süreci ile ilgili sorumluluklar, takvimler ve analiz kapasitesi en başından itibaren planlanmalı;
- planın uygulanması, düzenli geribildirim mekanizmalarıyla gözden geçirilerek değişen durumlara ve hedef grubun geribildirimlerine göre uyarlanmalı ve böylelikle etkinliği artırılmalıdır.

Elde edilen başarıların izlenmesi için kapsamlı bir temel durum değerlendirmesi yapılması ve ölçülebilir hedefler tanımlanması esastır (bkz. Kutu 21). İzleme mekanizmaları, mutabakata varılan eylemlerin amaçlandığı şekilde ilerlemesini sağlamak adına önemli bir araçtır. Ayrıca, düzenli değerlendirme yapılması durumunda elde edilen başlıca başarılar ve iyi uygulamalar daha kolay belirlenebilir. Potansiyel göstergelerle ilgili daha fazla rehberlik için DSÖ'nün "Kentlerde yaş dostu yaklaşımların ölçülmesi: temel göstergeleri kullanma rehberi" adlı yayınına müracaat edilebilir (25).

Eylemleri kanıta dayalı biçimde sürdürme ve iyileştirme

Mevcut yaş dostu planın sürdürülmesi ve iyileştirilmesi, plan ve hedefler ile planın siyasi önceliklerini belirlemede kullanılan verilerin düzenli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi yoluyla desteklenmelidir (bkz. Kutu 22). Eylem planının güncellenmesine ilişkin temel unsurlar sonuç değerlendirmesi ile ortaya çıkarılmakla birlikte siyasi, sosyal veya ekonomik değişimler neticesinde değişikliğe gidilmesi de gerekebilir.

Planın sürdürülebilirliğine katkıda bulunmak için, değerlendirme kullanılacak göstergelerin dikkatlice seçilmesi ve yerel duruma uyarlanması gereklidir. Zira göstergelerin strateji ve eylem planında tanımlanan hedeflere uygun olması önemlidir. Uluslararası karşılaştırılabilirliği olan göstergelerin (25) seçilmesi değerli ise de göstergelerin kendi özel bağlamlarında (kentsel veya kırsal toplumlar, nüfus büyüklüğü vb.) ele alınması gerektiği unutulmamalıdır. Bazı göstergeler belirli bir kültürün etkisiyle geliştirilmiş olabilir ya da farklı bağlamlarda farklı biçimde yorumlanmaları gerekebilir (sözgelimi, yaşlıların gelir getirici işlerde çalışması bazı kültürlerde ekonomiye katkı olarak görülürken başka kültürlerde yaşlıların durumlarının finansal olarak istikrarsız olduğu şeklinde değerlendirilebilir) (68).

Elde edilen sonuçlarla ilgili bilgi toplamak ve eylem planını yenilemek amacıyla göstergelerin zaman içerisindeki değişikliklere duyarlı olması gerekir. Bunun için ideal olanı, göstergelerin rutin bilgi toplama sistemlerine dahil edilmesi, bu yapılamıyorsa tekrarlanabilir olması gereklidir. Bir plan veya strateji oluşturmak için özel olarak toplanan veriler, şayet aynı göstergenin tekrardan toplanması veya karşılaştırılabilir yöntemlerin kullanıldığı veri toplama sistemlerine dahil edilmesi mümkün ise temel durum göstergesi olarak da kullanılabilir ve zaman

içerisinde izleme amacıyla bu verilere başvurulabilir.

Bir eylem planının başarısı, uygulama süresince etkili iletişime bağlıdır. İletişim çalışmalarında ana müdahaleler ve elde edilen başarılar vurgulanmalıdır. Bir iletişim planı geliştirilmesi bu süreci destekleyebilir. Bu planda farklı iletişim çalışmalarının hedeflerine, hedef gruplarına, mesajlarına, araçlarına ve kaynaklarına yer verilebilir. Sosyal medya gibi farklı iletişim kanallarının kullanılması planın farklı hedef gruplar nezdinde görünürlüğünü artıracaktır.

Göstergeler ve süreç, çıktı ve sonuç düzeyinde hedeflerden önemli bilgiler elde edilebilir ve bu bilgiler eylem planı ve bireysel projelerin yanısıra kamuoyu ile iletişimi iyileştirmede kullanılabilir. Düzenli değerlendirme ve izleme sayesinde uygulama sürecine ivme kazandırılabilir ve kamuoyu desteği elde edilebilir. Bu nedenle, pek çok toplum sağlıklı yaşlanma veya kent profili ile ilgili istatistiksel göstergelerini internet üzerinden yayımlamaktadır.

Farklı paydaşlar kamuoyu ilgisini canlı tutarak elde edilen başarıları ve iyileştirme potansiyelini göz önüne serebilir. Veriler girişimin sürdürülebilirliğini desteklemek amacıyla:

- kamuoyu da dahil bütün paydaşlara yönelik düzenli bilgilendirme ve iletişim kampanyalarında;
- ilerlemenin raporlanarak iyileştirme amaçlı tartışmaların yapıldığı paydaşlar arası toplantılarda;
- yönlendirme komitesinin eylem planı için ilave finansman ve siyasi destek elde etme girişimlerinde;
- toplum içerisinde yeni paydaşların katılımının sağlanmasına kullanılabilir.

Ulusal ve uluslararası ağların başarılı eylemlerinden ders çıkarma

Eylem ve etkilerin izlenmesi ve değerlendirmesi diğer yerel mercilerle deneyim ve bilgi paylaşımını da kolaylaştırır. İyi uygulama örneklerini paylaşmak ve yaş dostu ortam oluşturma sürecinin güçlüklerini tartışmak için pek çok fırsat bulunmaktadır. Avrupa'nın pek çok ülkesinde, ortamlarını yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarına uygun hale getirme taahhüdünde bulunan toplum ve kentleri desteklemek amacıyla ulusal ağlar tesis edilmiştir (bkz. Kutu 23).

Ulusal ve uluslararası düzeyde diğer kentlerle bilgi alışverişinde bulunulması, başarıların sergilenmesi ve diğer kentlerin deneyimlerinden yararlanılması adına önemli fırsatlar doğurmaktadır (70). Performansı iyi olan toplumlar dahi durumlarını daha da iyileştirebilir ve dünyanın diğer kentlerinde esin kaynağı bulabilir. Kentler ve toplumlar arasında karşılıklı öğrenmeyi kolaylaştıran çok sayıda uluslararası hareket ve ağ mevcuttur. AB içerisinde Avrupa Komisyonu, alt ulusal düzeyde aktif

Kutu 21. Barselona'nın "Yaşlı planı"nın izlenmesi ve değerlendirilmesi

"Yaşlı planı 2013–2016", Barselona'da (İspanya) sağlıklı yaşlanmaya dair kapsamlı bir bakış açısı içeren üç yıllık bir çerçeve eylem planıdır. Plan belirlenen operasyonel hedeflere yönelik kısa süreli bir eylem rehberi niteliğindedir. Planda her bir proje, süreç veya hizmet için bir dizi performans göstergesi tanımlanmıştır. Değerlendirme bir gösterge sistemi üzerine bina edilmiştir ve planın genel etkisini değerlendirmek amacıyla süreç, performans ve genel eğilimlerle ilgili göstergelere dayalıdır. Planda aşağıdaki mekanizmalar yer almaktadır:

- programlarla bağlantılı ölçülebilir çıktı göstergeleri ve diğer süreç ve çevre göstergeleri;
- ilgili birimlerin teknik yöneticilerinden oluşan teknik izleme komitesi; bu komite aşağıdaki üç temel işlevi icra edecektir:
 - uygulamanın izlenmesi
 - teknik analiz yapılması ve beklenmedik sorunların ele alınması
 - değerlendirme ve izleme için ilgili göstergelerin derlenmesi.

Bu çalışmalar temelinde siyasi ve teknik izleme komitesi, planın uyum düzeyini değerlendirmektedir. Yıllık yayımlanan değerlendirme raporunda aşağıdaki hususlara yer verilmektedir:

- her bir stratejik alana ait göstergeler ve operasyonel hedefe uyum düzeyi;
- yürütme sürecinin değerlendirmesi;
- plana genel uyumun değerlendirmesi;
- muhtemel yeni sorunlar.

Bu rapor akıl danışma heyetinin daimi komitesine, siyasi ve teknik izleme komitesine ve hükümet komisyonuna sunulmaktadır.

Kaynak: Barselona kent Konseyi (67).

ve sağlıklı yaşlanma ile ilgili başarılı uygulamaların yaygınlaştırılması amacıyla Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Avrupa İnovasyon Ortaklığını desteklemiştir (71). Demografik Değişim Sözleşmesi 2015 yılından bu yana Avrupa'da Yaş dostu çevreleri geliştirmeyi hedefleyen bir forum olmuştur (45).

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi 1987 yılından bu yana EHCN üyeleriyle işbirliği içerisinde her yaş grubu için sağlıklı kentler geliştirilmesi amacıyla politikalar geliştirmekte, uygulamakta ve izlemektedir. Sağlıklı yaşlanma çalışmaları son 10 yıldır giderek önem kazanmaktadır ve pek çok şehir için özel bir ilgili alanı haline gelmiştir. Ayrıca, DSÖ Yaş Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı toplumlarını daha yaş dostu hale getirmeyi amaçlayan üyeleri bir araya getirmektedir. Bu Ağın «Yaş dostu dünya» e-portalında (12) uygulama örnekleri ve deneyimleri paylaşılmaktadır. Bu ağların üyeleri bu üyeliklerin ve bilgi-birikim paylaşımlarının çalışmalarını daha da başarılı kıldığını ve yerel performanslarını iyileştirdiğini dile getirmektedirler.

Araçlar ve okuma önerileri

Bertelsmann Stiftung (2016). Wegweiser Kommune: Daten und Visualisierungen [Toplum rehberi: veri ve görseller] [web sitesi]. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung (<http://www.wegweiser-kommune.de/>, erişim: 11 Avrupa'da yaş dostu çevreler oluşturmak

Mayıs 2016).

Bruce N, McCracken C, Buckner S, Dherani M, McGill R, Ronzi S vd. (2014). Age-friendly towns and cities: a mixed methods approach to developing an evaluation instrument for public health interventions (Yaş dostu kentler ve kasabalar: halk sağlığı müdahaleleri için değerlendirme araçları geliştirmede karma yöntemler). Lancet. 384:S22.

Kanada Halk Sağlığı Kurumu (2015). Age-friendly communities evaluation guide: using indicators to measure progress (Yaş dostu toplumlar değerlendirme rehberi: ilerlemeyi ölçmek için göstergeleri kullanmak. Ottawa: Public Health Agency of Canada (<http://www.phac-aspc.gc.ca/seniors-aines/indicators-indicateurs-eng.php>, erişim: 11 Mayıs 2016).

Ruza J, Kim JI, Leung I, Kam C, Ng SYM (2015). Sustainable, age-friendly cities: an evaluation framework and case study application on Palo Alto, California (Sürdürülebilir, yaş dostu kentler: değerlendirme çalışması ve vaka çalışması uygulaması - Palo Alto). Sustainable Cities and Society (Sürdürülebilir Kentler ve Toplum). 14:390–6.

Londra Üniversitesi Yüksek Okulu (2011). DataShine Census [internet veritabanı]. Londra: Londra Üniversitesi

Kutu 22. Udine'nin değerlendirmeye dayalı sürdürülebilir eylemi

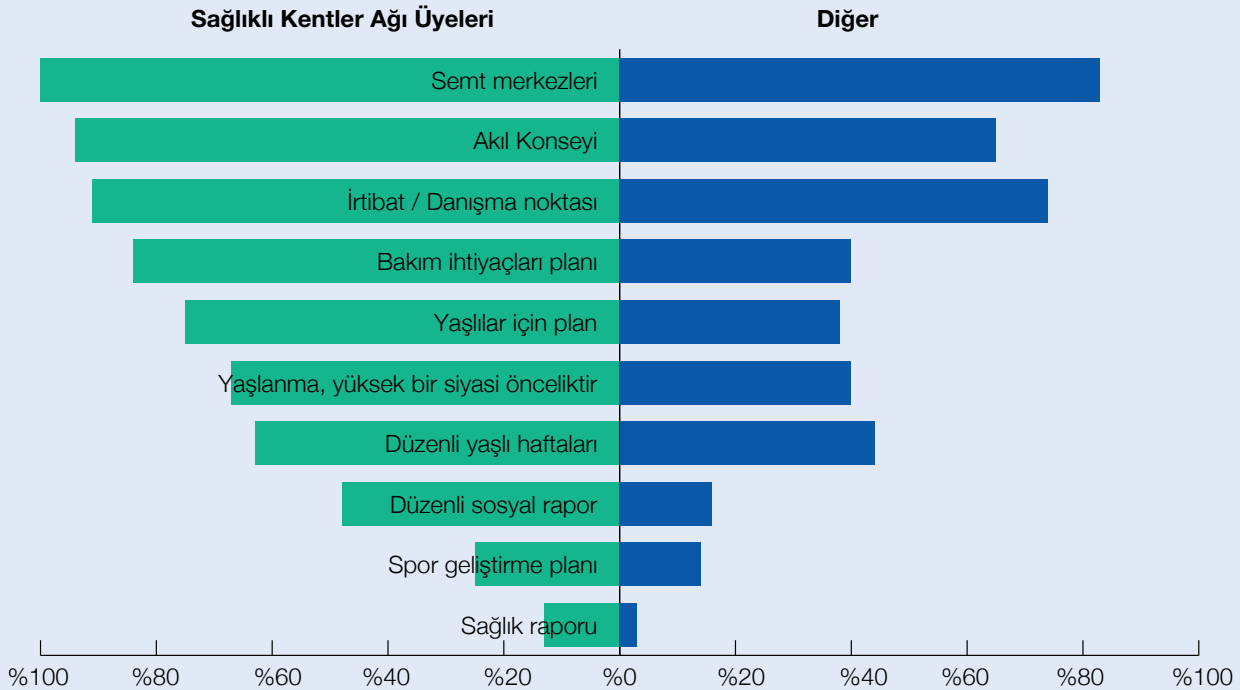
Sağlıklı yaşlanma konusu son 10 yıldır Udine kentinin (İtalya) politika öncelikleri arasında yer almıştır. Bu konuda oturmuş, entegre bir değerlendirme sistemi vardır. Değerlendirme bilgileri yaş dostu programı iyileştirmede kullanılmaktadır. Kentin yaş dostu politikaları kapsamında aşağıdaki değerlendirme çalışmaları yürütülmüştür:

- kuruluşlar arası işbirliği çerçevesinde yaşlı nüfusun durumunu değerlendirmek için 22 gösterge kullanılarak bir sağlıklı yaşlanma profili hazırlanmıştır;
- coğrafi bilgi sistemlerinden yararlanılarak kentteki yaşlı nüfusun konumu belirlenmiş ve bu bilgiler otobüs toplu taşıma güzergahlarının ve eczaneler de dahil yerel sağlık hizmetlerinin planlanmasında kullanılmıştır;
- Vancouver protokolü süreciyle yaşlıların katılımı sağlanmış ve görüşleri alınarak yatırım kararlarında bu görüşlerden yararlanılmıştır;
- yaşlılar arasında iyilik halini geliştirmek amacıyla nesiller arası ve faaliyet temelli projeler geliştirilmiştir;
- yaşlıların sağlığı için bir gözlem evi kurulmuştur.

Kaynak: Commune di Udine (69).

Kutu 23. Ağlar halinde işbirliği yapan kentler daha aktif: Almanya'dan bir inceleme

Alman Federal Sağlık Eğitimi Merkezi Almanya'da sağlıklı yaşlanmayı destekleyen yerel politikalar üzerine 2006 yılında 570 yerel ve bölgesel merci ile bir araştırma yürütmüştür. Aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere, ulusal Sağlıklı Kentler Ağı'nın üyeleri, yerel düzeyde sağlıklı ve aktif yaşlanmayı destekleyen politika ve hizmetlerin geliştirilmesinde genellikle diğer yerel mercilere nazaran daha aktiftirler.

Kaynak: Hollbach-Grömmig & Seidel-Schulze (73).

Yüksek Okulu (datashine.org.uk, erişim: 11 Mayıs 2016).

West Midlands Halk Sağlığı Gözlem Evi (2013). The older people's health and well-being atlas (Yaşlı sağlığı ve iyilik durumu atlası [internet veri tabanı Birmingham: West Midlands Halk Sağlığı Gözlemevi (<http://www.wmpho.org.uk/olderpeopleatlas/Atlas/atlas.html>),

accessed 11 Mayıs 2016).

Dünya Sağlık Örgütü (2015) Measuring the age-friendliness of cities: a guide to using core indicators (Kentlerde yaş dostu durumun ölçülmesi: temel göstergeleri kullanma rehberi). Kobe: Dünya Sağlık Örgütü (http://www.who.int/kobe_centre/publications/AFC_guide/en/, erişim: 22 Nisan 2016).

Kaynaklar

1. Age-friendly environments in Europe: a handbook of domains for policy action (Avrupa'da Yaş dostu çevreler: politika eylem alanları el kitabı). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi; 2016 (<http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/healthy-ageing/activities/age-friendly-environments-in-europe-afee/modules-of-a-guide-for-age-friendly-environments-in-europe>, erişim: 13 Mayıs 2016).
2. World report on ageing and health (Dünya yaşlanma ve sağlık raporu). Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü; 2015 (<http://apps.who.int/iris/handle/10665/186463>, erişim: 18 Nisan 2016).
3. Global strategy and action plan on ageing and health (Küresel yaşlanma ve sağlık strateji ve eylem planı). Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü; 2016 (<http://www.who.int/ageing/global-strategy/en/>, erişim: 27 Haziran 2016).
4. Jackisch J, Zamaro G, Green G, Huber M. Is a healthy city also an age-friendly city (Sağlıklı bir kent aynı zamanda yaş dostu bir kent midir)? Health Promot Int. 2015; 30(Suppl 1):i108–i117.
5. Global age-friendly cities: a guide (Küresel yaş dostu kentler: bir rehber). Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü (http://www.who.int/ageing/age_friendly_cities_guide/en/, erişim: 4 Mayıs 2016).
6. Sürekli iyileştirme döngüsü ağı [web sitesi]. Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü; 2016 (http://www.who.int/ageing/age_friendly_cities_process/en/, erişim: 12 Şubat 2016).
7. State of Play of Action Group D4: innovation for age-friendly buildings, cities and environments (Eylem Grubu D4'te Durum: yaş dostu binalar, kentler ve ortamlar için inovasyon). Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayınlar Ofisi (http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=active-healthy-ageing&pg=documents, erişim: 19 Temmuz 2016).
8. Health 2020: policy framework and strategy (Sağlık 2020: politika çerçevesi ve strateji). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi; 2012 (EUR/ RC62/8; <http://www.euro.who.int/en/about-us/governance/regional-committee-for-europe/past-sessions/sixty-second-session/documentation/working-documents/eurrc628-health-2020-policy-framework-and-strategy>, erişim: 4 Mayıs 2016).
9. Clarke P, Nieuwenhuijsen ER. Environments for healthy ageing: a critical review (Sağlık yaşlanma ortamları: eleştirel bir değerlendirme). Maturitas. 2009; 64(1):14–9 (<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378512209002576>, erişim: 9 June 2014).
10. Green G, Tsouros A. City leadership for health: summary evaluation of Phase IV of the WHO European Healthy Cities Network (Sağlık için kent liderliği: DSÖ Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı'nın 4. Aşamasının Değerlendirme Özeti). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi(<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/city-leadership-for-health.-summary-evaluation-of-phase-iv-of-the-who-europe-an-healthy-cities-network>, erişim: 4 Mayıs 2016).
11. Green G. Age friendly cities of Europe (Avrupa'nın yaş dostu kentleri). J Urban Health. 2012; 90(Suppl 1):S116–S128 (<http://link.springer.com/article/10.1007/s11524-012-9765-8>, erişim: 3 Haziran 2013).
12. Yaş dostu Dünya: yıllara hayat katmak [web sitesi]. Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü; 2015 (<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/>, erişim: 4 Mayıs 2016).
13. Avrupa sağlıklı yaşlanma strateji ve eylem planı 2012–2020. Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi; 2012 (EUR/RC62/10 Rev.1; <http://www.euro.who.int/en/what-we-do/health-topics/Life-stages/healthy-ageing/publications/2012/eur-rc6210-rev.1-strategy-and-action-plan-for-healthy-ageing-in-europe,-20122020>, erişim: 4 Mayıs 2016).
14. Plouffe LA, Kalache A, Voelcker I. A critical review of the WHO Age-Friendly Cities methodology and its implementation (DSÖ Yaş Dostu Kentler metodolojisinin ve uygulamasının eleştirel bir değerlendirmesi). Moulaert T, Garon S, editör. Age-friendly cities and communities in international comparison: political lessons, scientific avenues, and democratic issues (Uluslararası karşılaştırmalı yaş dostu kentler ve toplumlar: siyasi dersler, bilimsel yollar ve demokratik sorunlar). New York: Springer; 2015:19–36.
15. Buffel T, Phillipson C, Scharf T. Ageing in urban environments: developing “age-friendly” cities (Kentsel ortamlarda yaşlanma: “yaş dostu” kentler geliştirmek). Crit Soc Policy. 2012; 32(4):597–617 (<http://csp.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0261018311430457>, erişim: 14 Haziran 2013).
16. Community participation in local health and sustainable development: approaches and techniques (Toplunun yerel sağlık çalışmalarına ve sürdürülebilir kalkınmaya katılımı: yaklaşımlar ve teknikler). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi; 2002 (<http://www.euro.who.int/en/health-topics/Environment-and-health/urban-health/publications/2002/community-participation-in-local-health-and-sustainable-development.-approaches-and-techniques>, erişim: 4 Mayıs 2016).
17. WHO age-friendly cities project methodology: Vancouver protocol (DSÖ yaş dostu kentler proje metodolojisi: Vancouver protokolü). Cenevre,

Dünya Sağlık Örgütü; 2007. (http://www.who.int/ageing/publications/Microsoft%20Word%20-%20AFC_Vancouver_proto-col.pdf, erişim: 4 Mayıs 2016).

18. Lui C-W, Everingham J-A, Warburton J, Cuthill M, Bartlett H. What makes a community age-friendly: a review of international literature (Bir toplumu yaş dostu yapan şey nedir: uluslararası literatür değerlendirmesi). *Australas J Ageing*. 2009; 28(3):116–21 (<http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-6612.2009.00355.x>, erişim: 4 Şubat 2015).
19. Scharlach A. Frameworks for fostering aging-friendly community change (Toplumda yaş dostu değişimi geliştirme çerçeveleri). *Generations*. 2009; 33(2):71–3 (<http://www.ingentaconnect.com/content/asag/gen/2009/00000033/00000002/art00013>, erişim: 5 Mayıs 2016).
20. Laverack G, Labonte R. A planning framework for community empowerment goals within health promotion (Sağlığın geliştirilmesi kapsamında toplumu güçlendirme hedefleri için bir planlama çerçevesi). *Health Policy Plan (Sağlık Politikası Planı)*. 2000; 15(3):255–62 (<http://heapol.oxfordjournals.org/content/15/3/255.abstract>, erişim: 16 Aralık 2015).
21. AFE-INNOVNET (2015). Guidelines for co-producing age-friendly environments with older people (Yaşlılarla beraber Yaş dostu çevreler oluşturma rehberi). Brüksel: AFE-INNOVNET (<http://afeinnovnet.eu/content/guidelines-co-producing-age-friendly-environments-older-people>, erişim: 9 Mayıs 2016).
22. Buffel T, editör. Researching age-friendly cities: stories from older people as co-investigators (Yaş dostu kentlerin araştırması: araştırmacı olarak yaşlılardan öyküler). Manchester: Manchester Üniversitesi Kütüphanesi; 2015 (<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/researching-age-friendly-cities-stories-from-older-people-as-co-investigators/>, erişim: 5 Mayıs 2016).
23. Manchester Kent Konseyi. Manchester: a great place to grow older (Manchester'ı yaşlanmak için mükemmel bir yer yapmak.) 2010–2020. Manchester: Manchester Kent Konseyi; 2009 (http://www.manchester.gov.uk/downloads/file_to_place_to_grow_older_2010-2020, erişim: 21 February 2016).
24. Age-friendly Manchester (Yaş dostu Manchester). Yaş dostu kentler araştırması [çevrim içi film]. Manchester: Manchester Üniversitesi; 2015 (<http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/sociology/research/impact/age-friendly-neighbourhoods/>, erişim: 13 Nisan 2016).
25. Measuring the age-friendliness of cities: a guide to using core indicators (Kentlerde yaş dostu durumun ölçülmesi: temel göstergeleri kullanma rehberi). Kobe: Dünya Sağlık Örgütü; 2015 (http://www.who.int/kobe_centre/publications/AFC_guide/en/, erişim: 22 Nisan 2016).
26. Alley D, Liebig P, Pynoos J, Banerjee T, Choi IH. Creating elder-friendly communities: preparations for an aging society (Yaşlı dostu toplumlar yaratmak: yaşlanan toplum için hazırlık). *J Gerontol Soc Work*. 2007; 49(1–2):165–84.
27. Riga Halkının Sağlık Profili [web sitesi]. Riga: Riga Kent Konseyi; 2014 (<http://www.veseligsridzinieks.lv/publikacijas/>, erişim: 12 Haziran 2016).
28. Lehning AJ. Local and regional governments and age-friendly communities: a case study of the San Francisco Bay Area (Yerel ve bölgesel hükümetler ve yaş dostu toplumlar: San Francisco Bay Bölgesinden bir vaka çalışması). *J Aging Soc Policy*. 2014; 26(1–2):102–16 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24266586>, erişim: 11 Mayıs 2016).
29. Marin B, Zaidi A, editör. Mainstreaming ageing: indicators to monitor sustainable policies (Yaşlanmanın anaakımlaştırılması: sürdürülebilir politikaları izlemeye yönelik göstergeler). Aldershot: Ashgate; 2007.
30. Mainstreaming ageing: UNECE Policy Brief on Ageing No. 1 (Yaşlanmanın anaakımlaştırılması: UNECE Yaşlanmaya ilişkin Politika Bilgi Notu No. 1). Cenevre: Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu; 2009 (<http://www.unece.org/population/ageing/policybriefs.html>, Erişim: 17 Nisan 2016).
31. Voljč B, Ramovš J. Vrednote starosti prijaznega zdravstva v Ljubljani [Ljubljana'da yaş dostu sağlık hizmetlerinin değerleri] (Slovenca). *Zdravniški Vestnik [Slovenya Tıp Dergisi]*. 2012; 81(11):784–90.
32. The Minsk Declaration: the life-course approach in the context of Health 2020 (Minsk Bildirgesi: Sağlık 2020 bağlamında yaşam boyu yaklaşımı). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi; 2015 (<http://www.euro.who.int/en/media-centre/events/events/2015/10/WHO-European-Ministerial-Conference-on-the-Life-course-Approach-in-the-Context-of-Health-2020/documentation/the-minsk-declaration>, erişim: 27 Haziran 2016).
33. Newcastle's wellbeing for life strategy (New Castle yaşam boyu iyilik hali stratejisi). Newcastle: Yaşam boyu iyilik hali; 2013 (<https://www.wellbeingforlife.org.uk/our-strategy>, erişim: 21 Şubat 2016).
34. Newcastle'ı Tanı [web sitesi]. Newcastle: Newcastle'ı Tanı; 2016 (www.knownewcastle.org.uk, erişim: 6 Mayıs 2016).
35. Menec VH, Novek S, Veselyuk D, McArthur J.

Lessons learned from a Canadian province-wide age-friendly initiative: the Age-Friendly Manitoba Initiative (Kanada'da bir ilin yaş dostu girişiminden edinilen dersler: Yaş Dostu Manitoba Girişimi). J Aging Soc Policy. 2014; 26(1-2):33-51 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24224864>, erişim: 11 Mayıs 2016).

37. Active ageing strategy (Aktif yaşlanma stratejisi) 2016-2021. Belfast: Kuzey İrlanda Yönetimi; 2016 (<https://www.ofmd-fmni.gov.uk/publications/active-ageing-strategy-2016-2021>, erişim: 6 Mayıs 2016).

38. Minnigaleeva G. From age-friendly research to age-friendly city and age-friendly regional network: case of Tuymazy and Republic of Bashkortostan,

Russian Federation (Yaş dostu araştırmalardan yaş dostu kente ve yaş dostu bölge ağına: Tuymazy ve Başkurdistan cumhuriyeti örneği) : Fitzgerald KG, Caro FG, editör. International perspectives on age-friendly cities (Yaş dostu kentler üzerine uluslararası perspektifler). New York: Routledge; 2016: 65-80.

39. Menec V, Bell S, Novek S, Minnigaleeva GA, Morales E, Ouma T vd. Making rural and remote communities more age-friendly: experts' perspectives on issues, challenges, and priorities (Kırsal ve uzak toplumları yaş dostu hale getirmek: sorunlar, güçlükler ve öncelikler üzerine uzman görüşleri). J Aging Soc Policy. 2015; 27(2):173-91 <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25647697>, erişim: 11 Mayıs 2016).

40. Yaş Dostu New York Kenti Creating an age-friendly NYC one neighborhood at a time: a toolkit for establishing an aging improvement district in your community (Mahalle mahalle yaş dostu bir New York yaratmak: toplumunuz için yaşlanma dostu alanlar oluşturmak). New York: New York Academy of Medicine; 2012 (<http://www.agefriendlynyc.org/tools-and-resources.html>, erişim: 5 Mayıs 2016).
41. Yaş dostu bir kent olarak Prag [web sitesi]. Münih: Dünya Café Avrupa; 2013 (http://www.worldcafe.eu/frontend/index.php?ses_%20id=6492be6d-b2ad403f7507d898bb1b142f&cs=11&page_id=146, erişim: 9 Mayıs 2016).
42. Dankić K, Mrakovčić M, Perhat A, Mušković K. Rijeka 50+: Rijeka'da sağlıklı yaşanma profili: Rijeka Kenti; 2006 (<http://www.rijeka.hr/50InRijekaHealthy>, erişim: 6 Mayıs 2016).
43. Tsouros A. City leadership for health and sustainable development: the World Health Organization European Healthy Cities Network (Sağlık ve sürdürülebilir kalkınma için kent liderliği: Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı). Health Promot Int. 2009; 24(Supp 1):i4-i10 (<http://www.heapro.oxford-journals.org/cgi/doi/10.1093/heapro/dap050>, erişim: 9 Mayıs 2016).
44. O'Hehir J. Age-friendly cities and communities: a literature review (Yaş dostu kentler ve toplumlar: literatür değerlendirmesi). Adelaide: South Australia Üniversitesi; 2014.
45. Dublin Declaration on Age-friendly Cities and Communities in Europe 2013 (Avrupa Yaş Dostu Kentler ve Toplumlar Dublin Bildirgesi 2013). Dublin: Yaş dostu İrlanda; 2013 (<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/the-dublin-declaration-on-age-friendly-cities-and-communities-in-europe-2013/>, erişim: 9 Mayıs 2016).
46. Towards an age-friendly Europe: Covenant on Demographic Change (Yaş dostu Avrupa'ya doğru: Demografik Değişim Sözleşmesi) [web sitesi]. Brussels: AFE-IN-NOVNET; 2016 (<http://agefriendlyeurope.org/>, erişim 9 Mayıs 2016).
47. Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Avrupa İnovasyon Ortaklığı (web sitesi) Brüksel: Avrupa Komisyonu; 2015 (http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=active-healthy-ageing, erişim: 9 Mayıs 2016).
48. Sidorenko A, Walker A. The Madrid International Plan of Action on Ageing: from conception to implementation (Madrid Uluslararası Yaşlanma eylem Planı: tasarımdan uygulamaya). Ageing Soc. 2004; 24(2):147-65.
49. Kickbusch I, Gleicher D. Governance for health in the 21st century (21. yüzyılda sağlık için yönetim). Kopenhag: DSÖ Avrupa Bölge Ofisi; 2012 (<http://www.euro.who.int/en/what-we-do/health-topics/environment-and-health/urban-health/publications/2012/governance-for-health-in-the-21st-century>, erişim: 10 Temmuz 2013).
50. Clark K, Glicksman A. Age-friendly Philadelphia: bringing diverse networks together around aging issues (Yaş dostu Philadelphia: farklı ağların yaşlanma sorunları için bir araya getirilmesi). Journal Hous Elderly. 2012; 26(1-3):121-36.
51. Brno, Çek Cumhuriyeti. Ageing in cities (Kentlerde yaşlanma). Paris: OECD yayınları; 2015 (http://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/age-ing-in-cities/brno-czech-republic_9789264231160-12-en, erişim: 4 Mayıs 2016).
52. Lefebvre P, Chapon P, editör. Guide Français des villes amies des aînés [Fransa yaş dostu kent rehberi] (Fransızca). Paris: Fransızca dokümanlar (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/catalogue/9782110097736/index.shtml>, erişim: 4 Mayıs 2016).
53. Nasıltoplum eylem planı hazırlanır [web sitesi]. Washington DC: AARP; 2015 (<http://www.aarp.org/livable-communities/network-age-friendly-communities/info-2014/how-to-create-a-community-action-plan.html>, erişim: 9 Mayıs 2016).
54. Orçamento participativo sénior [Katılımcı yaşlı bütçesi] [web sitesi] (Portekizce). Alfândega da Fé: Município de Alfândega da Fé; 2015 (<http://www.cm-alfandegadafe.pt/pages/1016>, erişim: 10 Mayıs 2016). Paris budget participatif [Katılımcı Paris bütçesi] [web sitesi] (Fransızca). Paris: Paris Belediyesi (<https://budgetparticipatif.paris.fr>, erişim: 10 Mayıs 2016).
55. Enhancing our city's livability for older New Yorkers (Yaşlı New York'lular için kentimizin yaşanırılığını artırmak). New York: Yaş dostu NYC; 2009 (<http://www.age-friendlynyc.org/city-government.html>, erişim: 13 Mayıs 2016).
56. Finkelstein R, Garcia A, Netherland J, Walker J. Toward an age-friendly New York City: a findings report (Yaş dostu New York kentine doğru: bulgu raporu). New York: Yaş dostu NYC; 2008 (<http://www.agefriendlynyc.org/our-history.html>, erişim: 10 Mayıs 2016).
57. Turbota pro Litnih v Ukraini [Yaş Dostu Ukrayna] [web sitesi]. Kiev: Turbota pro Litnih v Ukraini; 2013 (www.tlu.org.ua, erişim: 10 Mayıs 2016).
58. Ball MS, Lawler K. Changing practice and policy to move to scale: a framework for age-friendly communities across the United States (Uygulama ve politikanın yaygınlaştırma için değiştirilmesi: Amerika Birleşik Devletlerinde yaş dostu bir çerçeveye

- doğru). J Aging Soc Policy. 2014; 26(1–2):19–32 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24266621>, erişim: 28 Haziran 2014).
59. Murvall G, Fritz T, Sjöbergsee K. Projekt 90+: redovisning av ett styrketräningsprojekt för samhällets äldsta medborgare [Proje 90+: Toplumun en yaşlı mensuplarına yönelik kuvvet antrenmanı projesi raporu] (İsveççe). Nacka: Sickla Hälsocenter (<http://www.shcgym.se/projekt-90/info-18371065>, erişim: 11 Mayıs 2016).
60. Fougner Å. Aldrig för sent – gympagrupp 90+ [Never too late – gym group 90+] [video]. Stockholm: Fougner Film; 2012 (https://www.youtube.com/watch?v=_1L6CwiBDuE, erişim: 11 Mayıs 2016).
61. De Donder L, De Witte N, Verté D, Dury S, Buffel T, Smetcoren A-S et al. Developing evidence-based age-friendly policies: a participatory research project (Kanıt dayalı yaş dostu politika geliştirme: katılımcı bir araştırma projesi). Londra: Sage Yayınları; 2013 (<http://srmo.sage-pub.com/view/methods-case-studies-2014/n67.xml>, erişim: 11 Mayıs 2016).
62. Plouffe LA, Kalache A. Making communities age friendly: state and municipal initiatives in Canada and other countries (Toplamları yaş dostu hale getirme: Kanada'da ve diğer ülkelerde eyalet ve belediye faaliyetleri). Gac Sanit. 2011; 25:131–7.
63. Glicksman A, Clark K, Kleban MH, Ring L, Hoffman C. Building an integrated research/policy planning age-friendly agenda (Yaş dostu gündemin planlanmasında entegre bir araştırma/politika oluşturma). J Aging Soc Policy. 2014; 26(1–2):131–46 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24224719>, erişim: 11 Mayıs 2016).
64. Davidson K, Daly T, Arber S. Older men, social integration and organisational activities (Yaşlı erkekler, entegrasyon ve organizasyon faaliyetleri). Soc Policy Soc. 2003; 2(2):81–9.
65. Neal MB, DeLaTorre AK, Carder PC. Age-friendly Portland: a university–city–community partnership (Yaş dostu Portland: üniversite-kent-toplum ortaklığı). J Aging Soc Policy. 2014; 26(1–2):88–101 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24266636>, erişim: 11 Mayıs 2016).
66. Belçika Yaşlanma Çalışmaları [web sitesi]. Brüksel: Belçika Yaşlanma Çalışmaları; 2013 (<http://www.belgianageing-studies.be/>, erişim: 11 Mayıs 2016).
67. Barcelona age-friendly city: together we will build a city for all ages (Yaş dostu kent Barselona: Hep beraber her yaşa hitap eden bir kent inşa edeceğiz). Barselona: Barselona Kent Konseyi; 2011 (<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/spain-barcelona-age-friendly-city-together-we-build-a-city-for-all-ages-july-2011/>, erişim: 11 Mayıs 2016).
68. Sidorenko A, Zaidi A. Active ageing in CIS countries: semantics, challenges, and responses (BDT ülkelerinde aktif yaşlanma: anlamı, zorluklar ve müdahaleler). Curr Gerontol Geriatr Res. 2013; makale no: 261819.
69. Progetto O.M.S. “Città Sana” a Udine [DSÖ Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı projesi - Udine] [web sitesi] (İtalyanca). Udine: Comune di Udine; 2016 (<http://www.comune.udine.gov.it/index.php/aree-tematiche/salute-sociale-welfare/citta-sane/progetto-citta-sane-a-udine>, erişim: 13 Mayıs 2016).
70. Lehning AJ, Scharlach AE, Dal Santo TS. A web-based approach for helping communities become more “aging friendly” (Toplamların “yaş dostu” hale gelmesine yardımcı olacak web tabanlı bir yaklaşım). J Appl Gerontol. 2010; 29(4):415–33 (<http://jag.sagepub.com/content/29/4/415>).
71. Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Avrupa İnovasyon Ortaklığı. European Scaling-up Strategy in Active and Healthy Ageing (Avrupa Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Stratejisi). Brüksel: Avrupa Komisyonu; 2015 (http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=active-healthy-ageing&pg=documents, erişim: 11 Mayıs 2016).
72. Hollbach-Grömig B, Seidel-Schulze A. Seniorenbezogene Gesundheitsförderung und Prävention auf kommunaler Ebene: eine Bestandsaufnahme [Yerel düzeyde yaşlılar için sağlığın geliştirilmesi ve önleyici çalışmalar: bir envanter]. Köln: Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung; 2007 (http://www.bzga.de/botmed_60633000.html, erişim: 18 Nisan 2016).

Ek 1. Yaş dostu süreç kontrol listeleri: belediyeler için öz değerlendirme

Tablo A1.1 ve A1.2’de bu dokümanda önerilen ana adımlar özetlenmektedir. Yaş dostu yolculuğun dört aşamalı modeli ve temel ilkelerin uygulama kapsamı temel alınmaktadır (ayrıca bkz. ana raporun giriş bölümünde Şekil 2). Bu kontrol listeleri ile, yolunda giden ve ayrıca iyileştirilmesi gereken süreçlerle ilgili genel bir bakış elde etmek, durumu eleştirel olarak değerlendirmek ve kaydedilen ilerlemeyi görmek amaçlanmaktadır. Kontrol listesinde yer alan maddeler ayrıca katılımı güçlendirmek adına giriş noktası olarak değerlendirilebilecek potansiyel başarı faktörleri hakkında toplumlara yol göstermeyi amaçlamaktadır. Her bir adımla ilgili detaylı rehberlik için bu dokümanın ana bölümlerine müracaat edebilirsiniz.

Sizin yerel toplumunuz için geçerli kategorileri “evet” veya “hayır” olarak işaretleyiniz. Süreçlerin bütünüyle veya düzenli biçimde tamamlanmadığı hallerde veya başka yollarla iyileştirilebileceği düşünülüyorsa “İyileştirilebilir” seçeneğini işaretleyiniz. Toplamlar, verdikleri yanıtlarla birlikte takvim ve kısa açıklamalar da koymayaa teşvik edilmektedirler. Yanıt kategorilerinin sayısı kullanıcının ihtiyaçlarına göre artırılabilir veya adapte edilebilir. Sözelimi, 1 ila 5 arası bir ölçek uygulanabilir. Bununla birlikte, verilen ölçekler yeterli addedilmektedir ve yanıtlar yeterince tanımlandığı taktirde zaman içerisinde kaydedilen ilerlemenin izlenmesine olanak verecektir.

Tablo A1.1. Yaş dostu yönetim döngüsünün bireysel adımlarını uygulama kontrol listesi

Aşama	Evet	Hayır	İyileştirilebilir
Dahil etme ve anlama			
Yerel bir yönlendirme veya çalışma grubu oluşturuldu mu?			
Katılımcı yaş dostu değerlendirme yapıldı mı?			
İstatistiksel sağlıklı yaşlanma profili hazırlandı mı?			
Değerlendirmelerden elde edilen bilgiler yayımlanarak kamuoyuna duyuruldu mu?			
Yerel hükümetin en üst düzeyinde yaş dostu ortamlar için siyasi destek mevcut mu?			
Stratejik planlama yapma			
Farklı sektörler ortak bir vizyona taahhütte bulundu mu?			
Farklı sektörlerin politika ve hedefleri gözden geçirilerek ortak öncelikler belirlendi mi (örn. yaşlılar için ulaştırma geliştirme planı, sosyal destek)?			
Genel amaçların tanımlandığı kapsamlı bir sağlıklı yaşlanma stratejisi var mı?			
Bu strateji onaylandı mı?			
Farklı önceliklere ilişkin sorumluluklar ve ölçülebilir hedefler tanımlandı mı?			
Eyleme geçme ve uygulama			
Somut eylemlerin ve müdahalelerin tanımlandığı bir operasyonel plan / eylem planı mevcut mu?			
Plan hakkında yaşlılara ve yerel paydaşlara danışıldı mı?			
Eylemlerin uygulanması için yeterli kaynaklar belirlendi mi?			
Planlanan eylemlerin çoğunluğu uygulandı mı?			
Başarılı olan ve daha büyük ölçekte uygulanabilecek müdahaleler belirlendi mi (örn. semt düzeyinden kent geneline yaygınlaştırılacak müdahaleler)?			
İlerlemeyi değerlendirme ve izleme			
Değerlendirmeyi güçlendirmek için yerel uzmanlar ve araştırmacılar değerlendirmeye dahil edildi mi?			
Süreç sürekli belgelendi mi, öğrenilen dersler analiz edildi mi?			
Mevcut faaliyetler, yaş dostu alanlar çerçevesinde değerlendirildi mi?			
Önceki planın veya stratejinin sonuçları veya etkileri değerlendirildi mi?			
Değerlendirme veya izleme sonucunda herhangi bir projede/eylemde değişikliğe gidildi mi, uygulamada iyileştirme yapıldı mı?			
Başarılı deneyimler ulusal/uluslararası ağlarda paylaşıldı mı?			

Tablo A1.2. Yaş dostu eylemin temel ilkelerinin uygulanmasına yönelik kontrol listesi

Temel ilke	Evet	Hayır	İyileştirilebilir
Yaşlıların katılımı			
Yaşlılar:			
· kendi yerel çevrelerindeki yaş dostu durumun değerlendirmesine dahil edildi mi?			
· planın önceliklerinin geliştirilmesine ve uygulanmasına katılma imkanına sahip oldu mu?			
· kendi toplumları için faaliyet önerme ve bu faaliyetlere önderlik etme imkanı buldu mu?			

Tablo A1.2. Yaş dostu eylemin temel ilkelerinin uygulanmasına yönelik kontrol listesi - devam

Temel ilke	Evet	Hayır	İyileştirilebilir
• değerlendirmeye katılma konusunda güçlendirildi mi?			
• ilgili girişimlerin başarıları ve değerlendirmesi konusunda bilgilendirildi mi?			
Sektörler ve paydaşlar arasında işbirliği			
İlgili sektörler ve paydaşlar:			
• mevcut politika çerçevelerinin ve faaliyetlerinin haritalama çalışmasına katkıda bulundu mu?			
• stratejik planın ve önceliklerinin geliştirilmesine katıldı mı?			
• sağlıklı yaşlanma planlarını çalışma planlarına bütçelerine entegre etti mi?			
• yaşlıların yaşamlarına ilişkin çalışmalarının etkilerini değerlendirme konusunda taahhüt ifade etti mi?			
• kendi sektörünün rehber ve çerçevelerinde ele aldı mı?			
Hakkaniyete odaklanma			
İlgili istatistiksel göstergeler, yaşlı gruplarına ve yaşadıkları yerlere göre analiz edilecek biçimde ayrıştırılabilir mi?			
Potansiyel olarak dezavantajlı gruplar veya dışlanma riski bulunan yaşlılar ihtiyaç ve deneyimlerini ifade edecek şekilde güçlendirildi mi?			
Kaynak tahsisinde ve faaliyetlerin planlanmasında dezavantajlı alanlara öncelik verildi mi?			
Nüfusun farklı kesimlerinin spesifik müdahalelerden nasıl yararlandığına ilişkin analiz yapıldı mı?			
Bazı müdahalelerin hakkaniyet konusundaki eksikliklerin giderilmesine katkıda bulunduğu dair herhangi bir kanıt var mı?			
Yaşam boyu yaklaşımı			
Yaş dostu değerlendirmesine farklı yaş gruplarına mensup insanlar katıldı mı?			
Yaş dostu girişimlerin yaş grupları üzerindeki etkileri değerlendiriliyor mu?			
Önleme ve sağlıklı geliştirme konusu yaşlılara yönelik hizmetlerde aktif biçimde destekleniyor mu?			
Yaşamın kritik geçiş dönemlerinde (örn. emekliliğe geçiş, kronik hastalık başlangıcı veya partner kaybı) sosyal destek veriliyor mu?			
Nüfus yaşlanması ile genç nesillerin desteklenmesine yönelik faaliyetlerde aktif biçimde sinerji oluşturma çalışması var mı (örn. nesiller arası faaliyetler, ortak faaliyetler, ortak destek programları ve iş fırsatları yoluyla)?			
Entegre yaklaşımlar ve farklı düzeylerde yönetim			
Bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde mevcut ilgili politika çerçeveleri ve kanunların haritalama çalışması yapıldı mı?			
Farklı yerel yönetim düzeyleri planlama hakkında bilgilendirildi mi?			
Diğer hükümet düzeyleri değerlendirmenin sonuçları hakkında bilgilendirildi mi, gerekli aşamalarda stratejinin geliştirilmesine dahil edildi mi?			
Bölgesel ve ulusal kaynaklar planın uygulanmasına katkıda bulundu mu?			
Deneyimler ve değerlendirmeler bölgesel ve ulusal düzeyde paylaşıldı mı?			

Ek 2. Yerel eylem planları için şablon

Hedefler ve öncelik alanları (yerel ihtiyaçlara dayalı stratejik hedefler ve güçlü ve zayıf yönler ile fırsatların analizi)	Eylemler (amaca veya hedefe ulaşmak için yürütülecek faaliyetler)	Lider kuruluş ve ortaklar (görevlerin tamamlanmasından, sürecin izlenmesinden ve uygulamayı desteklemekten sorumlu olanlar)	Girdiler ve kaynaklar (insan kaynakları ve mali kaynaklar da dahil mevcut ve ihtiyaç duyulan kaynaklar)	Hedef (süreç dahilinde görev ve kilometre taşlarının tamamlanmasına yönelik takvim de dahil)	Sonuç ve süreç göstergesi (ilerlemenin ölçülmesini sağlayacak doğrudan çıktılar ve unsurlar)
Alan/Öncelik Alanı 1					
Hedef 1	Faaliyet a				
	Faaliyet b				
Hedef 2					
Örnek:					
...					

DSÖ Avrupa Bölge Ofisi

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında kurulmuş, birincil sorumluluğu uluslararası sağlık konuları ve halk sağlığı olan bir uzman kuruluştur. DSÖ Avrupa Bölge Ofisi, Dünya Sağlık Örgütü'nün dünya genelindeki altı bölge ofisinden biridir. Bölge Ofisleri, hizmet verdikleri ülkelerin sağlık durumlarına özel kendi programlarını geliştirirler.

Üye Devletler

Arnavutluk
Andora
Ermenistan
Avusturya
Azerbaycan
Belarus
Belçika
Bosna-Hersek
Bulgaristan
Hırvatistan
Kıbrıs
Çek Cumhuriyeti
Danimarka
Estonya
Finlandiya
Fransa
Gürcistan
Almanya
Yunanistan
Macaristan
İzlanda
İrlanda
İsrail
İtalya
Kazakistan
Kırgızistan
Letonya
Litvanya
Lüksemburg
Malta
Monako
Karadağ
Hollanda
Norveç
Polonya
Portekiz
Moldova Cumhuriyeti
Romanya
Rusya Federasyonu
San Marino
Sırbistan
Slovakya
Slovenya
İspanya
İsveç
İsviçre
Tacikistan
Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti
Türkiye
Türkmenistan
Ukrayna
Birleşik Krallık
Özbekistan

WHO/EURO:2021-4153-43912-61850

World Health Organization, Regional Office for Europe

UN City, Marmorvej 51, DK-2100 Copenhagen Ø, Denmark

Tel.: +45 45 33 70 00 Fax: +45 45 33 70 01 Email: euwhocontact@who.int

Website: www.euro.who.int